

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Religiooniuurid

Urmas Kriit

**EESTI ALTERNATIIVMEDITSIINIDISKURSUSE ISELOOMUJOONTE
KIRJELDAMINE TERVENDA JADISKURSUSE ANALÜÜSI PÕHJAL**

Magistritöö

Juhendaja

Lea Altnurme, dr. theol., Tartu Ülikool

Tartu 2021

SISUKORD

EESSÕNA	3
SISSEJUHATUS	5
1. TEEMA, SELLE VALIK JA PÕHJENDUS.....	10
1.1 TÖÖ EESMÄRK	12
1.2 UURIMISOBJEKTI KIRJELDUS	13
2. TEOREETILINE TAUST	15
2.1 Religiooniuuringud ja uus vaimsus.....	15
2.2 Esoteerika ja vandenõuteooriad	25
2.3 Alternatiivmeditsiin	28
2.4 Tavameditsiin.....	32
2.5 Eesti traditsioonid	35
2.6 Diskursused ja nende analüüs	39
2.6.1 Alternatiivmeditsiinidiskursus.....	47
2.6.2 Tavameditsiinidiskursus	48
3. ANALÜÜSI KÄIK.....	50
4. ANALÜÜSI TULEMUSED JA KOKKUVÕTE.....	69
ARUTELU	74
LÕPPSÕNA	76
SUMMARY	78
KASUTATUD KIRJANDUS	80

EESSÕNA

Käesolevat tööd kirjeldades saab viidata üldisemale seostatusele: tavameditsiiniga paralleelselt on inimestele lihtsasti leitavad alternatiivmeditsiini võtted ning neid tutvustavad/õpetavad, vastavat rahvalikku autoriteeti omavad alternatiivravispetsialistid-arstid ehk *tervendajad*. Tervendamine on osa alternatiivmeditsiinist. Alternatiivmeditsiin on oluline osa religioosest nähtusest nimega *new age spirituality* või siis maakeelsena *uus vaimsus*. Eelmise sajandi 60-70ndatel lääneriikides arenenud ja ajalooliste suurreligioonide kõrvale tekkinud uus vaimsus ehk uusvaimne keskkond või „miljöö“ on oma sisu leidnud pea kõigi maailmakultuuride kultuurilis-religioosest pärandist. Nii oleme ka meie tunnistajaiks maailmaajaloos enneolematule vabadusele endid religiooselt määratleda või siis olla hoopis vaimne-spirituaalne otsija. Arvukad traditsioonid ja mõttesuunad annavad paljudele võimalusi eneseotsinguiks ja -leidmiseks, millegi enama või uudse kogemiseks ning sedakaudu ka enese muutmiseks, parandamiseks, täiustamiseks. Või teisisõnu enesest enama teadasaamiseks. Uue vaimuse keskkonnas on juhtmõttena esile tõusnud indiviidi *mina* kui midagi kordumatu, eripärast ja iseseisvalt ning eesmärgipäraselt arendatavat/kujundatavat. Uus inimesekäsitus, mis hõlmab nii materiaalselt keha kui seda elustavat vaimset osa, nõuab uusi lähenemisi samuti meditsiinalas. On teada, et meditsiin ja religioon on inimkonna ajaloo jooksul olnud enam seotud ja koosmõistetavad ja seda ka nüüdsel, ratsionalismi ja teadust eelistaval ajastul. Nüüdne tormiliselt arenev uusvaimne keskkond on ümber mõtestanud ravimisega seonduva. Ajastule iseloomulik on teaduslikkuse ja alternatiivse segunemine, kus näiteks mõiste *rakuteraapia* omab tavameditsiinis ja uusvaimses lähenemises diametraalselt erinevaid tähendusi.

Tänapäeva Eesti kontekstis ja käesolevas töös vaadeldav *tervendamine* põhineb nii traditsioonilistel kui ka kaasaegsetel, ülemaailmselt põimunud teadmistel/õpetustel, mis defineerivad inimese ja maailma suhte ning selles leiduvad seaduspärad, terve-olemise ja haigestumise tähenduse. Euroopa riikidega võrreldes on Eesti eripäraks peetud kohalikel traditsioonidel põhineva rahva-, loodus- ja taimeravi põhimõtete laia tuntust, vastavate preparaatide suurt valikut ning head kättesaadavust. Loodusest rääkisid ühel või teisel moel enamuse uuritud tervendajaist.

Eesti tervendajad, kes on küll erinevate enesemääratluste või võetud nimedega/rollidega nagu näiteks *teadja*, *šamaan*, *nõid*, või *terapeut* tegutsevad kultuuritraditsioonide raames. Valinud ühe nimetuse, peab tervendaja mingilgi määral vastama kohalikele ettekujutustele valitud rollist. Tegelikult on tervendajad oma „teoreetilises taustas“ ja tegevuses tänu informatsiooni vabale liikumisele mõjutatud paljudest ülemaailmseist ideedekogumest, mis kannavad endas filosoofilist, religioosset või esoteerilist sisu. Inimese tervist või heaolu kui psühholoogilise, füüsilise ja sotsiaalse toimimise raamistikku tõlgendavad nii ametlikku meditsiiniteadust esindavad arstid kui uue vaimsuse lõppematuist allikaist inspiratsiooni saavad tervendajad. On täheldada vastanduvust teaduspõhise meditsiini sõnastatava ja tehtava ning tervendajate esitatava vahel. Seetõttu saab rääkida vastavaist analüütilistest kategooriatest ehk diskursustest nagu tavameditsiinidiskursus (teadusfilosoofias vahel ka kui biomeditsiinidiskursus) ja alternatiivmeditsiinidiskursus. Viimase aladiskursuseks saab minu hinnangul lugeda tervendajadiskursuse. Kuigi alternatiivmeditsiini kui ülemaailmset nähtust on uuritud aastakümneid, on vähem uuritud tervendamist ja tervendajaid kui vernakulaarset autoriteeti omavaid alternatiivravispetsialiste. Seetõttu annab religiooniuuringute alal läbiviidav tervendajadiskursuse analüüs sissevaate tervendajate poolt öeldavale ja tehtavale ning sedakaudu kirjeldab ja piiritleb Eesti alternatiivmeditsiinidiskursust.

Vastavalt diskursuseanalüüsi teooriale ning valdkondlikele suundumustele on uurijail võimalik oma uurimise eesmärkide saavutamiseks moodustada diskursusi kui analüütilisi kategooriaid. Käesoleva töö jaoks kirjeldasin religiooniuuringute teadmistebaasi alusel tervendamise kui uues vaimses leitava fenomeni mõttelist asuala, seejärel piiritlesin tavameditsiinidiskursuse, alternatiivmeditsiinidiskursuse ning tervendajadiskursusi, mida kirjeldasin oma eelmises teadustöös.

Töös analüüsisin ajakirjas „Tervendaja“ ilmunud 25 intervjuu sisu diskursuseanalüüsi teooria sedastatud kolmest (tekst, tähendused, sotsiaalne mõju) analüüsisitasandist esimesel s.o teksti tasandil. Eeltoodu kaudu sain teada, kuidas räägivad tervendajad oma tegevuse aluseks olevaist *teadmiste kogumest* (näit. vaiketeadmised, enesestmõistetavad teadmised, talupoja- või rahvalik tarkus) ning kuidas on tervendajad

kirjeldanud *tegevusi* (diagnoosimine, tervendamine, terveks saamine) ning sellega seotud tegijaid, toimijad ning nendevahelisi subjektpositsioone.

Temaatika parema mõistmise huvides olen töös välja toonud tavameditsiini ning alternatiivmeditsiini iseloomustavaid teoreetilisi seisukohti ning nüüdisaegset olukorda. Samuti olen kirjeldanud uut vaimsust ning alternatiivmeditsiini osa selles, kasutades taustateadmistena religiooniuuringute poolt sedastatut.

Töös annan ülevaate Eesti traditsioonidest, kaasaegseist uskumustest ning hoiakutest alternatiivmeditsiini suhtes. Et aru saada, mida tervendamine tähendab Eesti kontekstis, mida tervendaja teeb ja millistest põhimõtetest, ideoloogiatest, õpetustest, mõttevooludest lähtub, on diskursuseanalüüsi fookus suunatud ajakirjas „Tervendaja“ 2017. aasta jooksul ilmunud tervendajate intervjuudele. Varustatuna teoreetiliste teadmistega religioonist ja selle väljendumisvormidest, inimeste religioossusest, vaimsusest, spirituaalsusest seoses üldisema tervishoiutemaatikaga ning tehes valimi põhjal üldistusi, on minu töö tulemuste põhjal võimalik paremini aru saada, mida üks kaasaegne Eesti tervendaja teab või teeb, mida on õppinud ja mida õpetab.

SISSEJUHATUS

Kuidas me teame, et me juba teame? Võib väita, et elu jooksul me omandame teadmisi õppimise ja kogemuste kaudu ning seame need teadmised, neist rääkides, nendega arvestades ja nende järgi toimides, teatud süsteemi. Palju on neid teadmisi, mis on nn vaikivad, implitsiitsed, inimeseks olemise kaudu omandatud, kuid mida üldjuhul peetakse teadvuse sügavaimal tasandil eelduslikeks, muudetamatuteks ning mille tõeväärtust või -lähedust kunagi kahtluse alla ei seata. Me teame, et kivi kukub raskusjõu mõjul allapoole ning mõtlemiskoht saabub enamikul meist alles kukkuva kivi ja *mina* suhte teadvustamisel ja sündmusele tähenduse andmisel.

Kõike füüsilises reaalsuses toimuvat mõtestada pole ainult üksikindiviidi kogemustele tuginedes võimalik, mistõttu tuleb mängu traditsioon ühe või teise nähtuse tõlgendamise ajaloo kohta. Traditsioon kui makrotasandi kirjeldus (näit. Jumala loodud maailm kindlate seadustega) sisaldab sedakaudu teadmistepaketti mikrotasandil toimuvast.

Sama kehtib ka nähtuste ja objektide nimetamise kohta. Nimetused ei asetse vaakumis, vaid inimeste ja kogukondade igapäevaelu taustal, nende juures. Me lepime omavahel kokku, kuidas midagi üldse nimetada, kuidas nimetusi edasi kanda ja täiustada ning kuidas toimida, et nimetus tähistaks kogu aeg ühte ja sama asja.

Ometi ei ole omandatud ja rakendatav teadmiskimp või kasvõi nimetused koos tähendustega ainuvõimalik. Oleme kohtunud inimestega, kes mõnda ühiselt koetatavat sündmust (näit. haigestumist) on tõlgendanud meist erinevalt, teistsuguste definitsioonide ja rõhuasetustega. Ühe ja sama sündmuse olemus, tähendus ja enesepositsioneerimine selle suhtes võivad oluliselt erineda. Haigus kui tunnetatud puudujääk sotsiaalses või füüsilises toimimises, või siis kannatused üldisemalt, võivad olla ühes vaates näiteks Jumala karistus pattude eest, millede vähendamise või andestamise jaoks on traditsiooni kohaselt sobilikke tegevusi. Teisalt on võimalik kannatusi mõista kui teatud signaale, et individid on mingeil põhjustel kaugenenud normaal- või ideaalseisundist ning omades teadmisi, autonoomiat ja agentsust, on tal võimalik ise oma olukorda muuta. Kannatuste põhjuste seletamisel muutuvad oluliseks ideede ja neil põhinevate praktikate kogumid. Asetades end mõtteliselt teistsuguselt kirjeldatavasse maailma, kus põhjused ja tagajärjed on teisiti sõnastatud, võib individile tunduda, et tema jaoks on avanenud enam võimalusi. Tegemist on järelkult teadmistega, mida saab uurida, õppida, nende selgitusjõudu kaaluda ja internaliseerida ning praktikas järele proovida, kogeda.

Nüüdisaegselt inimeselt eeldatakse, et ta on võimeline kaasa tegema „uut“ arutluskäiku eeldustelt järeldesteni, vaagima, kas samadelt eeldustelt oleks võimalik teha teisi järeldusi, olema võimeline kontrollima oma eeldusi kriitiliselt ning vajadusel korrigeerima varasemaid seisukohti. Ometigi jäävad paljud meist toetama oma hoiakute ja uskumuste süsteemi, säilitades oma identiteeti, ja seda hoolimata teaduse poolt esitatust. Millisel hetkel oleme valmis uut informatsiooni enesele nõnda lähedale laskma, et see meie tõlgenduste ja tähenduste süsteemi muudaks? Leian, et need on olulised elusündmused, mis nõuavad inimeselt olemasoleva mõtteviisi ümberhindamist, mentaalset ümberpaigutumist või uute kontseptsioonidega täiendamist.

Ideedekogumid, millest on võimalik rääkida, põhjendada ja neid elada, rakendada, järgida ja kaitsta, taastoota ja levitada, ongi diskursused. Tähendused tekivad diskursuse

sees ja selle käigus. Diskursused on kontingentsed, selgitades oma piirides kõike, mis on võimalik. Diskursust määravaid väiteid esitatakse, taastoodetakse ja muundatakse sotsiaalse praktika käigus. Diskursiivsed praktikad omistavad tähendusi kogu sotsiaalsele reaalsusele, määratledes meid kui sotsiaalseid subjekte. Diskursused *räägivad meie kaudu*.

Käesolevas töös on uurimise all Eesti alternatiivmeditsiinidiskursuses sisalduv tervendajadiskursus, mille mõttelistes piirides toimuvast saame enam teadmisi, kui analüüsimisega tervendajate eneste öeldut.

Eestis, Euroopas ning ka ülemaailmselt on võimalik uurimise jaoks kui analüütilisi kategooriaid eristada tavameditsiini ja tavameditsiinidiskursust (edaspidi vastavalt TM või TM-diskursus) ning alternatiivmeditsiini ja alternatiivmeditsiinidiskursust (edaspidi vastavalt AM või AM-diskursus). Et AM on religiooniuuringute teadmiskaasi kohaselt paljuski juhitud uue vaimsuse kui religioosse nähtuse ideestikust, on õigustatud AM mõttevoolude, alustekstide, õpetuste sisu religiooniuuringute teadmiskogumi taustal uurimine, saamaks teada, kuidas meid huvitav ja mõjutav diskursus *siin ja praegu* end esitab ja taastoodab.

21. sajandi Euroopas ja ka Eestis on uut vaimsust kui religioosset nähtust uuritud mitmeist aspektidest. Eesti uurijad L. Altnurme, M. Uibu jt teadustööd on kirjeldanud ülemaailmse fenomeni – uue vaimsuse (ingl. k *New Age, New Religious Movements*) keskkonna või ka *miljöö* kujunemist, toimimisviise ja arenguid. Uus vaimsus kui väliselt kirju ja haaramatu, on religiooniuuringute poolt leitu põhjal määratletud eelkõige kui *minavaimsus*. See on kui indiviidi autonoomiat ja agentsust rõhutav ideedekogum, milles on esindatud kõikvõimalikest allikatest pärit religioossed mõttevoolud, kontseptsioonid ja ideoloogiad, alates antiikaegseist hellenistlikest, judeokristlikest traditsioonidest, alkeemiast, esoteerikast ning lõpetades idareligioonide ja ülemaailmsete traditsiooniliste hõimu- ja rahvusreligioonide poolt meieni jõudnuga. *Mina*-osa olulisus tähendab käesoleva töö kontekstis peamiselt indiviidi võimet, vabadust (ja ehk isegi survet) leida ideede paljususest üles selline ideedekogum, mis suudab kõige paremini seletada indiviidi kogemusi (näit. kannatusi), on loogiliselt seotav olemasoleva identiteedi külge ning pakub välja jõukohaseid lahendusi indiviidi seisundi muutmiseks. Siit ka käesoleva magistritöö temaatika valik. Uus vaimsus pakub muutuste saavutamiseks oma lähenemisviise, millede

hulka kuulub juba traditsiooniga etteantult alternatiivravi spetsialistide ehk tervendajate tegevus.

Eestis on tervendajad ja tervendamine olnud kirjaliku ja suulise traditsiooni kohaselt kindlaks osaks rahvaravist või -meditsiinist. See tähendab kultuurilisi teadmisi, eeldusi, milline tervendaja on või peaks olema, mida temalt oodata, millest ja mil viisidel ta räägib. On teada, et tervendaja sotsiaalse rolliga on käinud ja käib nüüdisajalgi paratamatult kaasas teatud eristuvus, vastanduvus, ideede- või uskumustesüsteemide konflikt, mis seisneb alternatiivsete teadmiste autoriteetses esitamises religiooni ja teadusega paralleelselt ehk et tegemist on diskursustega ning nende konfliktiga.

Mediatiseerunud ühiskonnas on AM autoriteetide, eestkõnelejate hääl hästi kuuldav, ehkki sageli vastuolus TM poolt väidetuga. AM ja TM vahele jääku piire siiski tõmmata ei saa. Nimelt näitavad ülemaailmsed tervishoiutrendid alternatiivseks peetud praktikate järjepidevat nihkumist teaduspõhise ravi äärealadele täiend- ja taastusravi kohale. Lisaks on TM sisemised arutelud järjest enam tunnistanud patsiendi religioossete vajaduste rahuldamise nõudlust ning üleüldist vajadust inimese terviklikumaks käsitamiseks. Ülemaailmselt tunnustatud, TM poolt esitatav tervisedefinitsioon – tervis kui füüsilisest, vaimsest ja sotsiaalsest komponendist koosnev seisund – annab tegutsemisruumi ka AM-le. Seetõttu ei pea ma vajalikuks keskenduda nendevahelisele diskursiivsele „võitlusele“, võimusuhetele, nende vastandumisele ja hegemooniataotlustele, vaid pigem avalikkusele näidata AM-diskursuse sisemisi toimimis- ja taasesitusviise tervendajate poolt sõnastatud analüüsid.

Indiviidi soovitud muutuste saavutamine on tähtis ja oluline, seda tunnustatakse mõlemas diskursuses. Veel spetsiifilisemalt: eelkõige TM-s valitseb hetkel ühtne arusaam, et individ peab tajuma teraapiate positiivset mõju. Seetõttu on teaduse poolt tuvastatud hulgaliselt kaasuvaid ja tervenemistaju mõjutavaid tegureid. Lisaks ravitoimingute spetsiifilisele toimele on oma roll arsti ja patsiendi suhtlusel, kaasnevatel teraapiatel, haiguse loomulikul kulul, aga ka kultuurilis-sotsiaalsel soovitavusel, platseeboefektil ning mitmetel kontekstimõjudel (Ernst 2021: 5).

Võib etteruttavalt öelda, et läbiv mõiste *alternatiiv* ei tähenda tingimata vastanduvust või äärmuslikku teisesust, vaid pigem midagi täiendavat, lisanduvat ja justkui

ajaloolisest mälust meeldetulevat, meenutuvat. Seetõttu loodan, et mõnetine meedias tajutav pingeväli „päris“ meditsiini ja ebaravijate vahel saab enam silutud, sest oma vajakajäämisi tajuvale indiviidile ei saa kuidagi süüks panna, et ta ise sobivamaid lahendusi otsib. Õigus jääb sellele, kes terveks tegi.

On näha, et nii Eestis kui ka ülemaailmselt pöörduakse probleemide lahendamise otsingutel üha enam loodusravi ja kohaliku traditsiooni pakutavate ravivõtete poole, saamaks sobivaimat ravi võimalikult väheste kaasuvate toimetega. Huvi traditsiooniliste rahvateadmiste vastu on uurijate sõnul arenenud paralleelselt sotsiaal-kultuuriliste liikumistega, mis pööravad tähelepanu keha ja hinge võrdsele arendamisele ning tasakaalustatud ja tervislikule/terviklikule eluviisile.

2009. aastal Nairobis toimunud terviseedenduse maailmakonverentsil sõnastatud üleskutses rõhutati indiviidi enese vastutust ning teadlikku ja aktiivset panustamist ning kontrolli oma tervisemõjurite üle. Vastutust, panustamist ja kontrolli nähakse kui väljendusviise isikuautonoomia realiseerimisel (WHO 2009).

Kokkuvõtvalt saab öelda, et käesoleva töö raames saab rääkida esmalt TM-diskursusest ning AM-diskursusest. Esimene võiks olla omakorda mõtteline osa kaasaegsest teadusdiskursusest ning AM-diskursus võiks olla osa uue vaimuse diskursusest ning omakorda sisaldada tervendajadiskursust. Käesolev töö saab uurimisandmete iseloomule vastavalt olla eeskätt tervendajadiskursuse sisu analüüsiv. Uusvaimse tervendamisdiskursuse analüütiliseks moodustamiseks on minu hinnangul vajalik uurida täiendavalt tervendatavate lugusid tähenduste ja sotsiaalsete praktikate tasandil ning seda põhjalikumalt (s.o multidistsiplinaarselt), et analüüsida kasutusel olevaid tervendavaid praktikaid.

1. TEEMA, SELLE VALIK JA PÕHJENDUS

Arenenud ühiskondades on jätkuvalt nähtaval teaduse poolt tunnustatud tõdede ja alternatiivsete tõdede (näit. religioossed tõed) sobitumatus, vastanduvus, isegi konfliktid. Seega on minu hinnangul õigustatud konfliktide põhjuste uurimine. Kuna AM poolt pakutava populaarsus on nii Eestis kui mujal maailmas jätkuvalt kõrge, kaasneb sellega paratamatult polariseeriva loomuga avalik arutelu (Uibu 2020), mille osalisteks on üldjuhul TM arstid ja teadlased, tervishoiuametnikud, AM arstid või terapeudid ning patsiendid oma kogemustega. Neis vastanduvad ühelt poolt teadus ja tõendus põhjus ning teiselt poolt patsiendi/kliendi kogemused, uskumused ja soov enesega toimuvast paremini aru saada, end juhtida, enese eest vastutada.

On teada, et inimese tervise komponentide: vaimse, füüsilise ja sotsiaalse osa määratlemine ja taastamise, säilitamise ja parandamise viiside legitiimsuse tunnustamine sõltub otseselt kultuurilistest taustast ja traditsioonidest (Kleinman 1978), mistõttu saab lihtsustatult öelda, et nii eesmärk (igakülgne heaolu) ja selle saavutamise viisid on alati olnud kultuuriliselt konstrueeritud. Eesti kultuuritraditsiooni kuulub nii tervendamine kui institutsionides pakutav tõendus põhine arstiabi, mistõttu olen seisukohal, et mõlemal on eluõigus. Religiooniuurijad saavad anda oma panuse AM aladel toimuva seletamise ning seda püüan teha ka käesolevas töös.

AM praktikate ja lähenemiste teoreetilisi aluseid esitav uus vaimsus on religiooniuurijate uurimisobjektiks juba aastakümneid ning seetõttu lähtun töö teoreetilise tausta valikul nii maailmanimedega kui Eesti religiooniuurijate töödest (näit. P. Heelas, W. Hanegraaff, K. von Stuckrad, L. Altnurme, M. Uibu).

Uue vaimsuse keskkonnas tegutsevaid ja avalikkuses tuntust ja autoriteeti omavaid AM õpetajaid, spetsialiste ja praktikuid ehk *tervendajaid* ning nende tegevuse eripärasid on võimalik uurida läbi meditsiini, sotsioloogia, antropoloogia, folkloristika, etnograafia või pedagoogika distsipliinides sedastatu. Arvan, et Eesti tervendajate kui fenomeni paremaks mõistmiseks on möödapääsmatult vajalik religiooniuuringute vaade, sest tervendajate tegevuste lähtekohad (näit. maailmavaated, uskumused, teadmised, inimese ja tervise definitsioonid) ning neist tulenevad õpetused ja pakutavad füüsilised-vaimsed praktikad on

algselt erinevaist religioosseist või rahvuslikest traditsioonidest pärit. Tervendajad esitavad oma patsientidele järgimiseks uskumustesüsteeme või nende osi ning seetõttu pakuvad religiooniuurijaile suurt huvi.

Teemat piiritlevad religiooniuuringute valdkond, religiooni- ja arengupsühholoogia teadmised, sotsioloogia ja sotsiaalpsühholoogia, teadmis- ja õppimisteooriad, meditsiiniantropoloogia ja -filosoofia.

Eesti uusvaimses keskkonnas hästi tuntud ajakirjast „Tervendaja” on pärit ka minu leitud intervjuud Eestis tuntud tervendajatega. Neis AM-diskursust taastootvais tekstides esitavad tervendajad oma elulugu, tegevust, maailmavaateid, selgitusi ja kontseptsioone inimese ja teda ümbritseva maailma kohta; annavad nõuandeid tervise hoidmiseks, säilitamiseks ja parendamiseks, tundlikkuse tõstmiseks, tajude avardamiseks, paremaks enesetundmiseks, üldise heaolu ja harmooniliste inim- ja keskkonnasuhete loomiseks. Võib arvata, et tervendajad edastavad klientidele eksperdi-autoriteedi positsioonilt uue maailmapildi, uutlaadi põhjuslikussuhete dünaamika, millesse oma probleem asetada. Uus lähenemine haakub osaliselt olemasolevate teadmistega inimese tervisest, haiguste põhjustest, viidates nii uutele võimalustele iseenese tervise ja heaoluga tegelemiseks. Kõik see on kaudsemalt suunatud vastutuse ja enesekontrolli osakaalu suurendamisele, et indiviid saaks jätkuvalt teadvustada ja realiseerida oma autonoomsust. Seetõttu on minu uurimistöö täitmas ühte teadmislünka AM ja TM suhete käsitustes.

Vastavalt diskursuseanalüüsi teooriale on TM- ja AM-diskursusi võimalik analüütilisel tasandil eristada, seda siis sekulaarsuse-teaduspõhisuse või uskumuste põhise järgi.

TM kui teaduse poolt tõestatu ja kontrollitult ning eksperdipositsioonidelt rakendatu vastustab olemuslikult teistlaadi lähenemisi. Üksikisiku maailmas või sotsiaalses kontekstis legitimeeritud valikud võivad seetõttu avalikkuse ees saada sildistatud negatiivseina. Ja ka vastupidi – tervendajad eeldavad oma patsientidelt teatavat teadlikkust universaalsetest, loomulikest, iseenesestmõistetavatest „seadustest“ või rahvatarkustest, viitavad TM puudujääkidele, nagu patsiendi eluilmaga mitteamestamine või osade traditsiooniliste teadmiste eiramine ning rõhutavad indiviidi oma võimekust oma elu juhtimisel.

1.1 TÖÖ EESMÄRK

Avades kogu käsitletud temaatika üldisemas vaates, on uuringute põhjal näha, et tervendamine ja tervenemine uue vaimsuse miljöös võib tähendada millegi tundmatu õppimist, omandamist. Olulisele kohale asetuvad siinjuures usk ja uskumused. Huvi, kogemuste ja tulemuste põhjal võib ka tervendatavast aja jooksul tervendaja, õpetaja saada. Kui uue vaimsuse ideestik kannab endas laiemaid suundumusi, andes indiviidile uusi orientiire tegelikkuse uute tõlgendusviiside kaudu, siis tervendamine tegeleb inimese olemuse ja eksistentsi sellistviisi mõtestamisega, mis defineerib indiviidi esmalt mittetäiusliku/mitteteadlikuna/eemaldununa oma tegelikust, tõelisest olemusest, sisemisest kõrgemast „minast”, ja seetõttu kannatavana. Seejärel esitatakse tervendaja kui autoriteedi poolt uus, kannatuste ja ebatäiuslikkuse põhjuseid selgitav mudel ning sellesse sobituvad muutuste saavutamise viisid.

Eestis on sellel alal ilmunud üksikuid teadustöid ning teadmisi tervendajaist ning tervendamisest on esitatud peamiselt folkloristika poolt. Religiooniuringute vaade tervendajate kui religioossete kontseptsioonide, ideede ja praktikate edastajatele võib täita üht lünka rahvatervise käsitustes. Saab rääkida kahest eristuvast diskursusest – AM- ja TM-diskursusest, neid piiritleda ja näidata nende sisemisi taastootmismehhanisme. Tervendajate poolt antud intervjuude uurimine diskursuseanalüüsi kaudu on üks viis paremini teada saada, mida tervendaja teeb ja millistest teadmistest lähtub või oluliseks peab. Seetõttu soovin töö tulemusena vastuseid saada:

1. kuidas kirjeldab tervendaja tervendamiseks vajalikke teadmisi;
2. kuidas kirjeldab tervendaja seda, mida ta teadmiste põhjal teeb.

Käesoleva töö eesmärk on Eesti uusvaimses keskkonnas tegutsevate tervendajate uurimine, saamaks enam teadmisi tervendamisest ning sedakaudu Eesti AM-diskursust sisustavast. Uuritavais materjalis esituvad tervendajad on intervjuude kaudu esitanud oma maailmavaateid, teadmisi, põhimõtteid, hoiakuid, uskumusi, arvamusi, soovitusi, nõuandeid, tegutsemisjuhendeid ja muudki.

Esitatud küsimustele on tekstide diskursuseanalüüsi tulemuste põhjal võimalik vastata. Vastavalt diskursuseanalüüsi teooriale analüüsin tekstides sisalduvat infot

teadmiste ja tegevuste kohta teksti (ehk siis millest ja kuidas räägitakse, kuidas tegevusi ja tegijaid kirjeldatakse) tasandil. Leitud vastused annavad huvilistel, valdkondlikel spetsialistidel ning poliitikakujundajail paremini mõista nii Eesti tervendajadiskursust iseloomustavaid jooni kui ka AM-diskursuse üldisemaid esitus- ja taastootmisviise ning neil põhinevaid praktikaid. Minu hinnangul on käesoleva töö tulemuste põhjal võimalik paremini aru saada, mida üks Eesti tervendaja teab, räägib või teeb ning seejärel hinnata, kas TM ja AM diskursiivne vastanduvus on üldise teemakäsitluse mõttes keskne või hoopis kõrvaline.

1.2 UURIMISOBJEKTI KIRJELDUS

Käesolevas töös uurin ma tervendajaid ja tervendamise seonduvat, mistõttu valisin lähteandmeteks tuntud Eesti tervendajate intervjuud. Need on ilmunud ajakirjas „Tervendaja“ 2017. aastakäigu numbrites ning neid olen kasutanud tervendajadiskursuste eritlemisel oma bakalaureusetöös „Eesti alternatiivravide diskursuse iseloomujooni ajakirja „Tervendaja“ 2017. aasta persooniintervjuude põhjal.”(Kriit 2019). Intervjuud on välja toodud nimetatud töö lisana.

Alates 2005. aastast R. Mõttuse poolt väljaantav, igakuiselt paberkandjal ilmuv ajakiri „Tervendaja“ on Eestis levinud, hea kättesaadavusega, tuntud ja populaarne. Olles valdkonda eelnevalt aja jooksul uurinud, võin väita, et tegu on omasuguste seas esinduslikeima ja eestikeskseimaga. Väljaandja sõnul on ajakiri “...*alternatiivmeditsiini võimalusi tutvustav kuukiri, milles saavad sõna Eestituntuimad sensitiivid ja ravitsejad ning loodusravisõbralikud arstid, kes jagavad tervise hädasolevatele lugejatele kasulikke näpunäiteid.*“ (Mõttus 2005).

Ajakirja väljaandja on rõhutanud, et ta „...*üritab taolise ajakirja väljaandmisega jõudumööda jagada teavet omasugustele, inimestele, kes on valmis oma tervise eest ise vastutama ega looda ainult arstide poolt pakutavale.*“ Mõttus on seisukohal, et „...*kui inimene ise oma tervenemisse ei panusta, siis päriselt terveks ei saa: „Inimene ei ole pelgalt keemiavabrik, temas*

on veel midagi ülemat ning just seal näib peituvat kiire ja täieliku tervenemise saladus. Aga selle „miskini“ peab iga inimene ise jõudma.“ (Kriit 2019: 12).

Oma osa ajakirja populaarsusel on ka ajakirja formaadil – paber kandjal väljaanne võib eeldatava sihtgrupi jaoks olla mugavam, usaldusväärsem ja säilivam, kui elektroonilisel kujul. Ajakirjas ilmuvad rahva-, loodus- ja taimeravi, aga ka astroloogia, selgeltnägemise, šamaanluse ja erinevate teraapiatega tegelevate isikute (edaspidi *tervendajate*) poolt antud intervjuud. Need on läbi viidud valdkondlikke eripärasid hästi tundvate ning pikaajalist kogemust omavate ajakirjanike poolt.

Olen seisukohal, et uurimise all olevad intervjuud on antud ilma igasuguse uurijapoolse mõjuta. Võib eeldada, et erialajakirjas ilmunud enesetutvustuslike intervjuude kaudu on tervendajail võimalus oma teadmisi ja kogemusi, pakutavaid teenuseid ja toiminguid potentsiaalseile klientidele igakülgsest tutvustada. Intervjuusid saab näha ka kui reklaamtekste, mille olemuslikuks ülesandeks on olla veenev ja huvipakkuv (näit. Woods 2006:XVI) ning seetõttu olen seisukohal, et tervendajad võivad sel moel avaldada enam infot, kui välitöid läbiviivale religiooniuurijaile. Intervjuudest ei selgu, milline on pakutavate teenuste maksumus, kuid mitmete intervjuude lõpus on esitatud tervendajate kontaktandmed.

On võimalik öelda, et *tervendaja* on kui enesele võetud sotsiaalne roll oma kohustuste, vabaduste ja vastutusala. Rollide nimetused ning tegevuste sisu lähtub sealjuures sageli traditsioonist (Wenglinsky 2018). Samamoodi võib väita, et tegu on väljakujunenud vernakulaarsete autoriteetidega, kes verifitseerivad traditsioonis leiduvat (Howard 2013) ning tagavad sedakaudu spetsiaalsete teadmiste või uskumuste põhisisu edasikandumise.

Võib küll väita, et tänu ajakirjaniku tehtavale tööle kui teatavale filtrile ei ava intervjuu läbiviimise viis ja esitatavad küsimused tervendaja isikut, uskumusi ja tegevuste põhjendusi küllalt piisavalt ning ühe tervendaja erinevate „ekspertsuste“ alad võivad saada liigtasandatud. Intervjuusid põhjalikult uurinuna võin väita, et tervendajaile on antud võimalus esitada oma lugu.

Veel saab väita, et tervendaja poolne õpetuse, ravitraditsiooni või teadmiskogumi nimetamine tekstis ei väljenda piisavalt tervendaja teadmiste ulatuvust või sügavust. Samuti

seda, milliste rõhuasetustega ta teadmisi edastab või nende põhjal praktikaid loob. Siinkohal saan tähelepanu juhtida ajakirjanike suunavatele küsimustele, kes kogemuste ja eeltöö põhjal teavad, millega intervjuu andnud tervendaja põhjalikumalt tegeleb. Intervjuu ajakirjanduses kui enesereklaam võib siiski tähendada pigem enama esitamist, kui tegelikkuses kasutusel on.

Kui professionaal räägib mitteprofessionaaliga, siis võib arvata, et rääkijate vahel tajutav barjäär põhjustab üldisema asümmeetria teadmistes, kogemustes ning arusaamises. Seetõttu on töö autori arvates väga oluline, et tervendajaid intervjuerisid just vastavate teadmiste ja kogemustega ajakirjanikud. Olen seisukohal, et ajakirjanikule antud intervjuudes võivad tervendajad end esitada vabamalt või seostatatumalt, kui näiteks erialaselt haritud meditsiinispetsialistile või religiooniuurijale/antropoloogile. Läbi intervjuerijate ja tervendajate räägib minu arvates AM-diskursus.

Arvan siinkohal (küll uuringuile toetumata), et tervendajaisse uskuv ja nende teenuseid otsiv tavainimene „valib“ tervendaja kas usaldusväärsete soovitude või meediakuvandi põhjal.

2. TEOREETILINE TAUST

2.1 Religiooniuringud ja uus vaimsus

Enne kui alata mõne religiooni või siis religioosseid kontseptsioone ja ideid sisaldava keskkonna uurimist, oleks enama selguse heaks vajalik eelnevalt määratleda, mida uuritakse.

Uurides nüüdisaegset religiooniuringutealast teaduskirjandust, selgus, et jätkuvalt on uurijate seas vaidlusteemaks uue vaimsuse kui analüütilise kategooria sisu ja piiride määratlemine. Osadele religiooniuurijatele näib see vaidlus kordavat eelnevat ja suuremat dispuuti mõiste ´religioon´ kultuuriliste erimõistetavuste üle (näit. Sutcliffe, Gilhus 2014). Seega tundub mulle, et uue vaimsuse käsitlemine on viinud tupikusse senised teooriad „õigete” religioonide tekkest ja arengust ning religioossusest üldse. Kuidas käsitada näiteks indiviidi, kes jälgib, elab oma eripäraseid uskumusi – kas on ikka õige tema uskumusi ja

praktikaid uurija poolt kontseptualiseerida kui indiviidi poolt omaks võetud religioosete institutsioonide ja traditsioonide osiseid (näit. nagu McGuire 2008: 185 küsib)? Ehk peaks seda tegema hoopis vastupidi, suuremat kategooriat või määratlust indiviidi järgi kujundama? Võib ka küsida, kas arenenud riikides tekkinud uusvaimsete liikumiste näol on tegu valgustusajale järgnenud mõtteviiside teaduslikustumise ning ühiskondade sekulariseerumis- ja de kristianiseerumisprotsesside tulemiga või oleme tunnustajaks hoopis millegi uue ja enneolematu sünnile? Religiooniuuringute alal uuritava tervendamise ja tervendajate käsitustes on täheldada keskendumist tähendusloomele ja „elatud religioonile“ (ingl. k *lived religion*, käesoleva töö kontekstis näit. McGuire 2011).

Lisaks soovin tööd kirjutades ajutiselt oma mõtlemisest eemaldada kultuuritausta tõttu tekkinud eeldused kristlikust religioonist kui arenenud religioonist. Pean silmas eeskätt vahelkohatavat vaadet animistlikele loodususkumustele kui primitiivsetele ja nüüdisaega valimatult integreerituile. Samuti olen vastu nõiduse ja maagiaga tegelejate üheselt negatiivsele sildistamisele ning väldin püüdu tervendamises leitavaid fenomene ja kontseptsioone võrrelda kristlikega (näit. tervenemine kui lunastus, haigus kui jumala karistus jne). Uue vaimsuse keskkondades ja nende käsitustes on seda sageli tehtud, haigustest või probleemidest vabanemist on nimetatud pääsemiseks (näit. Dowling, Scarlett 2006: 395) ning Jeesust käsitatud kui inimeste ravijat füüsilistest ja vaimstettest kannatustest.

Uut vaimsust iseloomustab teatavasti erilaadsete kontseptsioonide, ideede ja praktikate väline kirjusus, kombineeruvus ja voolavus, millede taga võib alati leida suunatust indiviidi sisemaailmale, tema *mina*-le, selle vajadusele õppida ja areneda. Seetõttu tundub siinkohal asjakohasem lähtuda Jan-Olav Hendrikseni (küll funktsionalistlikust) religiooniteooriast (2017): „*Religioonid on sümbolite kaudu vahendatud praktikate kogumid, mis pakuvad vahendeid orienteerumiseks ja transformeerumiseks ning on samal ajal end refleksioonide kaudu legitimeerivad.*” Ka eriteadmisteta tavalugeja võib uusvaimseile tekstid asetada selisesse mõtteraami ning tõdeda, et intervjuudes kirjeldatud õpetused ja praktikad on religioosset laadi.

Arvan samuti, et uusvaimseile materjalidele peaks lähenema eeskätt funktsionalistlikust küljest. On arusaadav, et tundmatu, kuid paljutöötava praktika kohta

võidakse esmalt küsida – mida see minuga *tegelikult* teeb? Kuupalju ma pean ise panustama? Kuidas see üldse töötab? Muidugi ka – kust see pärit on?

On tõdetud et üks nüüdisaegne, jälgimist väärt religioon on mitte loogiliselt, vaid pigem praktiliselt koherentne. See peab olema indiviidi argipäeva jaoks tähenduslik ning see peab olema mõistliku jõupingutuse järel andma tulemusi soovitud muutuste saavutamisel, näiteks tervenemisel (Utriainen jt 2012: 68) ning siinkohal tuleb nõustuda L. Altnurme sõnastatud hinnanguga kaasaegsete religioosete suundumuste kohta: *religioon ei ole minetanud oma tähendust, vaid on muutnud kuju* (Altnurme 2005: 33) – sest religioon on inimestele vajalik, mitte vastupidi. Tuntud religiooniuurijad Linda Woodhead ja Rebecca Catto (2012) märgivad samuti, et kaasajal ilmneb religioon uutel areenidel, uutes vormides, väljaspool formaalseid religioosseid institutsioone, autoriteeti ja kontrolli, diskursuseid ja praktikaid, mistõttu ei saa rääkida arenenud ühiskondade sekulariseerumisest, see võib erineda ühiskondlikul, institutsioonilisel ja indiviidi tasandil (Altnurme 2005: 26). Eriti just individuaalsel tasandil on sünkretistlike uskumuste ja praktikate näol religioosne mitmekesisus hästi märgatav (Uibu 2016b: 16). Individualiseerimisprotsessi raames ei lähtu religioosne kuuluvus või uskumuste komplekt enam ainult traditsioonidest, vaid aina olulisemaks muutuvad üksikisiku huvid, tema heaolu ja eneseareng, ning religioossed otsingud toimuvad individuaalselt, vastavalt soovidele ja vajadustele (ibid.). Sellega on seletatav ka tervendajate populaarsus.

Metanarratiivide¹ nõrgenemise protsessi on mitmete mõtlejate poolt nimetatud postmodernistlikule ajastule eriomaseks nähtuseks, mis on võimaldanud esile kerkida alternatiivseil vaateil tegelikkusele ja tõe. On järjest enam leitud, et väga paljude jaoks on maailma ja eriti arenenud riikide valitsemis-, rahandus- ja poliitikasüsteemid liigselt korrumppeerunud või endi toimimatust/ignorantsust tõestanud, mistõttu on arusaadav arenenud riikide intelligentsi tõusev huvi ida filosoofiate vastu (Woodhead, Heelas 2005).

Tuntud religiooniuurijad Paul Heelas ja Linda Woodhead on oma raamatu *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* (2005) eessõnas juhtinud tähelepanu lääne arenenud riikide inimeste kõrgele huvile jälgida end mitte-

¹ Näiteks usku teaduse võimekusse saada teada kogu tõe maailma kohta või usku teadusel põhineva meditsiini kõikvõimsusesse.

diskrimineerinud religiooside õpetusi või siis otsida teistlaadi vastuseid või „algset hingamist” oma kultuuritraditsiooni siseselt. Subjektiivsuse, individualismi ja kogemuste kui inimkäitumise mõistmise peamiste tegurite uurimine on Heelase ja Woodheadi (2005) hinnangul järjest enam esil ning seetõttu on just uue vaimsuse keskkonnas toimivate protsesside uurimine nii Eesti kui maailma religiooniuurijaid jätkuvalt proovile panev ülesanne.

Mida tähendab *uus vaimsus*? Tegu on kaasaegseid, teadusele ja peavoolureligioonidele alternatiive pakkuvate vaimseid, spirituaalseid, religiooside, ja esoteerilisi ideede- ja praktikakogumeid, nähtusi ja fenomene ühendava religioonisotsioloogilise katusmõistega. Samas on selge, et keegi ei määratle end küsitlustes uusvaimseks või uue vaimsusega tegelejaks (Sutcliffe, Gilhus 2014: 4). Sotsiaaluuringud inimeste religioossuse kohta ei väljenda seega uusvaimses keskkonnas tegutsejate arvu ega ideede levikut ega jaotuvust ning on arvatud, et nn nähtamatud uskumused väljendavad reaalses tekkinud rahvausundi representatsioone läbi kognitiivsete protsesside ning mis tunduvad olevat väljendatud läbi pragmaatiliste ja mittesüsteemiliste vastustena igapäevaolukordadele (Stringer 2008: 108-109).

Uus vaimsus tähistab eelkõige keskkonda, miljööd, kus järjepidevalt tekivad, tegutsevad ja kaovad erinevate praktikatega (näit. jooga, reiki, meditatsiooni, *mindfulnessi*, šamaanirännakute, teadliku hingamise või unenägemise) tegelejate grupid (Altnurme 2013: 18) ning milles sisaldub tänu inimarengule ja infolevikule arvukalt kasutatavaid infomaterjale suurreligioonide traditsioonidest ja vooludest, kuid ka nendega paralleelseina toimivad filosoofilistest mõttevooludest (näit. neoplatonism, lääne esoteerika, okultism, teosofia) Lähis-Ida (gnostitsism, judaismi, islami ja kristluse müstilised voolud), Egiptuse (alkeemia), India-Hiina (hinduistlikud, budistlikud, taoistlikud, ida loodus- ja rahvausundid), aga ka ajaloolaste, folkloristide, etnoloogide, antropoloogide poolt esitatud teadmisi eri ajastute ja piirkondade maailmakultuuride pärandist (näit. paganlus, šamaanlus), milledest leitud kontseptsioone ja elemente kombineeritakse uurijate hinnangul üsna probleemivabalt (nn ideede brikolaaz, näit. Aupers, Houtman 2014). Lühemalt kokkuvõetuna on uue vaimsuse peamine sisu psühholoogia ja tervendamise seonduvad lääne esoteerilised-okultistlikud mõttevoolud, ida usundid, loodusteadused ja

loodusrahvaste traditsioonid (Altnurme 2013:24-27). Uue vaimsuse kontekstis tunnistatakse valdavalt, et erilaadsetel religioossetel ja vaimsetel traditsioonidel võib olla ühine algpõhjus või allikas ning neid peetakse universaalse tõe erinevateks väljendusvormideks (Heelas 1996: 27-28).

Religioone, eriti aga uut vaimsust, hinnatakse tänapäeval meediastunuks. Meediast on saanud peamine allikas religioonidega seotud temade uurimisel ja vastuste leidmisel ning ajakirjandus kajastab religioosseid küsimusi, olles ka aruteluplatvormiks (Hjarvard 2013: 78-92). Hjarvardi sõnul on meedial oluline roll arusaamade kinnistumisel; tervendajaid kujutatakse kindlal viisil, kindlate sõnumite edastajana. Meelelahutusliku kaldega meediakanalid aitavad kaasa nii individuaalsete uskumuste jätkuvale kombineeruvusele kui ka institutsioonilise religiooni² tõsiseltvõetavuse murendamisele (ibid.).

Uue vaimsuse keskkondade mõttelistel lätetel, eelmise sajandi 60-70.-ndatel aastatel tekkinud *new age* liikumistel on ajalooline roll lisaks religioonikäsitlustele ka muudele teadusaladele uute perspektiivide andmisel ning ülesannete määramisel – tekkinud mõttevoolud avaldusid näiteks transpersonaalses psühholoogias, kvantfüüsikas, sotsiaalteadustes ning inimese käsitustes üldisemalt ning andsid sedakaudu mõistele *terviklikkus*, aga ka haigustele ning kannatustele uue (või siis taasavastatud vana) tähenduse (Barnes 2011: 7).

Tervendamine on olnud ajalooliselt religioonide pärusmaa ning sedakaudu ka uue vaimsuse keskkonna lahutamatu osa. 21. sajand on toonud religioossusega seotud teemad tervishoiukäsitlustesse tagasi. Viidatakse religioossuse ja tervise positiivsele seosele ning tõdetakse religioossete praktikate, uskumuste ja tunnete mõju tervisele ja tervenemisele. Täheledatakse eristusi mõistete kasutamises; kliiniliste lähenemiste korral on sageli kasutusel *spirituaalsuse* mõiste, samas kui terviseuurijate poolt on kasutusel religioossuse oma (Dowling, Scarlett 2006: 191-194). Downing ja Scarlett (2006) toovad välja veel ühe olulise tähelepaneku – arstid on uuringute kohaselt vähem religioossem grupp, kui nende patsiendid. Kannatuste leevendamiseks kasutatavad praktikad pole suurel määral kadunud, näitena võib tuua eest palveid tervenemise jaoks, hingehoidu ja diakooniatööd.

² Minu hinnangul saab siia lisada ka institutsionaalse meditsiini.

Rootsi uurija Liselotte Friski (2014) arvates on just tervendamine (ingl. k *healing*) (lisaks *energia* mõistele) üks kesksemaid uue vaimuse mõisteid (Frisk 2014: 63) ning see viitab jällegi uusvaimses keskkonnas levinud lähenemiste praktilisele küljele, nende rakendatavusele. Frisk tunnistab, et uusvaimse tervendamisega seonduvat võib võtta ka kui kultuurilist eneseväljendust – see julgustab lahendusi otsivat indiviidi vaatama enam traditsioonide poole. Arusaam uusvaimsest tervendamisest võib jääda aga pinnapealseks, kui sellega seoses ei kaasata *energia* mõistet. Mõiste kujunemisel on oma osa olnud kvantfüüsikal, Euroopa teosofiilisel ja okultistlikul traditsioonil, nagu ka Ida õpetustel nähtamatust elujõust (Hiina *chi*, India *prana*) ning seda kasutatakse AM-s laialdaselt erinevate praktikate toimimise seletustel (Mikaelsson 2014: 168). Energiad kui teatavad eritüübilised jõud ümbritsevad meid uusvaimsete õpetuste kohaselt kõikjalt ning Mikaelsson viitab sealjuures olulisele tervendamisdiskursust konstitueerivale momendile - energiad on vabad kõigile kasutamiseks, kui individid on õppinud nende olemusest aru saama, neid leidma ja kasutama (ibid.). Energiad „tunnetavad“ loomult sensitiivsed või vastava koolituse läbinud isikud, aga ka taimed või loomad. Õpetuste kohaselt omab kõik tavatunnetusega nähtav-tuntav alati ka nähtamatut aspekti – kohad, ajad, jumalad, objektid, kehad, aga ka suhted, tegevused ja kommunikatsiooniaktid. Ka hinged ja teadvused on uues vaimuses energia intelligentid vormid (Albanese 2000). Energiad saab lasta imenduda, neid saab tasakaalustada, tugevdada, üle kanda, vahetada, vahendada, varastada jne. Mikaelsson toob siin teatava paralleeli rahaga. Sedakaudu lähenetakse ka haigustele, kuna haigestumist võib võtta kui energiatega tasakaalutust, blokeeritust või kadu, mille põhjusteks võivad olla kahjulikud eluviisid, valed mõtted või mittekohased (st tagajärgedele, mitte põhjustele suunatud) raviprotseduurid (Mikaelsson 2014: 169-170).

On tõdetud, et tegelikus elus on uusvaimne meditsiin ja tavameditsiin üksteisele lähemal kui arvata võib. Tihtipeale tegutsevad samades ruumides nii peavoolumeditsiini füsioterapeudid, tervisenõustajad, arstid ja psühholoogid kui alternatiivmeditsiini spetsialistid. Friski (2014: 53) sõnul võivad AM-s ja TM-s leiduvaid teraapiasid või nõustamist läbiviivad arstid olla ühed ja samad. Mikaelsson, uurides uusvaimse keskkonna ja kapitalistliku majandussüsteemi puutepunkte, nendib AM kui tööstusharu plahvatuslikku kasvu ning sedastab, et kaasaegse tervendaja karjääri kuuluvad erialased koolitused,

teaduskraadid, erialane võrgustik, ta külastab konverentse ja avaldab erialaseid publikatsioone (Mikaelsson 2014: 164, Albanese 2000). Nendele väitele on ka Eesti kontekstis leida piisavalt kinnitusi.

Uue vaimsuse kui religioosse nähtuse sisu on teaduskirjanduses avatud küllalt piisavalt. Eesti religiooniuurijate L. Altnurme (2013), M. Uibu (2016), K. Koppeli (2013), K. Kivari (2013) jt töödest on selgunud fenomeni üldised ja Eestile omased jooned. Uurijad tõdevad, et lihtsam on kasutatavate lähenemiste ja praktikate kohta öelda, *mida see sisaldab* või *mida teeb*, kui seda defineerida. Institutsionaalsete religioonide osa Eesti inimese eluilmades on hinnatud tagasihoidlikumaks ning individuaalse religioossuse ilmumine uue vaimsuse ideede vastuvõtul vastavalt nähtavamaks (Altnurme 2012). Seda kinnitavad ka küsitlused (näit. *Usust, elust, usuelust* 2015, 2020) ning vastava infomaterjali silmapaistev rohkus ja populaarsus nii elektroonilises kui trükimeedias.

Uus vaimsus toimibki nõudmise ja pakkumise olukorras (Hammer 2016: 353) üksikisikute vajaduste rahuldamiseks religioossetes tähendusraamistikus. Tuntud religiooniuurija W. Hanegraaffi sõnul luuakse uues vaimsuses pidevalt uusi süntese, et pakkuda inimesele seda, mida nad alati usult on oodanud – seda, et selgitada elus igapäevaseid kogemusi. (Hanegraaff 1999). Hanegraaffi selgitusel keskendub uus vaimsus oma sümbolite loomisel sellele, mida ei seostata traditsioonilise kiriku ja teoloogiaga ning traditsioone võetakse erinevatest kultuuridest, sidudes neid kaasaegsete füüsika, psühholoogia ja sotsiaalteaduse teooriatega jne. Seetõttu puudub uues vaimsuses ühiselt tunnustatav, jagatav, selgitav või reflekteeriv autoriteet. Selline olukord jätab indiviididele vabaduse tõdesid ja nende sobituvust ise hinnata. Uut vaimsust iseloomustavaiks märksõnadeks on erialakirjanduses esitatud mõisteid, nagu *vaimsus/spirituaalsus, terviklikkus/tervenemine/täiustumine, harmoonia, sisemine areng/kasv, õppimine* (Heelas 1996, Sutcliffe, Gilhus 2014, Hanegraaff 1996, 2009) ning neid märksõnu on piisaval määral leida ka käesoleva töö raames kasutatud intervjuudest.

Ühe näitena uuele vaimsusele omastest uudsetest teadmiste loomise ja edastamise vormidest on eneseabiõpikute autorite fenomen. Populaarseid autoreid esitatakse meedias kui õpetajaid, teejuhte, kes annavad indiviidile hakkamasaamise või probleemilahendamise eeskujude, suunavad enesejõustamisele ja -leidmisele. Nad seavad oma autoriteedi,

ekspertsusega lugeja jaoks järgimisväärse eeskuju, rääkides lihtsalt ja arusaadavalt enesemuutmise võimalustest (Versluis 2014).

Uute teadmiste lähtealusteks olevaid õpetusi on loodud religioosseist-kultuurilistest üleilmseist traditsioonidest leitu põhjal, vähesemal määral leidub ka originaalseid, isikute või religioosete gruppide poolt looduid. Ühe tekstide autoriteeti mõjutava tegurina saab välja tuua nende vanust. Õpetuslike tekstide vanuse rõhutamine võib jätta mulje, et neis esitatavad tõed on säilinud just oma universaalsuse ja seletusjõu tõttu. Näidetena võib uusvaimseist tekstidest (ning eriti nende eessõnadest või sissejuhatustest) leida sageli korduvad motiivid: „iidsed ajurveeda teadmised“, „3500 aasta vanuse Hiina meditsiini tarkused“, „esiisade läbi ajastute säilinud looduspärimus“, aga ka „talupojatarkus“ jne. Saab öelda, et otsustavaks nende autoriteetsuse, tõeväärtuse, selgitusjõu ja nüüdisaega kohandatavuse üle pole mitte ainult nendes väidetavalt sisalduvad, ajatud ja universaalsed tõed, vaid ka midagi muud, näiteks nende tunnetatud mõju või kaasuv lugu. On arvatud, et kui mõni religioosne traditsioon on olnud sisult „omi“ eraldavam, on tema tänane elu- ja levikujõud sõltuv sellest, mil määral ta suudab kõnetada teiste kultuuritraditsioonide kandjaid. Küsimuseks jääb, millisel määral on ühest traditsioonist võimalik teatud kindlaid kontseptsioone eraldada ja uuemal viisil seostada (Asprem, Granholm 2013: 28). Sellise modernsetes ühiskondades täheldatava kultuuriliste ja religioosete elementide lahtisidumise ja uskinnistumise heaks näiteks on India religioonidelt pärit hinge ümbersündimise või karma kontseptsiooni populaarsus. Aspremi ja Granholmi (2013) hinnangul on individualiseerumise tulemusel tekkinud vajadus ja võimalus kunagisi ja praeguseid traditsioone hinnata nendes sisalduvate väärtuslike ja paljulubavate elementide hulga ja kohandatavuse kaudu.

Uute, teistlaadi kogemuste pakkumuse maht uusvaimses miljöös on laiahaardeline, leida on nii kehalisi kui vaimseid praktikaid. Sealtkohast ka selles osalejate enesemääratlus otsijatena (Heelas (1996): väljapääsuotsijad ja kogemuseotsijad, kuna leida-avastada on palju. On väidetud, et selmet näha oma uskumusi ja tavasid osana mõnest laiemast ühiskondlikust liikumisest, arvatakse pigem, et asutud on üksnes individuaalsete otsingute teele (Hammer 2016: 344). Eelkõige otsitakse oma probleemidele lahendust, mingit mõtestatust või püha dimensiooni elule, midagi, mis kõnetaks ja omaks tõeväärtust või -

lähedust. Üks tuntumaid Eesti uue vaimsuse uurijaid Lea Altnurme on tõdenud, et meie kultuuriruumis leitakse oma usu sisustamiseks mõtteid peamiselt kahest suurest paradigmast: kristlikust ning uue vaimsuse omast (Altnurme 2012).

Arvan, et käesolevas töös tutvustatud tervendajaid saab samuti nimetada kunagisteks või siiani tegevateks otsijateks.

Lisaks on uue vaimsuse tekstidel veel mõõtmel. Ameerika folklorist Robert Glenn Howard on erinevaid kirjalikke interaktsioone uurides viidanud rahvapäraste ehk vernakulaarsete autoriteetide esiletõusule. Howardi ilmneb vernakulaarne autoriteetsus ennekõike siis, kui indiviid usaldab mingit väidet just seetõttu, et see ei ole institutsionaalse autoriteedi poolt esitatud (Howard 2013). Selliseid mõtteid võib sageli kohata ka Eesti tervendajate poolt väljendatuna. Tervendajate kui arvamustliidrite meediakajastustes võib sageli leida moderniseerumist, nüüdisaegset teadust, TM-süsteemi ja farmaatsiatööstust kritiseerivaid arvamusi. Tuntud on Facebooki grupid „Ettevaatust – meditsiin! Tähelepanu – tõhus ravi!” või „Ravimite ja vaktsiinide kõrvaltoimed” (näit. Uibu 2020).

Seoses uue vaimsuse keskkondades kõlavate õppimist ja arenemist eeldavate, soovitatavate ja nõudvate sõnumitega, on minu arvates oluline sellest ka siinkohal rääkida. Uuritud intervjuudest selgub, et tervendajad näevad end sageli nii õppija kui õpetaja rollis.

Võib eeldada, et millegi õppimine on õppijale alati kasulik, andes eeliseid ressursside leidmisel või abiotsimisel. Teame, et õppija hoiakud ja motivatsioon on oluline (National..2018: 110). On leitud, et ehkki inimesed on motiveeritud arendama oma kompetentsust tasude ja karistuste süsteemis, võib õppija sisemine motivatsioon midagi ainult enese hüvanguks teha olla veel tugevam. Samuti on teada, et õppijad jätkavad õppimist, kui see on neile parajalt pingutust nõudev ning kui nad näevad õpitu väärtuslikkust ja kasulikkust. Need, kes keskenduvad õppimise kestel pigem oma esitusele tunnustuse saamise või kriitika vältimise eesmärgil, on vähem valmis väljakutseid otsima ja õpitu kasutama, kui need, kes keskenduvad õpitu sisule (National...2018: 111). Arvan, et uue vaimsuse kontekstis pole millegi uudse õppimine indiviidi jaoks väga keeruline, seda tänu paljudele kogemuslugudele õpitava kasulikkusest, õpitavate oskuste isikliku kasulikkuse tunnetamisele ning õppematerjalide suhteliselt lihtsast keelekasutusele ja erinevate õppematerjalide sisulistele haakuvustele.

Lisaks arvatakse, et õppijate lävimine informaaalses õppekeskkonnas õppeprotsessi jooksul (mida käik tervendaja juurde sageli on) loob sügavama ja laiapõhjalisema arusaama õpitu olemusest (Kuech 2004). Seega saab tervendamist nimetada ka teatud kogemusõppeks, mille kirjeldamiseks on esitatud Kolbi mudel (Kolb, Rubin, & Osland 1991). Kolbi mudel läheneb õppimisele kui protsessile, mille käigus teadmine luuakse kogemuse ümberkujundamise kaudu. Kogemuse ümberkujundamise on Kolb jaotanud neljafaasi: kogemine, reflekteerimine, analüüsimine, tegutsemine (Kolb, Rubin, & Osland 1991).

On leitud, et täiskasvanud õppijal on kõrged ootused: õppima tullakse enamasti vajadusest ja selleks, et saada juurde uusi teadmisi ja oskusi ning seejuures soovitakse, et õpitud saaks kohe ka praktikas rakendada (Knowles jt. 2015; Miller ja Maellaro 2016). Samas on kogemus- ja täiskasvanuõppe teoreetikud (Boud ja Walker 1993; Miller ja Maellaro 2016) leidnud, et täiskasvanud õppijaga tegeledes on oluline mitte minna vastuollu tema väärtuste, uskumuste ja hoiakutega, samuti ei jäta täiskasvanud enda teada, kui neile miski ei sobi. Tervendajate intervjuude põhjal võiks väita muud: tervendajad on pigem eksperdid, teejuhid „tundmatul“ alal ning nende väiteid ei püüta vaidlustada, kuid terviklikuma vaate saamiseks on vaja ka õppijate endi lugusid uurida.

On mõistetav, et uusvaimsete õpetuste poolt kasutatud mõistetel on oma, diskursiivne tähendus, mis lähtub vastavast kontekstist ja selle kujunemise ajaloost – traditsioonidest, mõttevooludest, reaalsuse seostamismudelitest ning inimese-kontseptsioonidest. AM-diskursuses sisalduvatest väidetest juhenduja, lahenduste või tõe otsija peab minu hinnangul lähtuma eeldusest, et vaid meeltega tunnetatav pole piisav maailmas täheldatavate protsesside selgitamiseks³.

Keha ning sellega kaasnevatele *meele*, *hinge* või *vaimu* käsitlustele on nüüdisaegses arengu- ja religioonipsühholoogias pööratud palju tähelepanu. Uuringute kohaselt on inimesed teatudlaadi „intuitiivsed dualistid“, kujutades teadvel meelt (ingl.k *mind*) kui midagi eraldiseisvat kehalisusest (Wellman ja Johnson 2008). Siitkohast on järeldatud, et

³ Pean siin silmas hoiakut või mõtteviisi „peale tavameeltega tajutava on olemas veel midagi, mille olemasolu tuvastamise viise saab õppida, välja arendada“.

enese mittemateriaalne identiteet kujundatakse oma teadvusest arusaamise alusel (Bering ja Bjorklund 2004; Bloom 2004).

Teisalt on väidetud, et meele ja hinge (ingl.k *spirit*) kontseptsioonid on arenenud teineteisest sõltumatult. Laste kujutlusi uurides leiti, et nii teadvust kui aju peeti laste poolt aja jooksul muutuvaiks, kuid mitte hingekujutlusi. Hingele anti pigem kõrgemaid, ülimateid vaimseid-spirituaalseid omadusi, nagu selgus ka samade autorite uuringust täiskasvanute kohta. Meelte kognitiivseid funktsioone, nagu mõtlemine, probleemi lahendamine või mälu seostati laiemalt inimelu etapilisuse või tsüklilisusega. Inimese hinge kujutlust seostati jälle enam vaimse/spirituaalse teemaderingiga – elujõud, surmajärgsusega seonduv, ühendus kõrgemate jõududega, vaimne olemus jne (Richert ja Harris (2006, 2008).

Esile võib tuua ka vaimukäsitlused, kus seda on nähtud, kui organismi elustavat väge, elujõudu. Johnsoni (2008) väitel lähtub indiviidi vaimu-kontseptsioon mitte niivõrd teadvel mõistuse olemasolust või agentsusest (näit. Mölder, Kangilaski 1997), vaid elujõu või eluenergia arusaamast seostatuna bioloogilise tervise ja heaoluga üldisemalt (Eestis näit. *vaimustunud, eluvaim, vaim on peal*).

2.2 Esoteerika ja vandenõuteooriad

Mõisted *esoteerika* ja *tervendamine*, mõnedel hinnangutel kogu alternatiivmeditsiin (Ernst 2020) tunduvad avaliku arvamuse kohaselt olema kindlas seotuses. Uusvaimsesse mõtteruumi kuuluvaid ja esoteerilisteks nimetatud materjale uurides ning õpetuste järgijate/praktikutega vesteldes on võimalik näha, et erinevaid uues vaimses leitavaid vaimseid/spirituaalseid õpetusi kirjeldatakse ja nähakse seotuna tarkuse, teadlikkusega ning nende kirjeldamisel on kasutusel teaduses kasutatav terminoloogia (Uibu 2016: 113-114). Esoteerika mõiste, sarnaselt paljude teistega, on üldkasutuses laienenud ja hägustunud. Esoteeriliseks nimetatakse vahel ka (tervislikku) elustiili, kaupu-esemeid. Esoteeriliste teemadega tegeleja on kõnekeeles *esoteerik*.

Kui rääkida vaimse/füüsilise tervise seotud uskumustest, siis ühiskondlikult tajutavad ootused tunduvad olevat suunatud indiviidi enamale vastutusele oma tervise ja heaolu eest: „*Iga mees on oma õnne sepp*”. Alternatiivravivis leiduvad tervisekäsitlused ning

tervendavate praktikate loomus ongi suunatud indiviidi jõustamisele/võimendamisele, et igäiks saaks ise oma elu juhtida õpetuse või seda vahendava õpetaja esitatavat maailmapilti kogemuse abil internaliseerides. Seda kõike saavutada lubav õpetus võib olla esoteeriliseks sildistatud, kuid oluliseks on muutunud kogemus – *õigus on sellel, kes terveks ravis*. Lisaks võib eeldada, et oma tegevust rahvuslike traditsioonide jätkamiseks pidavad taimeravi propageerijad ei pruugi sugugi nõusse jääda oma tegevusala avalikes aruteludes „esoteeriliseks“ lahterdamisega.

Üleilmsest kultuurivaramust pärit laenuid ja üksikisikute omalooming on uue vaimsuse miljööks võrdselt olulised koostisosad ning valikuid võib põhimõtteliselt teha ükskõik kust. Seetõttu ei saa suurt osa praegusest uuest vaimsusest pidada ainuüksi esoteeriliseks (Hammer 2016: 354-355, Bogdan 2016: 23, Altnurme 2021). Rääkida saab pigem edasikandunud konkreetsetest mõttekonstruktsioonidest või mõistepaaridest nagu salajasus ja avalikustamine/ilmnemine, sissepühitsus ja areng, *kõrgem mina* või *salajased meistrid* (Bogdan 2016). Esoteerikale ajalooliselt olemuslik varjatus, salajasus, peidetus või omalaadne kättesaamatus on uues vaimsuses tähtsuse minetanud, kuna teadmised on võrdselt kättesaadavad. Et aru saada uue vaimsuse ja esoteeriliste traditsioonide seotusest, on vajalik uurida, millest räägivad esoteerilisteks peetavate või enesemäärangu kohaselt esoteeriliste õpetuste ja praktikate tutvustajad, selgitajad, põhjendajad ja jälgijad. Nende hulka võib kindlasti ka osad tervendajad paigutada. Erinev teadmuslik materjal on kantud inimese ja teadmiste suhte sedastamisest – tarkused, ülimald teadmised on alati mingil kujul meieni kandunud, õpitavad ning indiviidil pole mõistlik neid eirata. Minu hinnangul iseloomustab esoteerilisi õpetusi kindel filosoofiline aluspõhi, mis saab alguse indiviidi „mina“ ja maailma suhte määratlemisest.

Piisavale hulgale erialakirjandusele (näit. Goodrich-Clarke 2008; Partridge 2013; Laurency 2000; Hammer 2006) toetudes, esoteeriliste õpetustega lähemalt tutvudes ning üldistusi tehes võib öelda, et nende sisevaates on õpetused ja teadmised järgneval moel esitatud:

- õpetused on algselt mittemaist/vaimset/jumalikku päritolu, ilmutuslikku laadi;
- õpetused kanduvad ajas ja ruumis edasi oma ülimald olulisuse/tõeväärtuse tõttu;
- õpetused on pühendunud otsijaile leitavad;

- õpetused on mitmetasandilised ning sügavamad tasandid on varjatud eri viisidel;
- õpetused võivad asjassepühendamatuile olla ohtlikud;
- õpetuste omaksvõtt, järgimine ja neist arusaamine annab kokkuvõttes uusi orientiire ja muudab inimest;
- õpetusi saab kasutada nii headel kui halbadel eesmärkidel;
- õpetused viitavad nähtamatu ja nähtava harmooniale ja lahutamatusale;
- õpetused väidavad oma järgijaid viivat ülima tõe, lõpliku taipamise, jumala või valgustatuseni;
- õpetustest täielikuks arusaamiseks võib vaja olla inspiratsiooni, õpetajat või jumalikku/vaimset abi.

Kuna käesoleva töö kontekstis on vaatluse all AM-diskursust määratlev teadmistebaas, on oluline religiooniuurija Egil Aspremi (2015) poolt tähelepanu juhtimine esoteeriliseks peetava sisu ühele omadusele – õpetuslikule, doktrinaalsele. Egil Asprem (2015) uurides mahukat esoteerikasõnaraamatut (*“Dictionary of Gnosis & Western Esotericism”*), pani tähele, et esoteerikauurijate poolt loodud kategooriad on enamuses seotud teadmiste, õpetuste, ideede, tähenduste, tõlgenduste, tarkuse ja tõe mõistetega, samuti ajaloolise järjepidevuse, kultuuriga (Asprem 2015: 11-13). Seetõttu saab Aspremi arvates esoteerikat mõista kui teadmistekogu. Erinevail esoteerilistel teadmistekogudel on omadused: neid on esitatud kui peidetud või salajasi teadmisi, mingil kindlal mõttevormil või -viisil põhinevaid teadmisi, kõrgemaid või absoluutseid teadmisi, erilise kogemusega põhjendatud või kaasnenud teadmisi või siis tõrjutud, marginaliseeritud või mahasurutud teadmisi (Asprem 2015: 14).

Saab öelda, et nii uues vaimsuses kui ka alternatiivmeditsiiniks peetava seas on esoteerilistel mõttevooludel oma, kaugeleulatuv ajalugu ja sellest tõukuvad mõttesuunad, näiteks teosoofia ja antroposoofia, antroposoofiline meditsiin jne, mistõttu võib öelda, et mitmed esoteerilised kontseptsioonid on mõjutanud ka tervendajate maailmavaadet ning teadmiste kujunemist.

Omalaadse nähtusena arenenud ühiskondades võib AM-ga seostatuna välja tuua vandenõuteooriate laia leviku. Vandenõuteooriates leitava teoreetilise tausta kohaselt ei ole meid ümbritseva maailma ja selles toimivate sündmuste struktuur kaootiline, vaid need

asetuvad kindlasse mustreisse. Uurijate poolt on esitatud kolm peamist vandenõuteooriaist leitavat juhtmõtet – miski ei toimu juhuslikult, miski ei ole nii, nagu see paistab ning kõik on omavahel seotud. Vandenõude põhituumaks on küll loetud püüdu kirjeldada ja seletada kurjust (Barkun 2006: 3-4) ning osutada kurjuse päritolule või kannatuste põhjustajale. Esoteeriliste õpetustega sarnaselt sisaldavad need maailmavaatelisust ning uskumuslikkust (Suits 2012: 12), soovi anda tõesemaid ning seostatuid selgitusi, mis on paralleelsed või vastanduvad üldtunnustatuile ning vihjamine olulise info varjatusele. Esoteerilise info varjatus on ambivalentsemat laadi, samas kui vandenõuteooriate põhjal on teadmiste varjamisega seotud nn „eliit“ – konkreetsed isikud, organisatsioonid või huvigrupid ning nendevahelised enam või vähem varjatud võimuhierarhiad. Osa vandenõuteooriaid saavad õpetusliku aluse uue vaimsuse ideestikust (Ballinger 2011: 37), näitena võib tuua vaktsiinivastaste tegevuse, mis on selgitatav vandenõuteooriate uurimisel saadud teadmiste alusel. Vaktsiinivastaste vastuväidetest leitav õpetuslik alus inimkeha pühadusest, inimesest kui isetervenevast süsteemist ning algsest looduslähedusest kaugenemise põhjustatud haigustest⁴ on küll pigem religioosset laadi (The History of... 2018) ning sellisena seostatav ka käesoleva uurimistöö konteksti. On tõsi, et mitmed avalikkuses tuntud tervendajad ja alternatiivmeditsiini eeskõnelejad käsivad vaktsineerimissundi kui inimeste hirmutamist ning valikuvabaduste piiramist⁵ või pigem tavameditsiini jätkuvat püüdu tegeleda tagajärgede, mitte põhjustega. Uurimismaterjalist ei selgu siiski vandenõuteooriaile viitavat infot; pigem väidetakse inimesi olevat erinevail põhjuseil unustanud tõelisi tõdesid ja teadmisi.

2.3 Alternatiivmeditsiin

On võimalik täheldada tugevnevaid üleilmseid meditsiiniga seonduvaid suundumusi inimese tervikliku käsitamise suunas. Vaimse-spirituaalse osa olulisus inimese tervisekäsitlustes ning raviotsustustes on järjest enam vastavate arutluste ning

⁴Veebileht Vaimukoda: <https://www.vaimukoda.ee/milleks-meile-alternatiivmeditsiin/> 19.04.2021.

⁵ Veebileht Telegram: <https://www.telegram.ee/arvamus/merle-martinson-inimesi-ei-tohiks-emotsionaalselt-moj-utada-ennast-vaktsineerima> 19.04.2021.

tegevussuundade planeerimise osaks. Algselt erinevaise kultuurilis-religioossetesse traditsioonidesse kuulunud ravipraktikad või teraapiad on saanud teadus- ja tõenduspõhiselt meditsiinilt järjepidevalt tunnustust kui täiendmeditsiini toimivad ning kasulikud osad (näit. meditatsioon) ning see protsess tundub jätkuvat.

Üldlevinud on viis TM-väliseid, ka meditsiiniinstitutsioonidest väljaspool praktiseeritavaid diagnostika- ja raviviise nimetada alternatiivmeditsiiniks või -raviks, kusjuures AM määratlus ja selle tõenduspõhisuse, eluõiguse või efektiivsuse tunnistamine sõltub minu hinnangul peamiselt hindaja hoiakutest-veendumustest, kultuuritaustast ja perspektiivist. Mõiste on konstrueeritud teaduspõhisest meditsiinist lähtuvalt ning alternatiivsena käsitatakse kõike seda, mis pole kaasaegse teaduse poolt kehtestatud meditsiinistandarditele vastavalt tõenduspõhine. Seetõttu mahuvad nii Eestis kui Euroopa kontekstis alternatiivravi mõiste alla väga erinevad suunad, lähenemised, diagnoosimis- ja raviviisid ning -seadmed. Tegu on väga suure ja kasvava majandusharuga, näiteks 2028. aastaks ennustatakse ülemaailmselt AM-le tehtavaid kulutusi liginevat 400 miljardi dollarini⁶, samas kui kõigi maailma riikide kulutusi meditsiinile ennustatakse 2024. aastal lähenevat 1,2 triljoni dollarini.⁷

Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) on andnud 2004. aastal välja juhendmaterjali, milles selgitatakse tavameditsiiniga (ingl. k *conventional medicine*) paralleelselt toimivaid lähenemis- ja raviviise. Materjalis on välja toodud näiteks traditsiooniline, mingi piirkonna traditsioonide põhjal välja kujunenud meditsiin (ingl. k *traditional medicine*, lüh. TM) ning komplementaar- (ehk täiend-) ja alternatiivmeditsiin (ingl. k. *complementary and alternative medicine*, lüh. CAM).(WHO 2004: 14). WHO juhendis tõdetakse inimeste järjest kasvavat soovi oma tervise eest hoolt kanda (ibid.), milline lähtepunkt sobitub hästi ka valitsevasse neoliberaalsesse majanduskeskkonda.

⁶ Veebileht: <https://www.grandviewresearch.com/press-release/global-alternative-complementary-medicine-therapies-market> 21.04.2021.

⁷ Veebileht: <https://www.iqvia.com/insights/the-iqvia-institute/reports/global-medicine-spending-and-usage-trends> 18.07.2021.

Täiendmeditsiini all mõistetakse sageli koos teaduspõhise meditsiiniga kasutatavaid meetodeid. Veel hõlmavam mõiste on integreeritud meditsiin (ingl. k *integrative medicine*), mis on definitsiooni järgi „*tervendamisele suunatud meditsiin, mis näeb isikut kui tervikut – tema keha, meelt ja vaimu – kaasa arvates kõiki tema elustiili aspekte*“ (Rakel, Weil 2007) ning mille raviskeemidesse on kaasatud tavameditsiiniväliseid meetodeid. Erinevaid alternatiivseid diagnoosimis- ja teraapiameetodeid on hetkel leida sadades ning „-meditsiin“ või „-ravi“ sõnalõpuga tegevusnimetusi on leida kümneid. Üks sobivamaid nimetusi on minu hinnangul Soomes kasutusele võetud *uskumusravi* (Räisänen 2016: 69-70).

Katre Koppel ja Marko Uibu (2020) on esitanud viis mõttelist positsioneerimist alternatiivravi suhtes. Nendeks on kriitiline hoiak (meditsiiniteadus vs. ebateadus), alternatiivse ravi toetava mõju tunnustamine koos arsti soovitusel (psühholoogiline mõju, platseeboefekt), võrdne kasutus (integratiivmeditsiin, meetodeid valitakse kummaltki poolt, kolmepoolne koostöö), rõhuasetus peamiselt AM-le (tajudes selle terviklikumat lähenemisviisi inimesele) ning AM kasutajana TM kritiseerimine (korruptsioon, kasumiihalus, patsiendist kaugenemine, samuti vandenõuteooriad nagu vaktsiinidega mürgitamine) (Koppel, Uibu 2020). Autorid tõdevad, et „*ehkki uskumustes ja ka individuaalses tervisekäitumises on alternatiivsed arusaamad tervisest väga levinud, domineerivad Eestis just avaliku kommunikatsiooni tasandil pigem kriitilised seisukohad*“ (ibid.). ning tunnistavad et kaldumine äärmustesse läbi AM ja TM eritlemise terviklike süsteemidena ning sellga omakorda kaasuv tähenduste polariseerumine on ohtlik ühiskonnale tervikuna. Käesoleva töö kontekstis saab öelda, et ehkki intervjueritud tervendajad pakuvad abivajajaile TM poolt mittetunnustatud ravivõtteid või teraapiaid, ei vastandunud nad oma sõnavõttudes siiski otseselt TM-le. Pigem väideti end täitvat teatavat lünka. Vastandumatute seisukohtade esitamise üheks põhjuseks võib olla tervendaja taotlus luua ja hoida positiivset mediakuvandit.

Teadmiste- ja tõenduspõhine meditsiin on pidanud AM suhtes seisukohti võtma. Ühe näitena saab tuua Euroopa Akadeemiate Teadusnõukogu (EASAC) seisukohad homöopaatia vastu, millede kohaselt on homöopaatial põhinevate raviviiside kasulik toime ebatõenäoline ning vastuolus väljakujunenud teaduslikele tõekspidamistega (European...

2017: 1). Sarnase avalduse on teinud ka Venemaa Teaduste Akadeemia⁸ ning mitmed teadlased on nimetanud homöopaatilist ravi ebaeetiliseks, ebausaldusväärseks ja mõttetuks (näit. Shaw 2010). Eesti kontekstis on tuntud ebaravi vastane kampaania⁹, mille ülesandeks on inimeste hoiatamine kontrollimata mõjuga ravipreparaatide ja -viiside mõtlematu kasutamise eest. Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) on jäänud oma hinnangutes mõnevõrra tagasihoidlikumaks ning mainib traditsioonilise ja komplementaarmeditsiini levikuga seoses ära antroposoofilise meditsiini, kiiropraktika, naturopaatia, homöopaatia ning osteopaatia kasvava populaarsuse (WHO... 2013: 15).

Ryan Abbot jt (2011) on iseloomustanud alternatiiv- ja täiendmeditsiini järgmiste põhimõtete kaudu:

- terviklik ja individuaalne lähenemisviis abivajajale;
- uskumus inimkeha võimesse paraneda, taastuda;
- läbi kogu elukestev tervise eest hoolitsemine on samuti ravi;
- tervisekaod on seostatud indiviidi vaimsusega;
- abivajaja kui aktiivse osalise kaasamine;
- lootuse andmine;
- inimsuheteeskne interaktsioon abivajajate ja tervendajate vahel;
- abivajajate jaoks tervislike eluviiside kujundamine;
- biomeditsiinilistest uuringutest erinev tõenduspõhisus;
- tervendajate kompetentsus täiend- ja AM osas;
- rõhuasetus ennetavale meditsiinile, vastavale eluviisile;
- lähenemiste keskendumine indiviidi tervisele ja heaolule, haiguse puudumisele;
- ravi on oma olemuselt väheinvasiivne.

Saab öelda, et mõnedel täiendmeditsiini suundadel on suur ühiskondlik toetus (näit. joogaga seonduvad koolitused-kokkutulekud, hiina meditsiin, nende seostamine traditsioonilise taimeraviga).

Kahtlemata on AM-l oma negatiivsed küljed. Põhiliselt on kritiseeritud AM-arstide pädevuse ulatust, olukordade tekitamist, kus alternatiivravi asendab tõhusa tavaravi,

⁸Veebileht: <http://klnran.ru/2017/02/memorandum02-homeopathy/> 19.04.2021.

⁹Terviseameti veebileht: <https://www.terviseamet.ee/et/ebaravi> 18.07.2021.

patsiendi senise haiguslooga mitteamvestamist, konfidentsiaalsusega seonduvat, ravitulemuste eest mittevastutamist ning kontrollimata toimega teraapiate, preparaatide ja seadmete soovitamist (Ernst 2021).

2.4 Tavameditsiin

Arenenud riikide nüüdisaegsetel teaduspõhisel riiklikult toetatud meditsiinisüsteemidel on võimekus sõnastada eesmärgid ja visioone, koostada arengukavu, luua strateegiaid, välja töötada ja läbi viia protsesse, mis on vajalikud inimese tervises seisundi ehk siis täieliku vaimse, füüsilise ja sotsiaalse seisundi¹⁰ hindamiseks, diagnoosimiseks, parandamiseks, rehabiliteerimiseks, kaitsmiseks, tugevdamiseks või säilitamiseks, kaasa arvatud ennetavad ja ennustavad tegevused.¹¹ Mitmetes arenenud riikides on traditsioonidega väljakujunenud ja riiklikult toetatud institutsiooniline võrgustik kliinilise ravi ning õppe-, arendus- ja teadustööde jaoks.¹²

Üldmõistena tuntakse meditsiini kui arstiteadust. Teaduskirjanduses on kasutusel peamiselt mõisted biomeditsiin (ingl. k *biomedicine*) või tõenduspõhine meditsiin (ingl. k *evidence-based medicine*, lüh. EBM). Kasutusel on ka mõisted nagu teaduslikult põhjendatud meditsiin, konventsionaalne meditsiin, Eestis ka koolimeditsiin. Otseselt patsientidega tegev on kliiniline meditsiin. Võib öelda, et TM näol on tegu inimeste ravis arenenud riikides rakendatava üldtunnustatud mudeliga, mille raames peaks meditsiinilisi otsuseid tehtama parimate teaduse poolt leitud tõendite alusel (Hackett jt 1996).

Olen seisukohal, et kuna arsti koos meditsiinipersonaliga võib patsiendivaates nimetada ka meditsiiniteaduse ja -süsteemi esindajaks patsiendi ees, on neil ka suurim vastutus abisaamiskogemuse tekkimisel. See on ka professionaalsel tasemel sõnastatud: meditsiinipersonali ülesanne on (lisaks põhitegevusele) ühtlasi selgitada, julgustada ja lohutada (Kaasik 2008: 329) ning patsiendikogemus kui oluline osa tervenemisest on

¹⁰ Maailma Tervishoiuorganisatsiooni veebileht: <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions> 20.04.2021.

¹¹ Farlex Partner Medical Dictionary (2012). Veebileht: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/Conventional+medicine> 18.07.2021.

¹² Ajakiri „Medical News Today”. Veebileht: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/323679#fields-of-medicine> 20.04.2020.

tänapäeval järjest tähtsamaks muutunud¹³. Ülemaailmselt tunnustatud põhimõtted TM pakutavale on teaduspõhisus, efektiivsus, läbipaistvus, kättesaadavus ja ohutus¹⁴ ning Eesti Rahvastiku Tervise Arengukava 2020-2030¹⁵ kohaselt lähtutakse Eesti tervishoiu kujundamisel muuhulgas tõenduspõhisusest, inimkesksust ning inimestele võimaluste ning tingimuste loomisest oma tervise eest vastutuse võtmiseks.

TM tähendab erinevaid institutsioone ehk uuemaid ja vanemaid organisatsioone, ühinguid, äriettevõtteid, ka hooneid, mis koostoides mõjuvad kõrvaltvaatajale ühtse süsteemina. Autoriteet on tekkinud läbi ajaloo, sisaldades sisemisi kontrollitud toimimisreegleid, eesmärke, põhimõtteid ja väärtusi. Saab öelda, et arsti pandud diagnoos võib tunduda kogu süsteemi hinnanguna patsiendile.

Tähelepanuväärne on TM raames leitav arstikesksus. Arst omab võimet patsiendi tulevikku ennustada ning nende erialakontekstis öeldut ei vaidlustata peaaegu mitte kunagi. Uurijate sõnul nähakse arste kui teatudlaadi religioosse traditsiooni jätkajad ning nende autoriteet püsib tarkusel (ehk siis teadmistel ning kogemusega kogutud ekspertsusel), moraalsusel (nad tegutsevad teiste heaks) ning karismaatilisel (elu ja surma kartmatu juhtija) (Woods 2006: 118).

Tuntud Ameerika filosoofi D. Haraway sõnul on (bio)meditsiinilise keele võim koos eriomaste artefaktide, kujundite, ülesehituse, sotsiaalsete vormide ja oskussõnadega inimeste ebavõrdse haigus- ja surmakogemuse kujundamisel sotsiaalne tõsiasi (Haraway 1991: 203-204) ning kritiseeritud on TM lähenemist haigustele kui „kehasisesele kahjustusele või ebanormaalsusele“ (Armstrong 2011). On siiski leitud, et kui võrd tänapäevane meditsiinisüsteem hõlmab ääretult erinevaid institutsioone, spetsialiteete, pädevusi ning kogemusi, on sealgi ruumi arvamuste mitmekesisusele tervise, haiguste ja kannatuste tähenduste mõtestamisel (Berg, Mol 1998).

¹³ Paat-Ahi, G. (2016). Patsiendikesksus – kas ja kuidas mõõta. Poliitikauuringute keskuse Praxis veebileht: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/06/Patsiendikesksus.pdf> 18.07.2021.

¹⁴ Veebientsüklopeedia *Britannica*, märksõna „medicine“. Veebileht: <https://www.britannica.com/science/medicine> 18.07.2021.

¹⁵Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi veebileht: <https://www.sm.ee/et/rahvastiku-tervise-arengukava-2020-2030> 18.07.2021.

TM põhimõtete kohaselt ei sõltu inimese tervis kaasajal enam jumalasuhtest ega keha koostoimest hingega. Tervist peetakse üldistes käsitustes bioloogiliseks seisundiks ning mitmetes käsitustes on seda võetud kui organismi bioloogiliste funktsioonide statistilist normaalsust, kaasamata väärtusotsustusi (Boorse 1977). Nüüdisaegsem on õnnetunde ja eluga rahuloluga arvestav holistlik teooria (Nordenfeld 1993), mille kohaselt on tervis inimese suutlikkus saavutada standardtingimustes oma baasvajadused ja lisaks need enda püstitatud eesmärgid, mis tagavad tema subjektiivse rahulolu.

On leitud, et arenenud riikides levinud neoliberaalse tervisekäsitluse kohaselt kandub vastutus oma tervise ja heaolu eest paljuski inimesele endale, kuid tervise eest vastutamine võib vahel tähendada ka vastuolulisi hoiakuid ja tegevusi, nagu näiteks vaktsiinivastasus või alternatiivmeditsiini pakutava eelistamine. Meditsiinisotsioloog Kadi Lubi (2020) sõnul saab rääkida arusaamade paljususest – isiklik vastutus valdkonnas, milles ei olda ekspert, tähendab tegutsemist oma pädevuse ja arusaamade piirides. Kui terviseprobleeme omaval isikul puudub oskus meditsiinilist infot töödelda, kuid enese eest vastutamise vajadus on jätkuvalt esil, valitakse otsustamiseks ala, kus saadaolev teave on arusaadavam või kõnetab muul põhjusel paremini. Nii on ka minu arvates hästi mõistetavad inimeste tajutavad hoiakud tavameditsiini ja alternatiivmeditsiini suhtes – mõlemaid tunnustatakse eraldiseisvaina, kuid kasulikuna niivõrd, kuivõrd on nad suutelised tulemusi tooma ning seda arusaadavalt selgitama.

Rääkides TM valdkondlikest suundumustest, on järjest enam leida erialast teaduskirjandust, mis soovib arendada terviklikumat vaadet kogu raviprotsessile ning rõhutab patsientide vaimsete-spirituaalsete vajaduste rahuldamise tähtsust raviprotsessis. Uuringute põhjal on selgunud, et tuvastatud on tugev positiivne side spirituaalse tervise (ingl. k *spiritual health*) ja füüsilise, psühholoogilise ja sotsiaalse tervise vahel, mis tähendab terapeutilistel sekkumistel patsiendi spirituaalsete hoiakute ja elukogemusega arvestamise enamat vajadust (näit. Simpson jt 2007).

2.5 Eesti traditsioonid

Arvan, et igalühel on olemas oma kujutus nõiast, tema rollist ja oskustest-teadmistest. Tuntud folklooriuurija Ülo Valgu sõnul on Eesti rahvausundis isikuid, kes teenisid oma kogukonda oma professionaalsete, eriteadmistega, kutsutudki peamiselt *nõia*ks või *targaks* (Valk 1996: 115) ning teatud mõõndustega võib seda jaotust tänapäevalgi kasutada.

Rahvapärasest seletusest viitab nimetus *nõid* üleloomulike võimetega isikule, ravijale, targale ning etnoloogias ja folkloristikas mõistetakse nõida *teadja* ja *šamaanina* (Kõiva, 2014: 88). Nõidumise paralleelväljendiks on olnud ka *võlumine* ning nõida või võlurit kutsusid talupojad ka *targaks*, *mana-targaks* ning *lausujaks* (Kahk 1980). Võib välja tuua, et Hupeli raamatus „Topographische Nachrichten” (1777) on kirjas, et *targad ja soolapuhujad hoiavad oma teadmisi saladuses ja annavad enne oma surma edasi* ning Jakob Hurt (1888) on välja toonud rahvauskumuste alaliikidena *nõidade laulud ja sõnad* ja *rahva arstimised*. Samuti on Matthias Johann Eisen (1919) osutanud eristuvusele – kurjategev nõid jäi nimetustes nõia^{ks}, kogukonna igakülgne abistaja oli aga *tark*.

Folklorist Reet Hiimäe on täheldanud, et 16. ja 17. sajandil on teated Eestis laialt kasutusel oleva nõiduse/maagia ja paganlike uskumuste kohta peamiselt kristlike autorite kroonikatest ja reisikirjadest (Hiimäe 2015:156) ning Hiimäe sõnul võib tänapäeval näha eesti rahvausundi põimumist uue vaimsuse elementidega: tervendajad räägivad energiatega ravitsemisest, tšakratest ja bioväljadest (ibid., 172).

Eesti keelevara tundjaile on nähtav vastava traditsiooni säilumine sõnades. Tegijanimed, mida on Eestis tervendajate puhul kasutatud, on Eesti Keele Instituudi erinevate andmebaaside kohaselt järgmised: *arbuja*, *arbulööja*, *-heitja*, *ark*, *avitaja*, *imearst*, *kaali*, *kaaluja*, *kade*, *kaeja*, *kaetaja*, *kahi*, *katsuja*, *kivitark*, *kunksmoor*, *kunstimees*, *käekatsuja*, *külatark*, *loitsija*, *lausuja*, *lumbuja*, *lumbija*, *lumbja*, *lummutaja*, *lapar*, *läbinägija*, *maag*, *maatark*, *manaja*, *manatark*, *nõiaeit*, *-moor*, *nõiduja*, *ohataja*, *panija*, *pomiseja*, *posija*, *-moor*, *rahvaarst*, *-tark*, *rabi*, *ragna*, *rõugutaja*, *seond*, *silmalummaja*, *sobija*, *soolatark*, *-puhuja*, *soonetasuja*, *sorbik*, *sorts*, *sortsimoor*, *sumpur*, *suri*, *sõnak*, *sõnatark*, *sõnuja*, *taiatark*, *taigaline*, *taimetark*, *teadjamees*, *-naine*,

teadmamees, -naine, tige, tihkand, tilpaja, tohterdaja, trullaja, tuleroog, tundja, tuuletark, tuusija, tuuslar, täämas, töökemees, vaksimees, valuja, valuvõtja, varp, veetegija, võluja, võlur, õnneandja, äkitse soola tegija.

Sõnu analüüsid on võimalik eraldada valdkondi. Nendeks saavad olla sõnade lausumise või ütlemisega seonduv, teadmiste-tarkustega seonduv ja ravimise-aitamisega seonduv. Saab öelda, et tervendamine on tähendanud teatud kindlaid sõnu, öelduna nende mõju tundva inimese poolt muutuste esilekutsumise eesmärgil.

Siiski võib tuua eristuvusi, seda just tegevuste tulemuse tasandil. On viidatud, et mõiste *nõid* on küll tähistanud üleloomulike võimetega isikuid, ravijaid, tarku, kuid sõnal on erinevaid konnotatsioone, negatiivseid ja mittenegatiivseid, mis osutavad kokkupuutele tundmatute jõududega, need on hinnangulised, ka ebaõnnestumisi või pahatahtlikkust tähistavad (Kõiva 2014: 86). Kristlikus traditsioonis on nõiad olnud alatised *teised, vastalise* ehk kuradi/saatanaga lepingu sõlmijad (Valk 1996: 115), kaasaegsete tervendajate puhul on minu hinnangul valdav positiivne käsitlus – teame, et näiteks *needuse* oskab panna küll vastav spetsialist, kuid kaasaegsete tervendajate puhul räägitakse peamiselt *needuse mahavõtmisest* kui ühest tervendajatöö tahust. Igaljuhul ei nimeta end nõiaks ükski uuritu, küll aga mainitakse nõidu ja nõidust mitmetes intervjuudes.

Tervendajadiskursuste uurimisel (Kriit 2019) eristasin *modernse tervendaja* ning *postmodernse tervendaja* diskursused ning vastavalt saaks neid nimetada ka teadmisi omandanud ja neid edastava tervendaja ning sünnipäraseid võimeid väljaarendanud tervendaja diskursusteks.

On küll vähe teada nõidumiseks vajalikest tervikteadmistest, kuivõrd Eesti puhul saab rääkida peamiselt nõiasõnu ja loitse sisaldavast suulisest pärimusest (näit. andmebaas folklore.ee¹⁶). 18.-19. sajandi Eestis on tuntud ka kristliku sisuga „taevakirjade“ nimeline nähtus, mis tähendas väidetavalt jumaliku algupäraga tekstide sattumist maale, inimestele abiks, juhenduseks, julgustamiseks ja ka raviks (näit. Põldmäe 1938).

Eesti loitse uurinud Mare Kõiva sõnul on ravimise väge omava kirjavara väärtust hinnatud nii püha keele (ladina, kreeka) kui vanuse alusel – mida vanem, lähedasem autentsele sõnumile, seda parem (Kõiva 2019a). Vanast ja pühakeelsest tekstist said aru

¹⁶Eesti Rahvaluule veebileht: http://www.folklore.ee/estonian_incantations/?lang=est&sel=3 18.07.2021.

vaid valitud. Samuti kehtis teadmiste ümberkirjutusel põhimõte, et algteksti ei tohi muuta, muidu sõna vägi kaob.

Suuline pärimus seostab loitsude ja imeretseptidega näiteks kuuendat ja seitsmendat Moosese raamatut. Pärimuse kohaselt olevat piiblisse kuulunud algselt seitse raamatut, millest kaks viimast olevat sisaldanud maagiliste imeretseptide kõrval väekaid sõnu. Uskumusmotiiv Moosese (või siis juudi, egiptuse) nõiatarkusi sisaldavast käsikirjast oli laialt levinud ning tuntud meie ajaarvamise esimestest sajanditest alates. Mare Kõiva sõnul on Baltimaadeski liikunud saksa kolonistide poolt vahendatud käsikirju ja trükiseid, mis väidetavalt sisaldasid iidseid juudi, egiptuse, kreeka jt. rahvaste esoteerilisi tarkusi, sealhulgas ka neid, mida oli Mooses kasutanud oma rahva Egiptuse vangipõlvest päästmiseks (Kõiva 1999: 207).

Olen arvamisel, et Eesti kaasaegset alternatiivmeditsiini võib suuremalt üldistustasemelt võtta kui rahvameditsiini edasiarengut, milles on traditsiooniliselt olnud suur rõhk sõnal kui maagiliste toimingute läbiviimise peamisel komponendil. Kogutud eesti loitsud-nõiasõnad on käsitatavad kui sõnamaagia, kuid enamiku sisu on rahvameditsiiniga seotud (Tupits 2009: 77). Seoses sellega on Ave Tupits on välja toonud rahvameditsiinile eriomaste teadmiste esitamise eripärad: osa rakendatavaid teadmisi on kasutatavad ravitsejate kitsas ringis ning neid antakse edasi valikuliselt, erandisteks tuues vaid teatavaid ohusituatsioone, kus on möödapääsmatuks osutunud varjatud või salajaste teadmiste avaldamine laiemale kasutajate ringile (Tupits 2009: 24). Arvestada tuleb siinjuures asjaolu, et kui maagilist väge omavad sõnad olid põliskultuuris eraldatuma, varjatuma loomuga, siis kristliku kultuuri tarvis olid need samuti paganluse, ebaususe, nõiduse jmt-ga seotud ning seetõttu tõrjutud/keelatud loomuga.

Reet Hiiemäe on sedastanud, et kaitsemaagia ja muude usundiliste kaitsemehhanismide kasutamise ajendiks ei ole tihtilugu mitte soov tegeleda maagiaga või astuda kontakti üleloomulike jõududega, vaid pigem vajadus leida praktiline lahendus mingile probleemile (Hiiemäe 2016:17).

Kaasaegset rahvaravi väljendumisviise uurinud Mare Kõiva (2019b) nendib, et traditsioonilise ja täiendmeditsiini praktika institutsionaliseerumise kõrval on märgatav AM-i tutvustavate kursuste ja õpirühmade liikumine linnadest maapiirkondade

tervisekeskustesse. Kõiva sõnul on nüüdisajal levinud AM teadmiste eelduspäraseks põhiväärtuseks nende iidsus ning erinevate AM lähenemiste raames kombineeritakse erinevaid võtteid. Esil on kohaliku rahvameditsiini pakutavaid võimalused, millele antakse uusi kultuurilisi tõlgendusi ning Kõiva toob välja mõningaid tähelepanekud suundumuste kohta:

- kohalik teadmine ja ravivõtted moodustavad olulise osa Eestis kasutatavast alternatiivmeditsiinist;
- tähtsustatud on tervisekäitumine ja haigusi ennetav eluviis kuhu kuuluvad saunakultuur, ravimtaimed, linnastressist vabanemine looduskeskkonnas, algupärane muusikateraapia, jutustamine kui tasakaalustamisviis, ökoloogilise toidu tarbimine;
- oluline on alternatiivse maailmapildi vahendamine, füüsilise ja vaimse külje arendamine, vaimse enesearengu toetamine, vaadete pluralism (Kõiva 2019b).

Lisaks on Kõiva kirjeldanud Eesti rahvameditsiinis toimuvaid õpetuslikke arenguid ning on seisukohal, et need jätkavad traditsioonilise meditsiini kasutamist, kohaliku saunakultuuri õpetamist, õpetavad taimede ja fütoteraapia kasutamist, õpetavad linnastressi järgset taastumist looduslikes kohtades, looduses, turismitaludes, vahendavad rahvausundite diskursusi ning õpetavad rahvuslikul toitumistraditsioonil põhinevaid toitumisreegleid. Kaasaegset rahvaravi iseloomustab Kõiva sõnul loominguline arenduslikkus, kogemusliku ning lokaalse põimimine üldisemasse praktikasse. Tervendajail on oluline roll autoriseeritud pluralistlike vaadete esitamises, medikamentide, ravivahendite ja ilmavaadete sünteesimises ning tuntuimad tervendajad pole mitte niivõrd vahendajad, kui just uute suundade autorid ja loojad. Tähelepanuväärne on uurijate sõnul diagnostiliste ja terapeutiliste protseduuride mitmekülgsus (Kõiva 2019b: 11-13).

Viimsena saab välja tuua statistika. Kantar Emori (2017) uuringu kohaselt usub 59% Eesti elanikest ülivõimetega inimeste olemasolusse ning 36% kristallide ravivõimeisse. 2020. aastal läbiviidud uuringu „Usust, elust ja usuelust“ (Eesti... 2020) kohaselt on reinkarnatsiooni ehk hingede taassünni ideega nõus 35% eesti elanikest, 45% usuvad, et mõnedel sensitiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada, 61% usub ebaisikulise kõrgema väe, elujõu või energia olemasolusse. Teemaatika raugematust populaarsusest annavad tunnistust ka avalikes raamatukogudes hulgaliselt leitavad

kaasaegsete tervendajate (või asjasthuvitatute) poolt välja antud trükised, tele- ja raadiosaated ning arvukad võrgulehed.

Kokuvõttena võib öelda, et nii ajaloos kui nüüdisajal on ravi, tervise ja heaolu eest hoolitsetud erinevate õpetuste ja praktikate kaudu. Traditsiooniliste teadmiste edasikandumise eest on varasemalt hoolitsenud teadmiste valdajad, kel on olnud mitmikroll, nii teadja kui tegija oma. Nüüdisaegseid tervendajaid saab seetõttu näha kui traditsiooni edasikandjaid.

2.6 Diskursused ja nende analüüs

Queenslandi Tehnikaülikooli emeriitprofessor Allan Luke on 1995. aastal öelnud, et *21.sajandi inimesed töötavad meediast, tekstidest ja sümboleist üleküllastunud keskkonnas ning nende heaolu ja hakkamasaamine sõltub nende võimekusest konstrueerida, kontrollida ja manipuleerida neid tekste ja sümboleid* (Luke, 1995–6: 5–6). See tähendab, et me elame *diskursuste* ajastul.

Diskursustest rääkimine sai alguse peale sotsiaalkonstruktivistlike ¹⁷ mõttesuundade teket eelmise sajandi keskel. Erinevad diskursused on kultuuriprotsesside uurijate poolt loodud analüütilised kategooriad, millede piirid on sageli hägusad, kattuvad, või kindlaid sõlmpunkte omavad (von Stuckrad 2013: 4).

Tuntud saksa religiooniuurija Kocku von Stuckradi sõnul on diskursus kui sotsiaalne praktika, taastootes ühiskondlikke vaateid ja taotledes sotsiaalseid muutusi. Kõik, mida me tajume, kogeme või tunnetame või siis, mil viisil me käitume, on struktuuraalselt seostatud-põimunud sotsiaalselt konstrueeritud formatsioonidega sobivast/asjakohasest ja kindlate objektidega seostatud teadmistest (von Stuckrad 2013). Näiteks tundes valu, on meil üldjuhul olemas ka teadmised valust ehk siis kultuurikonteksti sobituvad seletused selle tekkepõhjuste kohta ning soovitatavad käitumisjuhised edasise

¹⁷Seisukoht, mille kohaselt loovad ja kujundavad sotsiaalse tegelikkuse ühiskonnaliikmed oma igapäevases läbikäimises, ehkki enamasti ei ole nad ise sellest rollist teadlikud. Üldine ettekujutus tegelikkusest kujuneb välja sotsialiseerumise käigus ning see võetakse omaks enne, kui osatakse selle suhtes kriitiline olla, mistõttu paistab tegelikkus inimestele neist sõltumatu välise paratamatusena. Millegi teadmine sõltub alati sotsiaalsest taustast ja on sellisena aktiivse loometöö tulemus, mitte varem olemasoleva ja valmis reaalsuse avastamine (Berger, Luckmann 2018).

suhtes. Von Stuckradi arvates pole need teadmised kaasasündinud kognitiivsed oskused, vaid neid tuleks võtta kui kultuurilist vastust sotsiaalse keskkonna poolt esitatud sümbolite süsteemile ning need sümbolite süsteemid on tavaliselt loodud, legitimeeritud, kommuniqueeritud ja muudetud diskursuste raames. Seetõttu tähendab ühe diskursuse analüüs protsesside, nagu tähenduste struktuuride sotsiaalse konstrueerimise, objektidega seostamise, kommuniqueerimise ja legitimeerimise dekonstruktsiooni, algsisteks harutamist (von Stuckrad 2013: 3).

Soome teadlane Titus Hjelmi sõnul on diskursus üldisemalt öeldes konstitueeriv ja funktsionaalne (Hjelm 2013: 258), määrates sotsiaalset reaalsust (ehk: mis on olemas? mida me selle kohta teame? mis on selle tähendus?) ja selles asetleidvaid suhteid (mida see minu jaoks tähendab?). Diskursust iseloomustab Hjelm väga üldistatult kui midagi (taasesitatavale) tegevusele suunatud/suunavat.

Teemu Taira on lähtudes sotsiaalkonstruktivistlikust arusaamast leidnud, et keelekasutus loob sotsiaalset reaalsust ning et selle tagajärjel on tekkinud mitmeid kattuvaid ja omavahel võistlevaid tähendustekogumeid, juhib tähelepanu, et tähendustekogumid on tekkinud ajalooliselt ja nende mõju on kontekstuaalne (Taira 2013: 28). Seetõttu saab diskursust defineerida kui *suhteliselt koherentset kogumit seisukohti, mille põhjal tekib sündmustele oma jagatud kirjeldus*. Religiooni diskursiivsest uurimisest rääkides tõdeb Taira, et mõiste „religioon“ on ise nn tühi tähistaja, olles sellisena konstrueeritud ajalooliselt, sotsiaalselt ja kultuuriliselt ning 'tõeliseks' saab pidada vaid selle konstruktsiooni võimet mõjutada inimelusid ja ühiskondi ning religiooni diskursiivset uurimist pidada mitte meetodiks vaid pigem raamistikuks (Taira 2013: 27). Kui rääkida religioonisotsioloogias toimuvaist diskursuseuringuist, tegelevad need viiside otsimisega, kuidas religioon, rituaalid, uskumused jne on mingis diskursuses konstrueeritud (Hjelm 2013: 857).

Tuntud diskursuseuurija ja -teoreetik Norman Fairclough (1992) on välja toonud kolm diskursust konstitueerivat tegurit: sotsiaalsed identiteedid või subjektipositsioonid; sotsiaalsed suhted; teadmiste- ja uskumustesüsteemid. Religiooniuurijate jaoks võiks olla oluline viimane määraja, kuid ühe religioosse diskursuse põhjalik analüüs peaks minu

arvates tegelema kõigi kolmega. Samuti Taira (2013) lähtub diskursuseanalüüsi tasandite määratlemisel N. Fairclough (1992) 3 tasandi mudelist järgneval viisil:

- Tekstis leiduvad nimetamisviisid, metafoorid, predikatsioon, lauseehitus, retoorilised võtted jne.
- Diskursiivsed praktikad ehk protsessid, mis on seotud tekstide tootmise ja tarbimisega ning nende uurimine keskendub sellele, kuidas tekstide autorid on aluseks võtnud juba olemasolevad diskursused ja žanrid teksti loomiseks ja kuidas vastuvõtjad võtavad omaks esitatavad diskursused ja žanrid tekstide tarbimisel ja tõlgendamisel (Jorgensen, Phillips 2002: 69). See tasand on Taira sõnul seotud enam institutsioonidega erinevail elualadel, sh religioossetega – kuidas nad töötavad ning mida neile eriomast neilt oodatakse.
- Sotsiaalsed praktikad – kuidas diskursused mõjutavad võimusuhte korraldust, majanduslikke praktikaid, poliitilisi praktikaid.

Taira (ja muidugi kogu diskursuseanalüüsi kriitilise suuna uurijate) arvates on diskursuste käsitamisel oluline ka võim – diskursused kehtestavad endid, tekitades ühe selgitatud versiooni maailmast teiste, vahel vastanduvate diskursuste keskele. Diskursuses osalejad on seega positsioneeritud ning juhutatud tajuma ja käituma kindlal viisil – ning diskursus rõhutab mingeid aspekte maailmast enam; see millest on võimalik rääkida, on iseenesestmõistetav, see millest ei räägita, pole sõnadega väljendatavgi (Taira 2013: 28).

Ometi ei tähenda diskursuse analüüs kehatute seisukohtade uurimist, pigem on uurimise all selline seisukohtade-arvamuste-ideede grupeerumine, mis saab toetust sotsiaalsest ja kultuurilisest kontekstist ning mis on samas ka ette määratud sellesama konteksti poolt ning mis panustab oma konteksti sellistel viisidel, mis tagab diskursuste arengu, säilimise ja tsirkuleerimise (Mills 1997: 11). Taira toob näite – saab küll uurida näiteks intervjueritavate keelekasutust ja teha sellest mingeid järeldusi vastajate ühtede või teiste omaduste, kavatsuste või tunnete kohta, kuid intervjuude diskursuseanalüüs peaks viitama selliste ideekogumite ehitusele, mis mõjutavad intervjueritavat ütleva seda, mida ta ütles. Diskursus pole järelikult hetkelise maailmavaate väljendus, vaid nad on ajalooliselt

kujunenud ning mõistetavad koos oma kontekstiga¹⁸. Seega võib nõustuda Titus Hjelmi hinnanguga, et diskursuse uurimine ja analüüs annab vastuseid pigem *kuidas*-küsimustele kui *miks*-küsimustele (Hjelm 2011: 135). Hjelm rõhutab diskursuse konteksti olulisust, ilma milleta jääb ära arusaam diskursuse ajaloolise kujunemise dünaamikast, mistõttu peaks hea analüüsi juurde kuuluma ka sotsiaalse konteksti avamine. Hjelm tunnustab Fairclough' sõnastatud tekstile orienteeritud diskursuseanalüüsi (Hjelm 2011: 135) põhimõttelist lähenemist ning tõdeb et *diskursustes leitav varieeruvus on tõestuseks sotsiaalse elu konstrueeritusest*. Hjelm jagab Fairclough' arvamust, et diskursus on konstitueeriv, diskursusel on oma funktsioon ning diskursust defineerib ta kui *sotsiaalse praktika vormi, mis panustab samaaegselt ühiskondlikku taastootmisesse ja sotsiaalsetesse muutustesse* (Hjelm 2011: 135).

Mis iseloomustab ühe religioosse diskursuse kujunemist? Von Stuckrad (2013), analüüsides nüüdisaegses Euroopas religiooniga toimuvat üldisemalt, on viidanud diskursusi suunavatele ühistele teguritele, nagu kogukonnastumine (ingl. k *communitarization*), teaduslikustumine (ingl. k *scientification*), estetiseerumine (ingl. k *aestheticization*), ja kodanikuaktiivsus (ingl. k *public activation*), mainides lisaks neile ka juridikaliseerumist, mediatiseerumist ja turumajanduse reeglite rakendamist muudele elualadele.

Kogukonnastumine, vaadelduna religioossuse/sekulaarsuse perspektiivis, on individualiseerumisprotsessi taustal nähtav uusvaimsete, vaimste/spirituaalsete kogukondade näol, kus von Stuckradi kohaselt seisneb kogukondi ühendav idee vabaduses olla seal ise, oma individuaalsust hallata ja arendada – *ainult omasuguste keskel saan olla see, kes olen* – ning taoline hoiak tagab grupi püsivuse ning ideoloogilise koherentsuse (nt Woodhead, Heelas 2000: 343–344). Lisaks toob ta uuttüüpi kogukondade näiteks erinevate aktivistide kogukondade ning *online*-kogukondade tekke.

¹⁸ H. Valgu tuntud hüüe: „*Ükskord me võidame niikuinii*” pole kontekstist lahutatuna kuigivõrd arusaadav, vabadusvõitluse (või taasiseseisvumis-) diskursuse raames aga küll. Või siis võõrast koda valjuhäälselt tervitava maasulise uurimine. Vastava diskursuse analüüs ei anna vastust sellele, kui pühendunud või traditsioonetundev uuritav on, vaid küsib pigem millised on koondunud ideed, mis seda inimest nõnda käituma panid ning kuidas need on väljendunud läbiviidavas praktikas.

Teaduslikustumine või siis väidetele teadusliku vormi ja sisu taotlus on von Stuckradi kohaselt viinud religioossete tõdede esitajad oma usuväidete ja arutluskäikude „tõlkimiseni“ teaduse keelde; ühe näitena võib tuua arvukaid, teadusavalikkuse poolt ebateaduseks tunnustatud teooriate ja maailmavaadete teadustekstiga sarnaseid esitusviise. Stuckrad tõdeb, et taoline lähenemine võib olla mõne religioosse kogukonna jaoks ainuke võimalus sekulaarses keskkonnas säilida. Ta viitab siinkohal veel ühele olulisele fenomenile – tänu (sekulaarsele) teadusele on avalikkusele kättesaadavad arvukad religioone käsitavad materjalid – pühad tekstid, etnograafide ja antropoloogide poolt kogutud andmed ning mahukas tõlgendustraditsioon. Kõik see on omamoodi religioosne pärand, mille põhjal saavad tekkida uued religioossed grupid, kust on võimalik „laenata“ tänapäeva sobivaid ideid/elemente ning kontseptsioone. Samuti on tekkinud võimalused traditsioonilistel maailmareligioonidel oma õpetusi kohandada ning korrastada. Seega on von Stuckradi hinnangul teadlased sisenenud religioossetesse diskursustesse kui autoriteetidid või mingite õpetuslike väidete toetajad (von Stuckrad 2013: 6).

Sarnast protsessi on olnud võimalik ka Eestis täheldada. Näitena saab tuua Eesti omausu taastamise katsed Siberi soomeugri rahvaste traditsioonide teadusliku uurimise tulemusi kasutades. Lisaks saab tuua ka teaduse „religioonistumise“ fenomeni, kuna kõike teaduse poolt esitatut ei saa indiviid tavaelus kuidagi kontrollida. Seetõttu jääb üle vaid uskuda, et akadeemilises maailmas tunnustatud teadlaste poolt parimas „teaduskeeles“ väidetu on tõelähedane, või on suure selgitusjõuga üldjälgitavate fenomenide suhtes.

Estetiseerumine on Stuckradi kohaselt moderniseerumisega kaasaskäiv romantismiaegne taotlus oma tunnetatule anda tähendusi; inimlik on oma sensoorseid kogemusi jagada „tavalisteks” ja erilisteks, tähenduslikeks ja ilusateks. Võib öelda, et näiteks kristlus pole pelgalt tekstikogu, mis kinnitab uskumusi, vaid midagi keha ja meeltega tunnetatavat. Võib kokkuvõtvalt öelda, et nauditav kogemus omab seetõttu enam tähtsust ja tähendusi: *kui ma pean inimeseks olemise tõttu kogema, siis on mul vabades validas, mida just*. Siinkohal leidub minu hinnangul üks uue vaimsuse külgetõmbepunktidest – erilaadsete/uudsete praktikate kaudu on võimalik saada uutlaadi kogemusi, millede tähendused on diskursusesiseselt alati saadaval. Mittereligioossetes nauditavad kogemused on seotud tarbijalikkusega; tarbimiskultuuri pakutavad rikkalikud ja

vastandlikud võimalused on eneseteostus ja rikkalik identiteediloome, teisalt siiski ka võõrandumine ning isikliku läbikukkumise kogemus (von Stuckrad 2013: 7).

Konsumerismi, just selle sümboolsemas, estetiseeritud tähenduses nähakse ühe olulise sotsiaalse kihistumise allika ja väljendusviisina (Keller 2004: 51) ning von Stuckrad lisab, et nõue esteetikale valdab paljusid eluvaldkondi, nagu kunst, teadus, meditsiin jne. Näiteks võib avalikkust innustada ja inspireerida pigem selline teaduslik teooria, mis tundub ilus, elegantne, nõtke. Samasse valda jääb ka näiteks soov meditsiiniliste toimingute keskkonda kujundada ilusamaks, harmooniaale või terviklusele viitavaks, „inimlikumaks“.

Diskursuste uurimine kui teaduslik viis midagi tegelikkuse kohta öelda, tähendab interdistsiplinaarset uurimisvälja. Möödunud sajandi viimaseist kümnendest alates on diskursuseuuringud oma koha leidnud peaaegu kõigis humanitaar- ja sotsiaalteadustes. Diskursuseanalüüsi eesmärk on seletada süstemaatiliselt teksti ja kõne keerukaid struktuure ja neilt lähtuvaid strateegiaid, mida tegelikult sotsiaalses kontekstis ellu viiakse ehk siis luuakse, tõlgendatakse, kasutatakse.

Lõpuks ei saa unustada M.Foucault' kuulsat mõtet: „*Diskursus räägib meid.*” Kas me ise saame alati aru, milline diskursus läbi meie end taasesitab?

Käesoleva töö konteksti sobib *Open University* sotsiaalpsühholoogia professori Margaret Wetherelli pakutu: diskursus on institutsionaalselt lokaliseerunud teadmiste süsteem, mis omab võimet sotsiaalset tähendusloomet mõjutada (Wetherell 2012) ning minu hinnangul on TM kui terviknähtus just sellisena kirjeldatav.

Hoolimata levinumatest lähenemisviisidest rõhutab Hjelm (2013), et iga diskursuseuurija peab oma lähenemise ise disainima, kujundama. Uurimisküsimus(ed), andmed ja analüüs peavad kokku sobituma, samamoodi võib arvata, et ka uurija tegevust suunab mõni diskursus. Olen veendunud, et uuritavat materjali on võimalik „teaduse diskursuse“ keeleruumi tuua või vähemalt näidata ühe diskursuse poolt esitatud tõlgenduste võimalikkust.

Kui küsida, millised materjalid on mõne diskursuse uurimiseks parimad, siis Taira (2013: 28) hinnangul on kõige parem materjal isetekkeline, st selline, mis on tekkinud või tekib ilma võimalike uurijatega arvestamata. Infoajastu tähendab tohututes kogustes

kõikvõimalikke tekste ning diskursuseuurijaile uurimiseks sobivaimad tekstid ongi Taira hinnangul need, mis ongi algselt mõeldud laiemaks avaldamiseks.

Kuidas tuvastada diskursusi? Kahtlemata oleme oma kultuuri sügavalt sisse elanud ning millegi kultuuris leiduva paremaks uurimiseks, sealhulgas ka diskursuste moodustamiseks, tuleb uurijal vähemalt püüda näha asju teatavalt distantstilt, olla hindav ja kriitiline (Woods 2006: XIV). Võib nõustuda Tairaga – diskursuse tuvastamine või märatlemine sõltub uurijate strateegiast oma ülesande lahendamisel. Identifitseerimine on osa analüüsist, miskaudu on võimalik näidata, kuidas mingid väited või selgitused töötavad koos, et moodustuks enam-vähem ühtne tähendustekimp (Taira 2013: 29).

Võtmesõnad diskursuste moodustamisel on seega regulaarsus ja koherentsus, aga ka eristuvuste väljatoomine (näit. loomulik-tehislik, lihtne-keeruline, avalik ja privaatne, meditsiinikäsituste puhul näiteks põhjuste ravi vs tagajärgede ravi. Taira (2011) toonitab, et diskursust tuleb eristada teemast, mistõttu käesoleva töö kontekstis on teemaks meditsiin ning vastanduvateks diskursusteks on vastavalt TM-diskursus ja AM-diskursus. Diskursuseuurimise paindlikkuse tõttu on minu arvates võimalik temaatikale lähenda mitmeti. Diskursus võib olla kui raamistik või perspektiiv, mille läbi objekt on kontseptualiseeritud ning objektiks võivad olla näiteks *terviseteenused* ning diskursusteks *tavameditsiin* ja *alternatiivmeditsiin*; aga ka teisiti, võib määratleda *tervisteenuste diskursuse*, mille raamistik või perspektiiv on siis *tavameditsiin* või *alternatiivmeditsiin*.

Vahel võib diskursuste tuvastamisel ja uurimisel oluline olla hoopis ühiste alade olemasolu. Kui rääkida AM- ja TM-diskursusest, siis jagatud ala võiks olla *vajaduse tunnistamine ja viiside esitamine, et inimese seisundit muuta*. Taira esitab kaks uurijapoolset lähenemisviisi andmetele – kõigi võimalike diskursuste tuvastamine või ühe kindla diskursuse „jälitamine“. Esimene viis on kasutusel lingvistika ja sotsiaalpsühholoogia vallas, teine enam kriitilises diskursuseanalüüsis (Taira 2013: 30). Käesolevas töös olen diskursused eelnevalt moodustanud ning uurin tervendajadiskursuses leiduvat, et tulemusi üldistada kogu AM-diskursuse kohta.

Soome teadlane Titus Hjelm on käsiraamatu „*The Routledge Handbook of research methods in the study of religion*“ (2011) peatükis „*Discourse analysis*“ tõdenud, et juhiseid, kuidas religioosse diskursuse analüüsi praktiliselt läbi viia, napib, kuid

tunnistab, et pole ühtegi põhjust, mis religioosete diskursuste moodustamist ning uurimist näiteks sotsiaalteaduste alal toimuvast eristaks või piiraks (Hjelm 2011: 143-146). Pigem omab selline metoodika paindlikkuse ja kohandatavuse tõttu eeliseid. Hjelm lisab, et eriti hästi sobib diskursuseanalüüs mõne religioosse identiteedi kirjeldamiseks. Andmeteks sobivad ka Hjelmi arvates kõige paremini nn isetekkelised andmed (ibid., 145).

Hjelm viitab ka enam vaidlusi tekitanud, huvipakkuvamaile või potentsiaalselt viljakamaile teemadele diskursuste analüüsil, milledeks on *common sense* (eesti k vaiketeadmised või -eeldused, iseenesestmõistetavus, ühismeel, praktiline või kaine mõistus, talupojatarkus), põhjus-tagajärg ahela konstrueerimine ja tõdede suhteliseks muutumine (Hjelm 2011: 147).

Neist eelkõige viimane on ka mulle intellektuaalselt väljakutsuv ning käesoleva töö kontekstis asjakohane. Väited, mis on ühe diskursuse piires tõesed või vaikimisi eeldatavad (näit. tervendajadiskursuse piires ei sea keegi kahtluse alla *hingede* või *energiate* olemasolu), on teise raames sisutühjad, sobitumatud või vastutöötavad. Oma (või mõne elusolendi) hinge olemasolu kogenuid ja sellele kogemusele tähenduse andnuid on võimalik leida, hinge mitte-olemasolemise kogemust ja sellele tähenduse andmist on raskem ette kujutada. See olukord muudab ühe diskursuse kriitika teise suhtes problemaatiliseks.

William Sweet (1998), analüüsidest ülalkirjeldatud, tõdeb, et samas ajas ja ruumis kulgevad diskursused pole kunagi täielikult vastanduvad tänu kohatistele kattuvustele. Käesoleva töö kontekstis on Eesti TM-diskursusel ja AM-diskursusel kattuvaks alaks näiteks positiivne suhtumine loodusesse, taimeravisse või siis vajaduse tunnistamine muutuste esilekutsumiseks. Ühe diskursuse vaieldamatu tõde omab Sweeti arvatesseega mingit tõeväärtust ka teis(t)e piires, seda tänu peegeldumisele. Väide „Rahvaravi meetodid on tänapäevalgi olulised“ peegeldub ühe diskursuse öelduna teiselt teatud tõeväärtust omavana tagasi¹⁹. Seetõttu saab öelda et diskursuse elujõud sõltub osalt ka sellest, kuidas ta suudab formuleerida ja reprodutseerida enamat sotsiaalset kandepinda võitvaid väiteid ja tegevusi. AM puhul sobib selliseks näiteks tuua sageli kõlava väite „ka meditsiiniteadus on tunnistanud et..“, mis kõlab ka intervjuudes.

¹⁹ Teoreetiline arutelu leitav Sweet 1998: 41.

Kokkuvõttes saab öelda, et nii AM- kui TM-diskursust on käesoleva töö jaoks võimalik piiritleda ning AM-diskursuses leiduvat tervendamisdiskursust on võimalik analüüsida minu leitud tekstide põhjal. Diskursuseanalüüsi on teoreetilistele soovitudele vastavalt mõttekas läbi viia teksti (ehk siis millest räägitakse) ja tähenduste (kuidas räägitakse) tasandil, seega uurin, millistest teadmistest-õpetustest tervendajad räägivad ning millisesse konteksti tervendajad need teadmised asetavad.

2.6.1 Alternatiivmeditsiinidiskursus

Vastava diskursuse moodustamist suunavad uues vaimsuses leiduvad põhimõtted. Inimese areng, teda tervemaks, terviklikumaks, enesest teadlikumaks või iseenesega taasühinema suunavaid mõttevoole, õpetusi ja praktikaid on uues vaimsuses küllaga leida. Indiviid võib terveneda iseseisvalt, otsides uue vaimsuse miljööst sobivaid lahendusi ja leitavaid õpetusi järgides, aga ka kellegi, näiteks tervendaja kaudu.

Erinevais AMi käsitustes on välja toodud diskursust määravaid sedastusi. Peamiselt räägitakse patsiendi valikuvabadusest ja autonoomiast, nähtustest ja fenomenidest, mida tavateadus ei suuda või ei oska seletada, praktikate aluseks olevate õpetuste ja teadmiste iidsusest, traditsioonilisusest või unustatusest. On leida viiteid ka salastatud või vandenõude tagajärjel mittetunnustatud, kuid häid tulemusi andvatele ravipraktikatele või meditsiiniseadmetele.

Alternatiivravina on nimetatud ka õiget (ehk siis diskursuse poolt määratud) mõtlemist ja sedakaudu haiguste ennetamist. Alternatiivravi on diskursiivsete väidete kohaselt kättesaadavam, mõistetavam, odavam ja ohutum tavameditsiinist. Sageli on esitatud AM terviklikku lähenemist indiviidile, samuti õpetuste potentsiaalidele: neid omandades ja järgides on ka ilma kõrvalabita võimalik oma elu muuta.

Viimasena on AM poolt viidatud nähtamatus maailmas leiduvatele võimalikele ressurssidele või toimijatele, nagu erinevad vaimsed entiteetid, hinged, energiad, millede tunnetamiseks ja kasutamiseks on vajalik pidev õppimine, eneseareng ja täiustumine. Üks AM-diskursusesse lahutamatu kuuluvaid ja olulisemaid väiteid või veendumisi on nähtamatute, loodusest, olenditest-esemetest, maavälistelt olenditelt-entiteetidelt või siis

mõtetest-tunnetest lähtuvate *energiate* olemasolu. Enamus uuritavaist tervendajaist rääkisid intervjuudes energiatest. Energia oli nende sõnul midagi, mida sai ise võtta või enesele suunata, energiat sai tunda, tunnetada, leida, tekitada, energiatega sai olla harmoonias, nendega samal võnketasandil või resonantsis. Olulist rolli AM- ja tervendajadiskursuse iseloomustamisel on sealkasutatav erialakeel. AM-i uurinud M. McGuire (1983) on väitnud, et keel on võimu allikate muutmise ja seega ka ravi efektiivsuse põhikomponent.

Täieliku ülevaate AM-diskursuses leiduvast saab minu hinnangul moodustada alternatiivravi patsientide, alternatiivravi arstide ja alternatiivravi propageerijate sõnastatud uurides. AM võib tähendada ka indiviidi tervist või heaolu mõjutavate tegurite iseseisvat kindlaksmääramist ning uusvaimses keskkonnas leiduvate õpetuste järgimist ning praktiseerimist. AM-st abisaanute intervjuudest võib leida väiteid, et terveks tegi just raamat, mitte energia ega teine isik.

Käesolev töö keskendub tervendajale – mida ta on õppinud ja mida õpib või mida teeb. Arvan, et uuritavate tervendajate poolt esitatust piisab, et visandada tervendajadiskursuse põhijooni ning nende põhjal teha järeldusi kõigi Eesti tervendajate kohta, samuti Eesti AM kohta üldisemalt. Samas, nagu nad ise tunnistavad, õpivad (või diskursuse keeles *arenevad*) nad pidevalt ning ei pruugi homme olla need, kes täna. See käib aga meie kõigi kohta.

Käesolevas töös uurin tervendajadiskursust, mida saab võtta kui AM-diskursuse aladiskursust.

2.6.2 Tavameditsiinidiskursus

Kõrge inimarengu tasemega riikide meditsiin on kui kindlaksmääratud protsesside kogum, millede üldisem ja laialdaselt sõnastatud eesmärk on inimeste tervise paremaks muutmine. Diskursuseuurija jaoks on nähtavad ja eristatavad teatud kindlad põhimõtted ja väärtused, milledeks on TM puhul sageli nimetatud missiooni, arenemist, efektiivsust, kättesaadavust, inimkesksust, teaduspõhisust, kommunikatsiooni ja vastavat traditsiooni, aga ka meditsiiniliste väidete keelekasutust. Lisada tuleks ka vastusammud ebaravile ja mitteteaduslikele ravivõtetele. Seetõttu on need kõik ka TM-diskursust konstitueerivad.

TM-i keelekasutus on eriomane, sisaldades arhaisme (näit. ladinakeelsed nimetused), laialdast tehnilist ja formaalset sõnavara ning spetsiaalsed semantilisi kogumeid (näit. diagnoos, haiguslugu) (Woods 2006: 119). Kasutatavad lausungid on diskursuseuurijate sõnul sageli patoloogiseerivad, düsfunktsionaalsust määratlevad, nimetavad, rõhutavad (Woods 2006: 123-124). On täheldatud, et TM-s kasutusel olevad lugematud määratlused ja nimetused saavad uusi tähendusi, sattudes väljapoole diskursust. Olles sellistena kasutusel tavainimese poolt arstile esitatavas loos, võib tekkida tähendusnihke põhjustatud segadus (Woods 2006: 127).

TM-s leiduvate, peamiselt arsti-patsiendi interaktsioone kajastavate materjalide uurimisel on viidatud sagedasele metafooride kasutamisele. Inimesele osundatakse keelekasutuse kaudu kui masinale²⁰ ning seda on peetud pigem kahjulikuks, üldisele eesmärgile mittekaasaaitavaks. Tihti on kasutusel sõja, võitluse, relva, vaenlase metafoorid koos patsiendi kaotaja rolli asetamisega (allajäämine, allaandmine, tagasilangus, kaotus) (Woods 2006: 127-128).

Haigusest on saanud spetsiifiline haigus meditsiinilise teadmuse rakendamise kaudu. TM-diskursuses tõlgitakse probleem esmalt meditsiinilisse „keelde”, mis seejärel võimaldab vaevustele anda diskursusesse sobituvat tähendust ja tähenduslikkust. On teada, et meditsiinilise konsultatsiooni ajal haigus „konstrueeritakse”, mitte ei leita või avastata (Mishler 1984, viidatud Woods 2006 kaudu). TM poolt esitatav haiguste klassifikatsioon on samaaegselt läbipõimunud sotsiaalsete kategooriatega ning ka sotsiaalse hinnanguga haigustele (Jutel 2012). See kõik on ka teisipidi vaadeldav – kui TM-diskursus jääb haigusele nime andmisega (s.o diagnoosiga) hätta, ei osata seda ka ravida. Osade uurijate sõnul on eelkõige ekspertide poolt pandud diagnoosi saamisel ja olemasolul suurim terapeutiline mõju (Nettleton 2006). Tundub, et samasugune mehhanism toimib ka AM raames.

Kahtlemata on TM-diskursusest enam või vähemini rääkijad meditsiiniteadusele toetuvad akadeemilise taustaga ning ühiskonnas tuntud arstid või erinevad teadlased, (kriitikat näit. Wade, Halligan 2005, Andipatin 2019) kuid ka ühiskonnateadlastest diskursuseuurijatel-analüüsijatel pole märkamata jäänud arstide ja patsientide „keele“

²⁰ Näit. *süda* võrdub *pump*, *aju* võrdub *arvuti*, *ravi* võrdub *remont*, *toit* võrdub *kütus*

vaheline suur asümmeetria (Woods 2006: XVII). Woods märgib ära ka meditsiini poolt toodetud informatiivsete tekstide sagedase omaduse koguda sotsiaalset populaarsust ja mis seeläbi toimivad paternalistlikku doktor-teab-paremini-lähenemist tootes. Patsientide „lood“ lahustuvad biomeditsiini seatud raamistikus kõlava professionaalse ja samas võõra keele tõttu (Woods 2006: 152).

Kokkuvõttes saab öelda, et TM-diskursust määravad põhimõtted on seotud samuti teadmistega, kuid kindlalt raamistikus tekkinutega. Teadmiste edasikandumine, arendamine ja rakendamine omavad vastavat kontrolli, kuid mitte niivõrd mikro-, kui meso- ja makrotasandil, läbi riiklikult toetatud institutsioonide ja autoriteetide võrgustiku. Diskursuse keel on sarnaselt AM-diskursusega eriomane ning sama mõiste võib omada täiesti erinevaid tähendusi.

3. ANALÜÜSI KÄIK

Analüüsi esimeses etapis lugesin tekstid korduvalt läbi, et tuvastada üldisemaid teemasid, lähenemisi, seoseid ja mustreid. Soovisin analüüsi põhjalikkuse huvides luua mõttelisi alajaotusi, mis aitaksid eristada ja selgemalt välja tuua, kuidas tervendajad kirjeldavad teadmisi, nende omandamise ja kasutamise viise, olulisust ja rakendatavust ning seejärel seda, kuidas tervendajad kirjeldavad tegijaid, toimijaid ehk agentsust omavaid üksusi.

Analüüsi alustastasin tekstikogust esmalt alus-, põhi-, lähteteadmisi, nende kogumeid või algallikaidnimetavate või osundavate sõnade ja lausete/lauseosade otsimisega.

Analüüsi valimisse kuulusid tekstikohad, kus tervendaja räägib nii otseselt tervendamise seonduvatest kui üldisemal viisil tarkustest, filosoofiatest, religioonidest, mõtteviisidest, ideoloogistest, traditsioonilistest või esivanemate teadmistest, rahvuslikest teadmistest, unustatud või varjatud/peidetud/salateadmistest, universaalsetest, kosmilistest, üldinimlikest seadustest ja loodusseadustest. Vastavalt diskursuseanalüüsi teoreetilisele lähtekohtadele otsisin vaiketeadmiste, vaikivatele eelduste või üldteada ja

vaieldamatutele teadmistele viitavaid tekstiosi (näit. *teame, et..., teame ju, et..., kõik teavad, et..., on ammu teatud, et...*).

Samuti otsisin tekstikohti, milles tervendaja räägib enese poolt avastatud eriteadmistest või seaduspäradest nii tervendamise kui selle üldisemas kontekstis. Võtsin valimisse kohad, kus tervendaja räägib loodusest, objektidelt või abivajajalt (tema *kehast, hingest, aurast, astroloogilisest sünnikaardist* jne) informatsiooni saamisest, sest tervendajad on intervjuude käigus sageli selgitanud, et tervendamiseks vajalikku informatsiooni saavad nad koguda tänu oma õpitud või arendatud võimetele, oskustele või omadustele.

Valimist jäid välja intervjuueeriya sedastatu, nagu „*x teeb massaaži, loeb kaarte*“ või „*y on tuntud kui nõid.*“. Seda põhjusel, et uuritavad testid on oma olemuselt tutvustavad, esitlevad ning sisaldavad seetõttu hulgaliselt otseseid määranguid. Olen arvamusel, et väljendused mingi teadmise, oskuse, tehnika, teraapia või praktika kohta ütleb uurijale vaid seda, et tervendajal on nimetatud valdkonnas mingi kogus teadmisi või et ta on valinud teatava rolli, kuid mitte seda, mida ta õpetuste juures väärtustab, milliseid omadusi ta õpetustele annab, milliseid aspekte ta õpetuste juures rõhutab või millistlaadi sisuga oma rolli täidab:

Heino L: *Mõõta saad seda, mille kohta sul on ajus teadmised.*

Margit M: *Ei ole olemas ühtset retsepti või lihtsaid lahendusi.*

Intervjuude läbitöötamisel kujunes välja 17 kategooriat, mille ilmestamiseks olen välja toonud intervjuukatked intervjuueeritavatega. Intervjuueeritavad on välja toodud eesnime ja perenime esimese tähega.

3.1. Enesesestmõistetavad, üldteada, mittekaheldavad teadmised

Angelika S: *Noh, kes siis ristikut ei tea, eks*

Regina L: *Hing on ju üks ja ainuke /.../ Seda on kogunud igaiüks, kes taimi kasvatab ja armastab*

Leili K: *Metsast korjatu tuleb ju täielikult ära tarbida*

Heino L: *Teame ju, et aine võib olla tahke, vedel, gaasiline ja plasmaline*

Tiit T: *Me ju teame, kui tugevasti tunded energiat mõjutavad /.../ Pendel on ju riistapuu, mis aitab teadvusel alateadvusega vestelda*

Viktor N: *Kõik juba teavad, et paljusid haigusi põhjustab stress*

3.2. Teaduse poolt avastatud teadmised, tavameditsiin, nende väärtused, piirid, konfliktid AM teadmiste ja TM teadmiste vahel

Angelika S: *Õnneks on teadus juba suuteline kinnitama seda, mida varem lihtsalt oletati /.../ Teaduslikult on tõestatud, et ristik vähendab naistel üleminekueast tingitud kuumahooge*

Anne T.-T: *Teadus on tõestanud, et perifeersed lihased võtavad kõigepealt pinge endasse*

Anu R.-W: *Kes on tabletiusku, see ei tule – tema käib teises kohas*

Arvet L: *Selleks, et mõtte jõul tervendada, on tervendajal vaja tunda peensusteni organismi ja iga organi talitlust /.../ Teadlased on avastanud 2000 parasiiti, mis elutsevad inimese sees*

Errol V: *Tavameditsiin ei tegele tema sõnul haigustega, vaid organismis juba toimunud muutustega*

Ants G: *Meditsiin energeetiliste kõrvalekallete korral tavaliselt ei toimi ja valesti lähenedes ravitakse inimene surnuks. Teda mürgitatakse ravimitega /.../ Praegu teen saunas endale piltidega midagi sellist, mida meditsiin ja alternatiivravi ei suuda /.../ Meditsiin on mõne haiguse puhul jõuetu*

Katre K: */.../ jääb arusaamatuks, miks inimesed veavad hirne endaga kaasa, kuigi foobiatest vabanemiseks on alternatiivmeditsiinis leiutatud nii palju lihtsaid meetodeid ja tõhusaid võtteid*

Alar K: *Püüame säilitada tasakaalu akadeemiliste teadmiste ja inimese holistilise käsitlemise vahel*

Albert S: *Arstid teevad õigesti, kui püüavad patsienti tasakaalu saada, tema hinge rahustada. Kui inimene ei leia asu ning peas on valdavalt muremõtted, siis ta omal jõul*

sellest olukorrast välja ei rabele. Nii et meditsiini seisukohalt on kõik õige. Mul ei ole õigust arvustada seda tööd, mida teeb klassikaline meditsiin. Erinevalt arstidest töötan mina inimese hingega, mõjutan seda

Leili K.: Apteegiravimeid ta eriti ei kasuta ja arsti juurde iga asja pärast ei jookse

Heino L: Pendliga saab muu hulgas mõõta kõike, milleks muidu läheb vaja meditsiinilist laborianalüüsi

Eve M: Kindlasti sobib see (loe: naer) raskete haiguste taastusraviks. Operatsiooni naer ei asenda, aga sellest taastuda ja hingamist tervendada aitab küll

Tiit T: Kui pendel hakkab tšakrale keskendudes vastupäeva pöörlema, on perearst vanematel inimestel arvatavasti juba midagi diagnoosinud /.../ Kui tšakra käib tagurpidi, siis soovitan minna arsti juurde: äkki on midagi viga

Villu P: Me oleme üks kosmiline tervik ja kui kosmoses kehtivad samad füüsikaseadused mis Maal, siis ei ole mõtet kosmilist liikumist maisest elust eraldada /.../ Kõige tähtsam seaduspära, mille tuumafüüsikud on avastanud, kehtib ka kosmoses kui tervikus ja mõistagi astroloogias /.../ Peale selle on füüsikast teada pöördimpulss. Planeedid saadavad iga pöördega välja mingi energialaengu, mis mõjutab kogu Päikesesüsteemi ja arvatavasti ka inimest. On palju seadusi, mis seletavad planeetide mõju ja seda, et kosmos on tervik. Skeptikud tavaliselt ise ei mõtle, ei ole päevagi uurinud astroloogiat ega kosmosefüüsikaseadusi

3.3. Peidetud, varjatud, salajased, unustatud teadmised või salapärased, seletamatud nähtused või fenomenid, uurimakutsuvad asjad

Angelika S: Tal on kaasasündinud anne näha nähtamatut ja tunnetada peidetut

Ants G: Peab valdama kosmilist keelt, siis on võimalik saada salastatud tööks vajalik info

Katre K: /.../ talle enesele tundus nähtamatu maailma ja alternatiivmeditsiini tundmaõppimine täiesti loomulik

Alar K: Vanasti rituaale ei olnud, neid ei olnud lihtsalt vaja. Inimesed teadsid tavaid ja järgisid neid automaatselt

Vello R: *Vanasti teadsid arstid, et see, kes on seotud vasetootmisega või kannab vaskehteid, on teistest harvem haige*

Heino L: *Sellest juhtumist tekkiski mul huvi. Kõigepealt tahtsin selgust saada, mis minu aias siis on. Tuli välja, et maapinnas on tugevad plussväljad, mis mõjuvad 153 inimesele hästi. Tekkis soov neid edasi uurida*

Eve M: *Loodus on andnud meile oskuse hingata, tantsida, naerda, kuid tihtipeale unustame stressirohkes igapäevaelus seda teha*

Tiina P: *See, mida seal räägiti, oli äärmiselt põnev, aga ühtlasi tuttav: ma oleksin kõike justkui teadnud, nüüd lihtsalt tuletati seda uuesti meelde*

3.4. Üleilmselt tuntud õpetused, traditsioonid

Angelika S: *Olen lõpetanud intuiivteaduste kooli, õppinud loodusrahvaste taimravivõtteid ja bioenergeetilise ravi meetodeid, teinud tutvust šamaanitarkustega ja tudeerinud Kiievi praktilise psühholoogia instituudis*

Anne T-T: *Kümme viimast olen pühendanud joogateraapiale, Hiina meditsiinile, tervendusviisidele ja süvameditatsioonile*

Anu R.-W: *Tiibeti meditsiiniga on Anu tegelnud aastast 2002, kuid Tiibeti budismi on järginud 35 aastat*

Süllli-Reet V: */.../ on uurinud hinduismi, budismi, taoismi ja šamanismi, käinud mitu korda Indias vaimset tuge hankimas*

Arvet L: *Tegin siis juba numeroloogiat ja lugesin venekeelseid õpikuid. Isegi Oshot õppisin tundma, tutvusin tema tervendusprogrammidega. Olen uurinud ka neurolingvistilist programmeerimist, tarokaarte, käejooni ja pendlit ning vaadanud läbi joogaõpetused. Reiki võtetest kasutan mõnda kogu aeg*

Alar K: *Šamanism on lai valdkond. Olen seda õppinud natuke teise koolkonna kaudu, mitte traditsiooniliselt. Selles mõttes on minu arusaam šamanismist pisut laiem. Tavaliselt seostatakse šamanismi trummi taguva mehega, kes läheb alumisse, ülemisse ja keskmisse ilma infot küsima. Minu arvates võib mingis mõttes kogu maagia paigutada šamanismi alla*

.../ Lisaks õpitakse mitut liiki massaaži: spordi-, laste-, lümf- ja aroomimassaaži, Idamaade massaaži ja muud. Eesti pärimusmeditsiini hulka kuuluvad näiteks ravimtaimede kasutamine ja salvide valmistamine, kaaniravi, saunarituaalid ja loitsud. Aga sealgi on massaaž esindatud. Idamaade loodusravis on kaasatud ka vaimne pool ja energiatega tegelemine: jooga, meditatsioon, chi kung.

3.5. Loodusravi, taimeravi, rahvaravi, pärandkultuuri raviteadmised

Angelika S: Kes on looduses rohkem aega veetnud, see teab, et niisama taimed meie teele ei satu, ikka on neil meile midagi õpetada

Anu R.-W: Kes tahab iseendaga tegelda, ennast mõista ja terveks saada, see otsib abi loodusravilt .../ Meil on ju kohalikud taimed. Mul on taimede vastu lapsest saati huvi olnud. Nüüd uurin, milliseid Himaalaja taimi saab meie omadega asendada

Alar K: .../ mind on huvitanud kõikvõimalikud pärimused. Algul hiina, tai ja jaapani omad, siis india ayurveda. Hiljem lisandus eesti pärimusmeditsiin

3.6. Teadmised, mida legitimeerib vanus, traditsioonilisus või autoriteet

Errol V: Meie pärandkultuuristki on ju tuua näiteid, et kui sündis laps, siis istutati talle puu .../ Vanasti oskas ravitseja suitsusaunas lauluga meelitada haiguse pesuräti sisse ja viis selle neelavale kivile, kus tõbi ära imeti .../ Taimedega suhtlema õppides tugines Errol Vares Vigala Sassi elutööle. Errol on tema raamatuid põhjalikult tudeerinud

Helje K: Helje jõudis spirituaalsuseni siis, kui otsis lahendust peremurele ja leidis Luule Viilma raamatud .../ Ta on käinud seda õppimas Indias naerujooga leiutaja dr Madan Kataria juures ning saanud õiguse koolitada naerujooga juhendajaid

Sülli Reet V: Neid taimi on palvehelimestes kasutatud aastatuhandeid ja need annavad tugevat energeetilist kaitset.

Tõnu T: Kui Tõnu EPA-s agronoomiat õppis, jättis talle sügava mulje see, kuidas Meeme Karolin põldudel nõu andis .../ Tollal hakkasid rahva seas ringlema Castaneda raamatute tõlked ja Tõnu leidis neist oma maailma .../ Peale šamanismi on Strekalov

hakanud viimasel ajal õpetama ka transpersonaalset psühholoogiat /.../ Samuti on siin Vigala Sassi õpetuste järgi tehtud Põhjala spiraal ja Solovetsi saarte labürint

Tiina P: Selle kooli eripära on autentsed tantristlikud õpetused; põhjalik hea ülesehitusega programm, hõlmab kogu joogateooriat ja -praktikat ning koosneb ühtekokku 24 tasemest /.../ See on mitu tuhat aastat vana vaimne teadus

Viktor N: Gua sha on samuti iidne raviviis /.../ Seda meetodit hakkasid enam kui 2000 aastat tagasi palaviku alandamiseks kasutama hiina talupojad. Tänapäeval on see Idamaade meditsiinis levinud võte.

Villu P: Ülikoolis õppides kuulsin, et suurel osal Babüloonia savitahvlitel on kirjas astroloogilised märkmed. Sain aru, et see on kindlale loogikale alluv ennustussüsteem /.../ Levinud on ka muud süsteemid, aga alati tuleks alustada algupärasest, sest paljud raamatute autorid pole ise asjast täpselt aru saanud. Tuleb teha vahet originaalsüsteemi ja muu vahel /.../ Numbrite tähendused avaldati juba tuhandeid aastaid tagasi

Regina L: Sensitiivide arvates on vähk nagu psoriaaski karmahaigus. Kui nii võtta, teeb inimene seda endale ise

Heino L: Ühel päeval tuli Paidesse kursust andma tuntud pendliõpetaja doktor Viljo Viljasoo, kes õpetas seda asja põhjalikult. Käisin tema loengutel kaheksa pühapäeva ja omandasin teadmisi

Tiit T: Siberi šamaanidel – seal ju India ligidal – on seitsme tšakra süsteem. Peaks kunagi Mikk Sarvelt küsima, tema on Eesti minevikku uurinud. Mina arvan, et meie hiievanadel oli ka selles oma süsteem

Vello R: Et mul oli palju aega, hakkasin uurima ruunimärkide tähendusi. Minu kätte sattus maagiliste märkide õpik. Nii tekkiski mõte ühendada vask kui tervendava jõuga metall aegade vältel kasutatud iidsete sümbolitega

3.7. Teadmiste universaalsus, ühine taotlus, kombineeritavus

Anne T.-T: Olen oma elus tegelnud kõikvõimalike süsteemidega, õppinud Hiina meditsiini ja meditatsiooni ning oskan panna tarokaarte. Budism on mulle väga lähedane,

kuigi ei saa öelda, et ristiusk pole. Ei ole ju vahet, kuidas sa kõrgemate jõududega ühendust võtad.

Anu R.-W: „Tiibeti meditsiin sobib Eestisse hästi – just looduse poolest,“ leiab Anu. „Tiibeti taimed ja ravimeetodid klapiivad meie looduse ja loodusraviga

Helje K: Eri tervendusmeetodid liidab ta sisemise tunnetuse järgi just selliseks seansiks, mida üks või teine klient vajab

Alar K: Vahel paneme asju ka kokku. Näiteks saunateraapiates saavad kokku nii sõna vägi kui sauna mõju

Maila: Reikiga tegelen, kombineerin seda kristalliteraapiaga

Margit K: Nüüd olen õpitu enda tarvis ümber kohandanud

Eve M: Tehnikad on erinevad, kuid lõpptulemus, mille poole püüeldakse, on üks: vaimne ja füüsiline tervis

Eve M: Uuringtest selgus, et teeseldud naer mõjub samamoodi kui loomulik. „Siis panid abikaasad kokku joogahingamise, venitusharjutused ja lühikesed naeruharjutused ning hakkasid katsetama, kuidas need mõjuvad. Nüüdseks on naerujooga meetod vallutanud maailma

Tiit T: Kõigepealt oli mul seitsme tšakra süsteem nagu joogaõpetuses, aga hiljem töötasin välja kümne tšakra süsteemi. Seitsmele tšakrale lisanduvad vanade juutide kabalaõpetusest pärit energiakeskused, mis on oma olemuselt samuti tšakrad. Juutidel oli viis keskust, millest kaks langesid tšakratega kokku, aga kolm olid eraldi. Kui need kokku panin, siis saingi kümne tšakra süsteemi

Villu P: Nime puhul kasutan kabala süsteemi, aga muidugi Eestile ja eestlastele kohandatuna

3.8. Õpetuste sünteesil põhinev uue, autentse teadmise loomine või uute selgituste teke

Leili K: Tagantjärele on ta teinud ühe huvitava tähelepaneku: varem olid tal tihti kopsud haiged ja tema kodu lähedal kasvaski palju kopsurohtu. Justkui oleks taim tema haigust teadnud ja ennast ise välja pakkunud. „Mind hakkas see tema huvitama. Tol ajal

ei osanud ma seda (valu) millegagi seostada. Mõtlesin, et sõin midagi halba. Hiljem panin tähele, et kõhuvalu tulenes pere pingetest ja pahandustest

Margit K: Kuid selja vastu kivi toetanud, sain aru, et selles on tugev vägi: ta maandab mind, kisub justkui magnetiga välja kõik, mille pärast ma sinna lähen

Eve M: Kui sõbranna ütles, et käis naerujoogatunnis, tekkis mul huvi: järsku saan sealt abi. Algul tundus küll imelik: kuidas ma hakkas naerma, kui kodus on mure ja hing on väga haige? Kuid hakkasin pihta ning hiljem sain aru, et just see on koht, kus saab stressist vabaks

3.9. Õpetuste praktilisus, kohaldatavus, eri õpetuste elementide sobituvus

Anu R.-W: Juba teismelisena esoteerilist ja budistlikku maailmapilti uudistanud Anule oli meditsiinihuvi vaimse arengu loogiline jätk. Nii sai panna kokku budismi filosoofilise maailmapildi ja igapäevase praktilise elu /.../ See on elu osa. Praktiline asi. Sealsed meditsiinitekstid on kogemuslikud, elulised

Tiina P: Meie kooli eesmärk on tuua algupärase jooga õpetused tänapäeva maailma konteksti, andes igale õpilasele oskused ja teadmised, kuidas joogat oma argipäevaga siduda

Alar K: Kõiki neid erialasid, eriti eesti pärimusmeditsiini ja Idamaade teraapiaid iseloomustab elustiili õpe, sealhulgas seksuaalsusekäsitlus ja toitumine. Kuidas oma päevarežiimi seada, kuidas liikuda

Süllli Reet V: Ma pooldan selliseid praktikaid, mida on mugav teha ja mis annavad kiiresti tulemusi. Kasutame nii iidseid kui moodsaid meetodeid

3.10. Teadmiste maht, ulatus, sügavus, ammendamatus

Angelika S: Igal taimel on oma lugu ja vibratsioon, kõiki ei saagi põhjani tunda. Minagi õpin iga päev taimede kohta midagi uut

Anu R.-W: Kogu (tiibeti meditsiini) süsteem, mis on tohutult suur ja lausa vapustav. Mida sügavamale lähed, seda rohkem saad aru, kui vähe sa tead. Kui asjaga tegeled, siis

avanevad järjest uued nüansid /.../ Tiibeti meditsiini tekst võtab läbi kõik kolm tasandit: keha, energia ja meel/teadvus

Alar K: Paljusid asju saab koolis õppida lühidalt, aga nii mõndagi on vaja tunnetada pikemalt koos olles

Leili K: Inimesed ei tunne üldse taimi,“ kurvastab Leili. „Tõsi, ka ma ise ei tunne paljusid, aga tänu raamatutele olen saanud teadmisi juurde

3.11. Tervendajate isikuomadused, oskused, võimed teadmisi saada, tajuda, alateadlikult, tarkused on intuitsivselt teada

Leili K: Aga meil on vaja tajuda, milline meid aitab, sest iga taim on erinev ja iga inimene on erinev

Villu P: Numbrite ja tähtede koosmõju uurides tuleb kasutada taju, siis tulevad esile päris täpsed üksikasjad

Sülli Reet V: Teiste tervis paraneb, võib-olla sellest, et alateadvusest ilmub välja informatsioon, mis ei ole lasknud edasi liikuda ega õnnelik olla /.../ Teatud kindlal viisil mandalaid joonistades saab tuua alateadvusest välja allasurutud informatsiooni

Albert S: Sensitiivvõimed on peidus kõigis. Et need leida, tuleb õppida oma energiat suunama ja hirmudest üle saama – valdama enesehüpnootsi

Maila: Ma tunnen ära, millist kivi inimene vajab, kuid ei lähe seda talle ütleva

Regina L: Sel juhul vaatan kaartide pealt, kas need asjad on majas ja üldse kättesaadavad. Sellest sõltub minu edasine tegevus /.../ Inspiratsioon tuleb ja hakkab tegema (loe: mandalaid). Ma ei oska isegi värve ette arvata, need lihtsalt antakse

Anne T.-T: Mul on numbritega alati olnud eriline side. Juba sellest ajast peale, kui ennast mäletan. Olin alles pisike, kuid teadsin täpselt ette, mitu trepiastet kuskil on. Teadsin ka eksamipileteid ette

Margit K: Nüüd näen energiatega värve ainult siis, kui neid teadlikult vaatan /.../ Kivide laadimise meetodit valides tuleks usaldada sisetunnet. Küll kivi ütleb, mida ta tahab

Kristi K: Olen seda meelt, et kui sulle on antud kaarte lugeda, siis tuleb seda annet kasutada. Seepärast olengi kindel, et kaardipanekut ei saa õppida, see anne antakse kaasa

Anu R.-W: *Šamaaniks ei saa õppida, selleks sünnitakse /.../ Kellel looduse tunnetus on, sellel on, ja kellel ei ole, sellel ei ole. Välja seda ei mõtle*

Eve M: *Küll aga on ta kogu elu kasutanud intuitsiooni ja tundnud asju ette*

Katre K: *Tervendama hakkasin ennast alateadlikult. Mul puudusid sellekohased tarkused, kuid sain siiski aru, et enda sisse kapseldatud emotsioonidest võib tekkida energiasulg /.../ Adusin, et on vaja valu välja karjuda, joosta, trampida või tantsida. Need olid mu alateadlikud aistingud, mille tuginedes hakkasingi ennast tervendama.*

Heino L: *Meie seas leidub neid, kes näevad aurasid /.../ Aurasse on talletatud kõigi varasemate elude informatsioon. See on nagu salvestusega laserplaat. Kuigi me ei mäleta oma eelmisest eludest midagi, on nende informatsioon meie alateadvuses säilinud*

Margit K: *Kui olen tööks loa saanud, sisenen küsija infovälja ja teen ise kindlaks, mida tal vaja on. Minu nägemus ja inimese enda arvamus võivad erineda. Paljudel hädadel võivad olla nähtamatud ja hoopis ootamatud põhjused*

Tiit T: *Informatsiooni saame alateadvusest*

Viktor N: *Keha on tark ja toob valu välja kindlates punktides, näidates meile ühe või teise organi häireid.*

3.12. Tervendajad räägivad universaalseist loodus- või kosmilistest seadustest, nendega arvestamisest

Ants G: *Tuleb järgida kosmilisi reegleid ja olla teadlik paljudest küsimustest*

Analüüsi teises osas koondasin lauseosad, milles kirjeldatakse teadmistega (õpetuste, tarkustega) ettevõetavat. Esmalt otsisin lauseid, kus on väljendatud, mida tervendaja teeb ning seejärel keskendusin tekstiosadele, milles kirjeldatakse abivajajate tegevust. Seejärel otsisin vastavalt diskursuseanalüüsi teooriale tekstikohti, kus tervendaja räägib *meie*-vormis.

Viimasena uurisin, kes või mis omab tervendajate sõnul veel agentsust ning jaotasin leitu kaheks. Esimesse jaotusse asetasin sellised materiaalsed või mittemateriaalsed toimijad, mis on üldteada, tuntud ning tuvastatavad, kuid toimivad millegi tervendaja

sõnastatu-viidatu kaudu, millesse peab uskuma või mida on võimalik tuvastada võimete või oskuste abil (näit. *kivi energia* või *jooga ravib*). Teise jaotusse asetasin sellised toimijad, mis on olemas vaid tervendaja sõnul, millesse peab uskuma või mis on tuvastatavad vaid õpitavate oskuste või omatavate võimete kaudu ning mis toimivad, avaldavad mõju või annavad infot ise (näit. *hing teab*, *kõrgem mina juhib*) või millegi kaudu (näit. *hinge energia ravib*, *kõrgem mina annab tervendamiseks olulist infot*.)

Valiku loomisel ei eristanud ma ajamääratlusi, samuti lähenesin sõnadele *omama*, *olema* ja *tegema* valikuliselt. Valikusse ei kuulunud näiteks *tervendaja x omab idamaiseid teadmisi ja teeb massaaži* või *tervendaja y on taimetark*, või siis *abivajajad on teadmatuses*, *haiged*, või *tarkused aitavad tervendada*, *astroloogia on iidne*, kuna neid on liig arvukalt ning korduvas mustreis. Seevastu *energiad ravivad*, *hinged arenevad*, *kõrgem mina* või *tajud annavad infot* olid jällegi valikus, kuna kuuluvad AM-diskursuse põhiväidete hulka. Seetõttu viitan mustreile analüüsi tulemustes. Täiendavalt otsisin võitlusele, sõjale, vaenlasele, kaotusele viitavaid metafoore.

3.13. Tervendajate tegevuste kirjeldused

Angelika S: *Taimravitarkusi jagan nii individuaalsel vastuvõtul kui rühmakoolitusel. Pakun teerännakuid, aitan leida inimesele energeetiliselt sobiva taime, õpetan kasvatama ka nappides tingimustes tervislikku toitu. Alati annan kaasa infomaterjali, vajaduse korral droogid, salvid või muud tervisetooted. Jagan ka taimede näidiseid*

Anne T.-T: *Kümme viimast olen pühendanud joogateraapiale, Hiina meditsiinile, tervendusviisidele ja süvameditatsioonile /.../ Püüdlen selle poole, et olla täiesti aus. Olen oma elus tegelnud kõikvõimalike süsteemidega, õppinud Hiina meditsiini ja meditatsiooni ning oskan panna tarokaarte /.../ Ei ole suurt vahet, kas kohtume silmast silma või räägime telefonitsi ja ma teen õhtul mingi toetava rituaali /.../ Kui panen käe selja peale, siis näen selles inimese eelmise päeva sündmusi ja stressi ning sedagi, millest need on tingitud*

Arvet L: *Selleks, et mõtte jõul tervendada, on tervendajal vaja tunda peensusteni organismi ja iga organi talitlust. Ainult siis on võimalik teha kahjustunud piirkonnaga koostööd ja anda abi /.../ Pärast seda tuleb vett abi eest südamest tänada*

Katre K: *Inimestega tegeldes on ta teinud rännakuid sisemaailma kuni eelmiste eludeni välja. Ta on aidanud tuua eelmistest eludest tagasi hingeosakesi ja tervendanud minevikku /.../ Tajub energiad ja näeb aurasid*

Kristi T: */.../ (loe: Kristi) suutis juba lapsena tunnetada teistsuguse maailma olemasolu ja rääkida surnutega /.../ täiskasvanuna pani tähele, et tema parem käsi tunnetab nähtamatut ning võtab ära valu. Samuti reageerib see ebameeldivatele inimestele ja olukordadele.*

Alar K: *Meie eesmärk on valmistada inimesi ette massööri ja loodusterapeudi kutseksamiks ning pakkuda mitmesuguste ravimeetodite ja üldise terviseteadlikkuse täienduskoolitusi*

Margit K: *Pigem näen energiat või sümboloid/.../Mõnikord näeb ka valgust/.../ Vahel võtan aidatava seest kätega midagi ära ja see tiirleb minus mitu päeva, enne kui lahendust näen/.../vahel liukab Margit oma kätega inimesse ka uusi energiad/.../ Vahel, kui olen puntras ega leia lahendust, lähen istun kivi peal. Kui lahendus käes, suudan näha maailma enda ümber jälle avaramalt. Siis imestan, et leian end juba neljandat korda sellel kivil istumas.“*

Albert S: *Ma programmeerin inimest armastusele, edule ja tervisele*

Tiina P: *Olen teinud terapeuditööd juba paar aastat, alustasin õpingute ajal. Asja teevad huvitavaks selle ala mitmekülgsus ja tõhusus /.../ See, mida seal räägiti, oli äärmiselt põnev, aga ühtlasi tuttav*

Viktor N: *Viktor katsub ka küünarnukke. Nende karedus viitab kõhunäärmehäädadele. Veel vaatab ta üle käe- ja varbaküüned – nende paksenemine ja värvus, lõhed ja jutid näitavad, mis seisus on tervis*

3.14. Tervendajad räägivad abivajajate toimingutest või inimestega juhtuvast üldisemalt:

Alber S: *Inimesed saavad iga päev vähemalt ühe mikrostressi*

Leili K: *Inimesed ei tunne üldse taimi,“ kurvastab Leili*

Margit K: *Loomulikult on tore, kui saan aidata, kuigi tegelikult aitab igaiüks ennast ise. Ma olen ässitaja. Ässitan abikäsi tema enda vastu üles, ta läheb siis justkui uuesti põlema, temas ärkab elutuli ja asi saabki korda. Olen aru saanud, et aidata saab üksnes neid, kes abi küsivad*

Alar K: *Iga inimene on oma arengutasemel ning talle sobib see teadja, kes suudab anda infot, mida ta vajab. Või on neil sarnane energeetiline olemus või midagi muud*

Kristi T: *Muidugi huvitavad kõiki tervis, töö ja laste elukäik. Kuigi võiks arvata, et mehe ja naise suhte probleemid on esikohal, teevad paljudele muret hoopis vanemate ja laste suhted*

Angelika S: *„Kui ta tuleb minu juurde /.../ Inimene saab piltliku ülevaate 35-38 organi seisundist*

Anne T.-T: *Inimene peab oskama oma muret ja küsimusi sõnastada /.../ Sinul tuleb see leida, muidu poleks seda probleemi sulle antud /.../ Seljavalu näitab enamasti, et inimene teeb midagi liiga palju või oma tahte vastu.*

Anu R.- W: */.../ tihti saavad inimesed eri suhetest sarnaseid õppetunde /.../ Inimesed ei tegele iseenda ja oma meelega /.../ Kes tulevad, need usaldavad /.../ Igal inimesel tuleb endaga tööd teha*

Kristi T: *Pole vaja katsetada kõike, mis ette juhtub, suutmata leida vastuseid endast. Ükski kaart ega ennustaja ei suuda inimese elu korrastada ega teda õnnelikuks teha. Iseendaga on vaja tegelda, muuta mõtlemist ja tegusid. Ennustajad näitavad üksnes valikuvõimalusi. Kui neid ei oska kasutada, jäädki otsima,“ ütleb Kirsti*

Angelika S: *Iga naine saab ennast ise aidata, et elu oleks täis rõõmu ja naeru /.../ Paljud on eakad inimesed, kes ei ole tavameditsiinist abi leidnud, või nooremad, kes hoolivad oma tervisest ega taha süüa tablette /.../ Inimesed panevad rõhku nii füüsilisele kui vaimsele tervisele.*

Arvet L: */.../ sest inimene peab oma tervise nimel ise vaeva nägema, keegi teine seda tema eest teha ei saa /.../ Inimene saab end ise aidata /.../ Teadlikumad on nõus ise*

pingutama, neile olen nõustaja /.../ Suur töö on vaja ära teha inimesel endal: puhastada organismi, süüa, hingata, liikuda ja mõelda õigesti

Margit K: Ma ei näe, et asi hakkab minema paremaks või halvemaks. Tihti on nii, et lõpuks ütleb abiküsiija ise, mida see sümbol talle tähendab, ja leiab ise ka lahenduse.

Eve M: Kõik asjad ei peagi kõigile sobima. Inimene ikka otsib ja leiab endale kõige vajalikuma /.../ Kuigi mõnele võivad need (loe: harjutused) tunduda tobedad, on need ometi tervendavad. Tundi tulija eesmärk võikski olla soov oma kookonist välja astuda, olla omamoodi /.../ Tunnis ei suuda kõik algul naerda, aga sellest pole midagi, sest vaba naeruni ei jõutagi kohe

Süllli Reet V: Oma soovide, taotluste, otsuste, lubaduste, kiindumuste ja kokkulepetega panevad inimesed ise endale peale programmi. Selliseid soove ja otsuseid on tohutult, paljusid ei mäletata ega ole tõsiselt mõeldudki, paljude asemele on tekkinud uued soovid. Aga need kehtivad ja mõjutavad

Tiina P: Holistilistel rännakutel uurivad kliendid oma sisemaailma, leiavad minevikust üles hädade alguse ja töötavad need olukorrad läbi. Nii vabastatakse minevikus kinnikiilunud tunde- ja mõttemustrid, inimesed jõuavad endale lähemale ja tervenevad

3.15. Tervendaja räägib meie-vormis

Tiina P: Suur osa meie probleeme, sealhulgas kehalised haigused, on alguse saanud olukorrast, millega me pole toime tulnud

Anne T.-T: Kui seda teadvustame ja mõistame, kuidas pingeid maandada, saame tervist säästa ja karma lahendada /.../ Sellest ei saada tihtipeale aru, sest ühiskond ja kodune kasvatus häälestavad meid tegema väsimusest hoolimata tööd, kartes, muidu sureme nälga /.../ ja nii me ennast kulutamegi /.../ Surume emotsioonid alla ja teeme hea näo pähe

Leili K: Kui tahame kasutada taimede abi, on tarvis neid hoida

Angelika S: Praktiliste nõuannete ja näidete varal räägime, kuidas stressi hallata ja toituda, unekvaliteeti parandada ja end taimedega abistada /.../ Pool aastat pärast meie

esimest kohtumist ta enam valuvaigisteid ei vajanud. Kasutasime viirukipuuõli, punktimassaaži ja mähiseid

Anne T.-T: Kui saame tekkepõhjuse teada ja selle endale teadvustame, siis – nii naljakas kui see ka ei tundu – kaob valu iseenesest

Katre K: Katre rõhutab, et ükski ei ole ta mingi tervendaja, sest ravi käib kliendiga koostöös. Too terveneb ainult siis, kui muudab mõtlemist, toitumist, hingamist ja elustiili /.../ Inimene peab igapäevaelus ise jätkama tervendamist. Mina saan teda aidata nõu ja jõuga, pakkudes ka toidulisandeid

Leili K: Aga meil on vaja tajuda, milline meid aitab, sest iga taim on erinev ja iga inimene on erinev. Tuleb aru saada, millest meil puudus on

Süllli Reet V: Tuttavast keskkonnast eemaldudes kogeme endas tahke, mis ei pruugi harjumuspärasel ümbruses avalduda. Reisil astume alati mugavustsoonist välja

Viktor N: Maohädad teevad meid otsustusvõimetuks ja ebakindlaks

3.16. Tervendajate poolt mainitud tegevused, mõjud, omadused või toimingud, mida teevad materiaalsed objektid, seadmed, (näit. kivi ravib,) või neile omistatud võimed-omadused (näit. kivi energia ravib) või siis mõju või toimejõud, mis avaldub mittemateriaalsetel üldtunnustatud asjadel, nähtustel või fenomenidel (näit. loodus või jooga ravib, mõjub, üidsed õpetused sisaldavad,aitavad jne).

Viktor N: „Keha on tark ja toob valu välja kindlates punktides, näidates meile ühe või teise organi häireid,“ ütleb Viktor /.../ Nõrk maks muudab inimese ärrituvaks, haiged neerud teevad ta kartlikuks, tekitavad igasuguseid hirme. Südamehaigused tekitavad kurbust, sapihäirete puhul on elu rõõmutu /.../ Kupud aitavad selja-, liigese- ja pingepeavalu ning külmetushaiguste korral ning võimaldavad tõbesid ennetada

Tiina P: Tiina lisab, et jooga leiab tegelikult aset meie meeles ja teadvuses.

Süllli Reet V: Kullal on oma energia, mis annab samuti panuse selle kompleksi üldisesse aurasse. Sama teevad pagoodi tipus olevad tuhanded teemandid, rubiinid, safiirid ja muud kalliskivid

Eve M: *Naeru tervendavast toimest käivitub immuunsüsteem, paraneb kopsude ja südame töö, seedeorganid saavad korraliku massaaži ning ainevahetus kiireneb*

Angelika S: *Magnetresonantsanalüsaator mõõdab keharakkude tekitatavaid elektromagnetlained ning hindab nende muutuste/hälvete järgi keha või organi seisundit /.../ Näiteks tubakal on ligi 700 retseptorit, millega tajuda inimese kohaolu /.../ ristik vähendab naistel üleminekueast tingitud kuumahooge /.../ üheleheline ristik toob edu, kaheleheline jõukust või armastust, kolmeleheline kaitseb, neljaleheline tõrjub kurja ning toob õnne ja tervist, viieleheline tõmbab raha ligi /.../ See teesegu lõdvestab soole- ja südamelihaseid, vähendab lihas- ja närvipingeid; valukolded leevenevad ja häirivad mõtted jäävad tagaplaanile.*

Arvet L: *Nüüd piisab isegi sellest, kui viibida tervendaja energiaväljas, sest sealt saab haige organ lisaenergiat ja hakkab paranema /.../ Elus“ vesi on aluseline, selle pH-tase on 7,45–12. See ergutab organismi, taastab immuunsüsteemi, parandab enesetunnet, aitab kahjustunud rakkudel uueneda ning toitainetel, vitamiinidel ja mikroelementidel imenduda*

Anne T.-T: *Kehapooled räägivad üht-teist. Hoiak annab palju infot /.../ korraldan loenguid ja koolitusi, mis aitavad seljavalust vabaneda /.../ Füüsiline liikumine tekitab endorfiine, mis parandavad enesetunnet*

Anu W.-R: *Sealsed meditsiinitekstitid on kogemuslikud, elulised /.../ Tiibeti meditsiini tekst võtab läbi kõik kolm tasandit: keha, energia ja meel/teadvus.*

Arvet L: *Kõhuhingamine on kõige tähtsam, see paneb tööle vahelihase ehk diafragma /.../ Vererõhku korrastavad hingamispausid /.../ Kas või seda, et piim tekitab kroonilist nohu*

Errol V: *Ta nägi, et Errolil sobib taimemaailmaga koostööd teha /... /ning keha ise juhatab teda rakumagnetismi toimet õige taimeni*

Ants G: *Raviv pilt mõjutab distantsilt inimese füüsilise keha punkte ja loob tervendava energiaringi /.../ Suhtlemine on alati taimepildipoolne. Inimene ei saa mõjutada taimi tegema seda, mida ta soovib, vastasel korral tekib kohe blokk. Kui inimest on vaja ravida, siis pildil olevad taimed teevad seda ja haige ise ei saa luua selleks tingimusi /.../*

Kes on kord niisuguses saunas käinud, tuleb jälle, sest see annab säärase immuunsüsteemi, mis välistab haigused

Helje K: Naer teeb tervendamistöö ära, kui inimene ei oska sügavalt hingata. Sügav naer avab sügava hingamise

Kristi T: Püüdsin hakata lugema ka tarokaarte, kuid pingutustest hoolimata ei rääkinud nad minuga. Proovisin ja proovisin ning lõpuks loobusin. Siis tegi Marilyn oma kaardid ja need räägivad minuga,“ teatab Kirsti

Leili K: Kolmisraskmevann mõjub lapse nahale väga hästi, on hea vinnide ja allergia vastu /.../ Punnid kuivatab taimepiim ilusasti ära /.../ Aga vahel joob ta ka naistepunateed, mis rahustab ja annab hea une

Margit K: Küll kivi ütleb, mida ta tahab /.../ Arvan, et praegu annab kogu see kupatus (loe: kaaasavõetud kivid) mulle enesekindlust

Vello R: /.../ vask muutub üksnes kirkamaks ja puhastub, et täita uued soovid /.../ Vask võtab osa organismi ainevahetusprotsessidest ning vereloomest. Selle elemendi puudus mõjub halvasti ajutegevusele ja füüsilisele aktiivsusele

Heino L: Tuli välja, et maapinnas on tugevad plussväljad, mis mõjuvad inimesele hästi

3.17. Tervendajate poolt mainitud mittemateriaalsed ja tema uskumuste, teadmiste või kogemuste kohaselt olemasolevad toimijad, nähtused, fenomenid (näit. energiad ravivad, hing valutab):

Regina I: Näiteks „aborteerunud“ hing võib olla väga rahutu /.../ Just hiljaaegu ei leidnud suitsiidi teinud naishing rahu ja hirmutas lähisugulasi /.../ Halb energia ei kao, vaid koondub ja kogub jõudu, kuni jõuab inimese aurasse

Margit M: Pärast (loe: looduses) puhastumist peab (loe: inimene) tühimiku muidugi alati millegagi täitma. Sest kui sa seda ise ei tee, tehakse seda sinu eest. Millega, selle valib juba tegija.

Vello R: Nende kahe sümboli vahele jääb toosi tühi ruum ehk tühjus, mis aitab luua uut ja tuua see jõuliselt ellu /.../ Kui pöörata ihu poole vegvisiri külge, paneb see taotlused

kiiremini liikuma, sest kaasa lööb ka südamesoovi jõud. Välimist külge kaitseb aegishjalmur, mis annab inimesele jaksu toimetada ise, vabana kõrvalistest mõjudest /.../ Teie energia käivitab talismanile kirjutatud ruunide jõu

Leili K: /.../ kuid saatus juhatab ta ikka ja jälle taimravi juurde tagasi

Kristi T: Vanaema oli teinud oma mehele armuloitsu ning karistus kandus naisliini pidi tänapäeva

AnneT.-T: Nõrgad ja tugevad kohad on meile enamasti karmaga kaasa antud /.../. Saturni teisel ringil on oma nüansid, saabuvad 40. eluaastad ja väljenduvad igaihe enda võnked /.../ Sisetunne ütleb, mida ma tohin teha ja mida mitte /.../ astroloog on öelnud, et kuna mul on Saturn kaheksandas majas, annab see „kaevamiseks“ harukordse potentsiaali ja võimaldab jõuda kõige sügavamate tagamaadeni

Angelika S: Ristikusuits aitab piiluda teistesse reaalsustesse. Selle taime energia on täis maagiat /.../ Õnneks lähevadki paljud tõved ise mööda, sest inimese organism on loodud end tervendama

Anu R.-W: /.../ siis võib meeletasandil olev viha vallanduda füüsilisel tasandil maksa-, sapi- või verehaigusena /.../ Kui elu läheb liiga heaks, jääb areng seisma /.../ Šamaanina ongi õige elada looduses. Selle tunnetus aitab palju. Loodus on sinu osa. See on sinu kodu /.../ Meel rahuneb, energiad lähevad tasakaalu ja füüsilised vaevused kaovad /.../ On vaja tajuda, mida taimete kehaga teeb

Arvet L: Vahel põhjustab viljatust ema mõte, et ta ei saa lapsi /.../ Suurem tervendusjõud on sõnadel, mida antakse edasi tänutundega. Vedelikud alluvad sõnade mõjule. Inimese organism sisaldab umbes 75 protsenti vett, seepärast avaldavadki loitsud ja pühitsetud vesi talle suurt mõju

Errol V: Jalutades erinevatel maajõuväljadel, vahetatakse energoinformatsiooni

Ants G: Märgid loovad tegelikkuse ja annavad pildile võime. Kasutan märgina musta püramiidi ja selle sisse tehtavat ERYDOOD, mis on universumist tulnud /.../ Sa pead põhjuse kõrvaldama. Võid ju küsida, kas peab nõia ära koristama. Ei, süsteem sekkub ise, mul on tehtud nõiapildi süsteem. Siis ei ravi enam pilt, vaid süsteem tegeleb nii sinu kui selle nõiaga. Sedasi saad jamast lahti

Katre K: *See (loe: raske energia) tekib siis, kui inimeste vahel on palju kadedust, saamahimu ja allasurutud viha /.../ Praegu on nii, et /.../siis hakkab reikienergia iseenesest jooksma. See voolab läbi käte universumi juhatusel. Haigused tunnen ära kätest läbi voolavate aistingute kaudu*

4. ANALÜÜSI TULEMUSED JA KOKKUVÕTE

Analüüsi tulemused näitasid, et enesestmõistetavaiks teadmisteks pidasid tervendajad looduse ja taimedega seonduvat, füüsikaseadusi, aga ka psühholoogiateadmisi stressi mõjust inimese tervisele. Jagatud teadmisi, ehk läbi meie-vormi edastatud sõnumites esile tulevaiks pidasid tervendajad teadmisi, nagu näiteks loodus- ja psühhosotsiaalse keskkonna saastatust, et inimesed on haiged, otsivad abi, enamate teadmiste või oskuste tunnetatud vajadust või enese vähest tundmist.

Meditatsiooniteaduse ja üldiste teadussaavutuste kohta leidus erinevaid arvamusi. Teadust peeti tervendajate tegevusega paralleelselt kulgevaks, teistlaadi asjadega tegelevaks, aga ka tagantjärgi tervendajate tõdesid tunnustavaks. TM väideti tegelevat keha, mitte hingega, aga ka tagajärgede, mitte põhjustega tegelevaks. AM-i peeti sageli lihtsamaks, arusaadavamaks, kättesaadavamaks. Leidus ka äärmuslikumaid avaldusi AM poolt ja TM vastu, mis pidasid TM lähenemisi piiratuteks ja tulemusi mittetoovateks, ära mainiti siiski ka koostöö võimalikkust, üksteise täiendamist. Arvati ka, et empiirilisi uuringuid jm teadustulemuste väärtust ei tohiks alahinnata.

Mis puutub peidetud, varjatud, salajastesse, tõrjutud või unustatud teadmistesse, siis sellega seoses räägiti salajase ja peidetu teadasaamisest eriliste võimete omamise või arendamise kaudu, samuti viidati TM-s teatud, kuid ajaga unustusse vajunud teadmistele. Viidati ka iidseile ununenud traditsioonilistele teadmistele kui ajatuile ning tänapäevase rakendatavaile. Räägiti ka salapära- või seletamatutest objektidest või nähtustest, mille selgitused on otsijaile leitavad. Teadmistest räägiti ka kui õppimise ja enesearendamise käigus meelde tagasi tulevaist, taasmeenuvaist.

Oma kindel koht oli tuntud vaimsetel, filosoofilistel või religioosel traditsioonidel. Enam mainiti Hiina, Tiibeti ja India meditsiinis sisalduvaid loodusravi, meditatsiooni ja

jooga traditsioone, aga ka eralditooduna hinduismi, budismi, taoismi ning loodusrahvaste šamaanlust. Suurematest mõttevooludest ja praktikatest räägiti numeroloogiast, astroloogiast, tarost, pendliõpetustest.

Pärandkultuuri ja traditsioonidega seose mainiti peamiselt Eesti pärimusmeditsiinis leiduvaid loodus- ja taimeravi võtteid, saunakultuuri, aga ka tervendamise- ja tervendajatradsioone. Neid peeti inspireerivaiks, uurimist ja arendamist vääriivaiks. Vanus, iidsus olid mainitud kui õpetusi ja praktikaid legitimeerivad. Esile oli toodud ka õpetuslikke autoriteete nagu näiteks Vigala Sass, Luule Viilma, Mikk Sarv, Viljo Viljasoo. Leiti, et vajalik on uurida õpetuste algupära ning hinnati kõrgelt õpetuste kohaldatavust nüüdisaega.

Teadmisi, õpetusi ja praktikaid nähti kombineeritavana, kohaldatavana ja ühtsena inimese seisundi muutmise mõttes. Mitmed tervendajad olid kasutusele võtnud õpetuste sünteese, valides neist sobivamaid, mugavaimad või paljutöötavamaid osiseid.

Õpetusi, nende elemente või neil põhinevaid praktikaid nähti eeskätt praktilist väärtust omavaina, igapäevaelus lihtsalt rakendatavana ning tulemuslikena. Paljud tervendajad leidsid kindla õpetuse või lähenemisviisi esmalt isiklike probleemide lahendamiseks ning lugesid enesel toimunud muutust kogu õpetuse väärtuse tõestuseks ning sedakaudu jälgimis- ja õpetamisvääriiliseks.

Õpetusi ja teadmisi peeti laiaulatuslikeks, sügavateks, ammendamatuiks, võimalusterohkeiks ning terviklikeks, kogu inimeksistentsi mõtestavaiks ja suunavaiks.

Seoses tervendamiseks ja tervenemiseks vajalike teadmiste saamisega räägiti intuitsioonist, tajust, erilistest kaasasündinud või arendatud omadustest. Infoallikateks olid nimetatud loodus, selles leiduvad objektid, inimkehad ja organid, aga ka mittemateriaalsed allikad, nagu universum, aurad, erinevad väljad, energiad, hinged, inglid, numbrid, tähed, kaardid, inimese alateadvus, sisemine või kõrgem mina. Mitmed tervendajad ütlesid, et nad ei tea, mil viisil või kustkohast nad teadmisi saavad. Teadmisi on võimalik saada ilmutusliku kogumina vestluse, vaatamise, tunnetamise teel, aga ka õppimise teel.

Analüüsi teises osas leitud tegijate või toimijate uurimisel võib öelda, et tervendajate tegevusi kirjeldati tekstide funktsiooni tõttu laialdaselt. Seega eristasin tervendajate tegevused kolmeks jaotuseks.

Esmalt toon loeteluna välja tervendaja enesega seotud tegevused: ta õpib, areneb, uurib teadmisi-õpetusi või loodust, otsib tõde või lahendusi isiklikele probleemidele, ta täiendab ja täiustab ennast, tervendab ennast ja oma tegutsemiskeskonda, viib ennast loodusega kooskõlla või harmooniasse ning valdab oskusi, omadusi ja võimeid ning omab kogemusi.

Teise loeteluna toon välja üldisemad rolliga seotud tegutsemismääratlused: ta on õpetaja, koolitaja, tutvustaja, teadja, arvaja, keelaja, tundja ja tunnetaja, suunaja, soovitaja, tutvustaja ja kontrollija.

Kolmanda loeteluga näitan tervendaja otsesemalt abivajajatele suunatud tegevusi: ta ravib, ravitseb, viib läbi teraapiaid, tervendab, abistab, aitab, toetab, nõustab, võtab vastu, kohtub.

Tegevuste analüüsi põhjal on tervendajate kirjelduste põhjal näha ka abivajajate tegevusi.

Abivajajaid on tegevuste kaudu kirjeldatud, kui vähest teadlikkust omavaid ning segaduses olevaid, tervenemisest huvitatuid, haigusi/heaolu kadu vmt probleeme omavaid, tõde või kasuliku nõu teada tahtvaid/saavaid, õppivaid/arenevaid, enesest eemaldunud, enese tervendamisevõimekust omavaid, üksteisest erinevaid, ennast programmeerivaid, otsijaid, sisemaailmas või looduses leiduva avastajaid.

Tekstianalüüsis leidis piisavalt kohti, kus tervendaja rääkis *meie*-vormis. Meie-vorm võeti kasutusele, kui tervendaja püüdis vähendada distantsi enese ja võimalike abivajajate vahel. Tervendaja rääkis kõikide inimeste ühistest probleemidest nagu tehtud eksimustest, haigustest, heaolu kaost, tajutud ebatäiuslikkusest või puudujääkidest, ühistest kogemustest, teadmistest, hoiakutest ja väärtustest, aga ka ühiselt tunnistatud tarkustest või õpetustest, võimekusest oma ellu muutusi tuua, tajutud individuaalsetest erinevustest ning ühisele nõule jõudmise vajadusest.

Viimased kaks toimijate kategooriat on huvipakkuvaimad. Esimesse jaotusse olen eraldanud tervendajate nimetatud toimijad, mis on reaalsuses olemas üldtunnustatult ning mille toime on sõnastanud tervendaja. Siia kuuluvad esemed, objektid või nende kogumid, nagu näiteks mets, puud, taimed, loomad, kivid, kristallid, kaardid, metallid, seadmed, paigad/kohad, planeedid, toiduained, inimkeha või selle organid, aga ka mittemateriaalsed

fenomenid, nähtused või seisundid nagu haigused, füüsilised toimingud (näit. jooga või autosõit), tunded (näit. rõõm, kurvastus) jne. Saab öelda, et tervendaja lisab oma väidetega millelegi üldtuntule uue dimensiooni, teovõime (näit. *puu ravib* või *planeedid mõjutavad meid*).

Teise jaotusse olen kogunud tekstilõigud, kus on nii toimija kui selle mõju või toimeviis esitatud tervendaja poolt. Siia alla kuuluvad sellised tervendajate väited nagu *hinged annavad energiat, südamesoovi jõud, saatuse sund, reikienergia puhastab, elujõud voolab välja, needus takistab, astraaltasandi olendid*. Siia alla kuuluvad minu arvates ka tekstiosad, mis kirjeldavad tundmatute toimijate nähtavat toimet (näit. *inimese organism on loodud end tervendama* või *tühimik hinges täidetakse, kui inimene ise seda ei tee*).

Kokkuvõttes võib öelda, et tervendajate tegevust on intervjuude põhjal võimalik näha kui kindlale teadmistaasile tuginevat ning õppimisele, informeerimisele, abiandmisele, aitamisele, õpetamisele suunatud. Seetõttu olen tervendajate esitatud väited õpetuste ja tegevuste kohta jaganud kolmeks osaks.

Tervendajad viitavad erinevaile õpetustele ja teadmistele, mille on nad omandanud tänu õppimisele, enesetäiustamisele ja kogemustele, aga ka läbi kaasasündinud või väljaarendatud võimete. Erinevad teadmistekogud on tervendajate sõnul sageli laialdased, sügavad ja ammendamatud. Teadmised on praktiliselt kasulikud, kõigile omandamiseks jõukohased ning eriteadmiste omandamine algab vastavate hoiakute, uskumuste omandamisega ning praktikate järgimisega. Tervendajad viitavad ka üldnimlikele, universaalseile looduseadustele, millede vajalikkust ja tõeväärtust kinnitab muuhulgas ajas edasikandumine, traditsiooni kestmisvõime üheks komponendiks olemine.

Tervendajad esitavad abivajajaile oma õpetuse pidepunkte ehk siis nende hinnangul kõige olulisemaid asjakohaseid teadmisi inimesest, teda ümbritsevast keskkonnast, selle mõjudest, põhjuste ja tagajärgede seostest. Tervendaja annab abivajajaile teada, mis on tema arvates objektiivselt olemas, reaalne, millised on selle reaalsuse mustrid, jõujooned või esmased orientiirid ning seejärel tutvustab abivajajaile nende võimalusi.

Tervendaja viitab oma juhitud toimingute korrastatud süsteemile, milles osalemise tagajärjel on abivajajal võimalik muutuda, saada enese ja oma keskkonna kohta enam või teistlaadi informatsiooni või siis nõuandeid ning praktilisi oskusi enesemuutmiseks.

Tervendajate tegevust on intervjuude põhjal võimalik näha kui kindlale teadmiste baasile tuginevat ning suunatud informeerimisele, abiandmisele, aitamisele ja õpetamisele. Seetõttu olen tervendajate esitatud väited õpetuste ja tegevuste kohta jaganud kolmeks osaks.

Tervendajad viitavad erinevaile õpetustele ja teadmistele, mille on nad omandanud tänu õppimisele, enesetäiustamisele ja kogemustele, aga ka läbi kaasasündinud või väljaarendatud võimetele. Erinevad teadmistekogud on tervendajate sõnul sageli laialdased, sügavad ja ammendamatud. Teadmised on praktiliselt kasulikud, kõigile omandamiseks jõukohased ning eriteadmiste omandamine algab vastavate hoiakute, uskumuste omandamisega ning praktikate järgimisega. Tervendajad viitavad ka üldnimilikele, universaalseile loodusseadustele, millede vajalikkust ja tõeväärtust kinnitab muuhulgas ajas edasikandumine, traditsiooni kestmisvõime üheks komponendiks olemine.

Tervendajad esitavad abivajajaile oma õpetuse pidepunkte ehk siis nende hinnangul kõige olulisemaid asjakohaseid teadmisi inimesest, teda ümbritsevast keskkonnast, selle mõjudest, põhjuste ja tagajärgede seostest. Tervendaja annab abivajajaile teada, mis on tema arvates objektiivselt olemas, reaalne, millised on selle reaalsuse muustrid, jõujooned või esmased orientiirid ning seejärel tutvustab abivajajaile nende võimalusi.

Tervendaja viitab oma juhitud toimingute korrastatud süsteemile, milles osalemise tagajärjel on abivajajal võimalik muutuda, saada enese ja oma keskkonna kohta enam või teistlaadi informatsiooni või siis nõuandeid ning praktilisi oskusi enesemuutmiseks.

Teadmisi ja õpetusi, millest tervendajad oma tegevuses juhenduvad, mida praktiseerivad ja õpetavad, saab jaotada 8 ossa:

1. Teadmised on pärit nii ülemaailmsetest traditsioonidest kui Eesti traditsioonist. Nad on laiaulatuslikud, sügavad, inimest tervikuna käsitlevad ning tegelevad viimselt ühe ja sama asjaga – inimestele muutumisvõimaluse pakkumisega.
2. Teadmiste allikateks võivad olla nii elus kui eluta objektid, aga ka mittemateriaalsed üksused, nähtused, fenomenid.
3. Teadmiste omandamiseks on vajalik nii pikaajaline õppimine, aga ka erilised või kaasasündinud võimed, oskused, omadused. Teadmised, kuidas abivajajat tervendada, võivad tulla ka spontaanselt ja intuiitiivselt.

4. Tervendajad ei pidanud mõningaid teadmisi olemuslikult salajasteks, pigem unustatuteks või siis kättesaadavateks nendega tõsiselt tegelejatele. Mõningat liiki teadmisi saadakse ainult läbi vaimsete praktikate.
5. Osa teadmistest on enesestmõistetavad, näiteks loodusseadused või teadusavastused.
6. Tavameditsiini teadmisi nähakse tervendajate poolt kui vajalikke, nende tegevusse mittepuutuvaid, nende tegevusele allajäävaid tulemusi omavatena või kahjulikena. Altrenatiivmeditsiini peeti lihtsamaks ja kättesaadavamaks.
7. Teadmisi väärtustab nende praktiline kasu, korduvalt tõestatud toime.
8. Teadmiskogumite elemente või lähenemisviise on võimalik omavahel kombineerida ja sünteesida uusi, kohalikku konteksti paremini sobituvaid.

Tervendaja tegevusi on esitatud kolmel viisil:

1. Tervendaja on õppija, uurija, areneja, otsija, täiustuja, enesetervendaja, oma eluilma ja keskkonna harmoniseerija.
2. Tervendaja on õpetaja, koolitaja, tutvustaja, teadja, arvaja, oskuste, võimete ja omaduste valdaja, keelaja, tundja ja tunnetaja, suunaja, soovitaja, tutvustaja, kontrollija.
3. Tervendaja on määratud suhtena inimeste abistamisse. Ta ravib, tervendab, abistab, aitab, toetab.

ARUTELU

Diskursuseanalüüsi tulemusel selgusid Eesti tervendajadiskursust iseloomustavad väited tervendajate teadmiste, tegevuste ning tervendamise konteksti kohta. On võimalik näha, et need väited on diskursusesiseselt sidusad ning toetavad kogumina AM-diskursuses tõekspeetavat, ehk siis „seda, millest ja kuidas räägitakse“ ning tähelepanuväärseid eristuvusi ma ei täheldanud.

Ühe tähelepanekuna tooksin välja tekstidest läbikumava traditsioonistaustuse või iidsusihaluse. Peaaegu kõikintervjueeritavad rääkisid ajast, ajaloost, traditsioonidest ning praeguse aja keerulisusest, katkisusest või kaugenemisest „muistsest tõeliselt looduslähedasest eluviisist“ kui teatud laadi „kuldsest ajast“. Aga ka see on uuele vaimsusele iseloomulikuna leitud omadus.

Teisena arutleksin avalikkust vast tervendajate puhul enim huvitava aspekti üle. Eriliste annete, võimete või omadustega inimeste nõuannetest ja väidetest enam huvitab praktilisi põhjamaalasi see, „mis karul kõhus on“, kuidas see töötab ja mida sellega veel teha saab. Tervendajad, arvan, vastaksid taolistele arupärijatele Delfi oraakli kombel: tunne iseennast. Tervendajad viitasid intervjuudes eeskätt inimese terviklikkusele, keha ja meele/hinge/vaimu seotusele (nagu religioonidki) ning selle arusaama kinnistumisele kui esimesele sammule tervenemisel, täiustumisel või senitundmatute alade avastamise teel.

Võib arutleda, mida analüüsitud tervendajadiskursus ei sisaldanud, kuigi teooria alusel oleks ehk pidanud. Üheks selliseks näiteks võib tuua ülemaailmsete uue vaimsuse tekstide ülimalt positiivsuse, kurjuse-, ohtude- ja kannatustevaba sõnavara, milles näiteks sõna „kurjus“ on asendatud „vähese teadlikkuse“, „madalate vibratsioonide“ või „tumedate energiatega“. Paljud uusvaimsed välispäritolu tervendamise- ja tervenemisõpikud sisaldavad vaieldamatuid opereerimisnõudeid mõistetega nagu *armastuse*, *soojade* ja *kuldsete energiatega* või *vibratsioonidega*; meie tervendajate puhul ma selliseid lähenemisi ei täheldanud. Teise näitena saab tuua TM-diskursuses leiduvate metafooride puudumise ning diagnoosikesksuse puudumise tervendajate antud intervjuudes.

AM- ja TM-diskursuste vastanduvuse kohta võib siinkohal arvata, et ühiseid väiteid saab neil olema järjest enam, kusjuures teisenemises tundub olevat just TM. Inimese kui abivajaja, patsiendi või kliendi tegevuste keskmesse asetamine, tema kogemuste ning eluilmaga arvestamine on tänapäeva meditsiinis järjest enam esil. Meditsiinisotsioloogias sageli arutatud indiviidi autonoomia realiseerumise võimalused tunduvad TM-diskursuses saavat enam tähelepanu ning selles vallas saab tavameditsiin õppida tervendajailt.

LÕPPSÕNA

Harvardi matemaatik Samuel Arbesman on saintentomeetria (ehk teaduse teadusest) asjatundja. Tema sõnul on mistahes teadmiste kogumi kummutamiseks vajalik aeg alati mõõdetav. Pikima „pooldumisajaga” valdkond on Arbesmani sõnul matemaatika, kuid mõneti ootamatult on osutunud lühima elutsükliga valdkonnaks meditsiin. On võimalik tõestada, et pool sellest, mida nüüdisaegne meditsiin tõeks peab, osutub valeks 40-50 aasta jooksul. Teaduslike teadmiste selgitusjõud jääb samaks, tõeväärtus muutub aga kogu aeg.

Käesolev töö räägib uuest vaimsuset ja tervendamisest. Võib nõustuda, et raviprotsesside sisu ja rakendamisviisi eest võetava vastutuse ülekandumine indiviidile kätkeb ohtusid. Tuntud sotsioloog Robert Balch on sellega seoses märkinud, et *on irooniline, et individuaalsust nõnda kõrgelt hindavas New Age liikumises leiduvad „otsijad“ jõuavad järjepanu selliste „spirituaalsete õpetajate“ juurde, kes nende individualismi vahetavad eelpakitud uskumuste komplekti vastu* (Balch 1998:6). Ometi on arusaadav inimeste huvi saladuse vastu, sest ratsionalismiajastul on kõigest kõige teadasaamine väidetavalt vaid aja küsimus. Saladused pole saladused, vaid seni puuduvate teadmiste alad.

Michael Taussig, tuntud antropoloog ja Columbia ülikooli professor, on inimeste ja saladuste kohta öelnud nii: *„Saladus kui mingi võimu keskmes olev, on võimsaks stiimuliks loovusele; see viitab asjadetagusele sügavamale mõõtmele, aistingutel põhinevale salapärasusele, erilisusele ja pühale, kui mitte religioonile.”* Saladust on nimetatud teatud sotsiaalseks formatsiooniks, mis on oma sisu suhtes neutraalsel positsioonil – kui sisu pole täiesti mõistetav, on mõistetav selle püha-olek, erakordsus, tähtsus,

Antropoloog Tanya Luhrmann on saladuse kohta öelnud järgmist: *“Saladus seisneb kontrollimises. See puudutab selliste teadmiste individuaalset omamist, mida teised ei oma. Saladus on väärtuslikum kui varjatus /.../ Kõik teadmised on põhimõtteliselt omand: neid saab omada, seega ka vahetada, müüa /.../ salajased teadmised tekitavad millegi valdamise, kontrollimise tunnet kõige selgemini.”*

Olen nõus, et individualismi, autonoomiat ja autentsust väärtustaval ajastul on indiviidi puhul oluline kontrollida kõike enesega toimuvat. Ometi ei suuda parimgi teadus

öelda, veel vähem katsetega tõestada, kuidas tekivad õnn või armastus, kuidas tekib elu või elule teadvus. Katseklaasi asetatud õiges koguses ainemolekulidest ei teki elav rakk ning asjad ei tee inimest õnnelikuks.

Saladused on siiski lähedal, olgugi et nendeni jõudmise teed alternatiivsed, enamuse poolt tunnustamata või halvustatud. Tervendamine kui inimesele uute juhtlõngade ja teisenemisvõimaluste andmine annab omamoodi tee iseenda saladuste juurde ning ka teadmise, et kaasinimestel on samalaadi saladus. Tervendaja jagab oma saladusi ning loodab, et sedakaudu terveneb või siis täiustub ka tema ja teda ümbritsev maailm.

SUMMARY

The Description of Estonia's Alternative Medicine Discourse Characteristics Based on Healer Discourse Analysis.

Alternative medicine is not an alternative to conventional medicine but rather a complementary addition to it. As it's seen through alternative medicine, healing through conventional medicine is incomplete. When conventional medicine heals the body and not the soul and treats symptoms instead of dealing with the main cause, alternative medicine does the opposite and is simpler, more accessible. Both use similar terminology but can have different definitions and occupations, but more and more we can see how conventional medicine is moving towards alternative medicine, combining the two worlds.

The aim of this thesis is to explore alternative medicine in Estonia and its characteristics. Due to the fact that alternative medicine is an essential part of the new religious movement and therefore intervened with religion, the theoretical part of the thesis is strongly connected with religious studies.

The thesis uses discourse analysis that is formed into three sections: text, definition, and social impact. Two different main discourses are recognized, alternative medicine, and conventional medicine. The main focus is on the healing discourse in Estonia, which is a subcategory of alternative medicine discourse. Healing discourse will be the focal point for this thesis analysis to describe alternative medicine characteristics.

The data for this research was obtained from a well-known Estonian magazine in the alternative medicine community "Tervendaja", using 25 interviews published in 2017. Interview subjects are alternative medicine specialists that can collectively be called healers. Based on the interviews, general observations can be made about alternative medicine and it's possible to add scientific findings of healer's principles and knowledge.

On the basis of the results of this research, it can be concluded that analyzing the data about healer discourse, it is possible to give an informative generalized characteristic description of alternative medicine discourse in Estonia. The formulated outcome of the thesis in addition to the analysis gives a detailed overview of the healers. Firstly, eight

sections about the knowledge base and experiences that their teachings stand on. Giving a detailed understanding of their practice and deeper knowledge about the meaning behind it. Secondly, how their practice and teachings have three main directions: healer as a self-developer, teacher, and helper. Both formulated findings are giving clearer insight into the healer's discourse and add characteristic descriptions for alternative medicine discourse in Estonia.

KASUTATUD KIRJANDUS

Abbott, R. B., Hui, K.-K., Hays, R. D., Mandel, J., Goldstein, M., Winegarden, B., Glaser, D., Brunton, L. (2011). *Medical Student Attitudes toward Complementary, Alternative and Integrative Medicine*. Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine.

Albanese, C. (2000). *The Aura of Wellness: Subtle-Energy Healing and New Age Religion*. Religion and American Culture: A Journal of Interpretation, 10 (1), (lk 29-55).

Altnurme, L. (2005). Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Altnurme, L. (2012). Mida võiks kirik teada eestimaalase individuaalsest religioossusest. Jõks, E. (Toim.) Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist (lk 193-212). Eesti Kirikute Nõukogu.

Altnurme, L. (2013). Uus vaimsus – mis see on? Uibu, M. (Toim.). Mitut usku Eesti III. Valik usundiloolisi uurimusi: uue vaimuse eri (lk 18-36). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Altnurme, L., Lyra, A. (2004). Tervendamise-misjoneeriv klientkultus. Altnurme, Lea (Toim.). Mitut usku Eesti: valik usundiloolisi uurimusi (lk 117-139). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Andipatin, M. G, Naidoo, A. D, Roomaney, R. (2019). *The hegemonic role of biomedical discourses in the construction of pregnancy loss, Women and Birth*. Vol. 32, Issue 6, (lk 552-559).

Armstrong D. (2011). *Diagnosis and nosology in primary care. Social Science and Medicine*. Vol. 73, (lk 801-807).

Asprem, E. (2015). *Reverse-engineering 'esotericism': howtoprepare a complexculturalconceptforthecognitivescience of religion*. Religion. Vol. 46/2, (lk 158-185).

Asprem, E., Granholm, K. (2013). *Constructing Esotericisms: Sociological, Historical and Critical Approaches to the Invention of Tradition. Contemporary Esotericism*. Egil Asprem, Kennet Granholm (Eds). Durham: Acumen. (lk 25-48).

Aupers, S., Houtman, D. (2007). *Beyond the Spiritual Supermarket: The Social and Public Significance of New Age Spirituality* Journal of Contemporary Religion. Vol. 21/ 2006, Issue 2.

Balch, R. W. (1998). *The Evolution of a New Age Cult: From Total Overcomes Anonymous to Death at Heaven's Gate: A Sociological Analysis*. Kogumikus *Sects, Cults, and Spiritual Communities* Eds. William W. Zellner and Marc Petrowsky. Westport, CT: Praeger.

Ballinger, D. (2011). *Conspiratoria – the Internet and the Logic of Conspiracy Theory*. The University of Waikato, The Department of Screen and Media Studies. Doctoral thesis.

Barkun, M. (2006). *A Culture of Conspiracy. Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley: University of California Press.

Barnes, L. L. (2011). *New Geographies of Religion and Healing: States of the Field*. Practical Matters, Spring 2011, Issue 4, (lk 1-82).

Berger, P. L., Luckmann, T. (2018). *Tegelikkuse sotsiaalne ülesehitus. Teadmussotsioloogiline uurimus*. Tartu: Ilmamaa.

Bering, J. M., Bjorklund, D. F. (2004). *The natural emergence of reasoning about the after life as a developmental regularity*. Developmental Psychology, 40, (lk 217-233).

Bloom, P. (2004). *Descartes' baby: how the science of child development explains what makes us human*. New York, NY: Basic Books.

Bogdan, H. (2007). *Western Esotericism and Rituals of Initiation*. New York: SUNY Press.

Bogdan, H. (2016). *Western Esotericism and New Religious Movements. The Oxford Handbook of New Religious Movements: Volume II*, J. R. Lewis and I. Tøllefsen (Eds.). Oxford University Press.

Boud, D., Walker, D. (1993). *Barriers to Reflection on Experience*. D. Boud, R. Cohen, and D. Walker (Eds.). *Using Experience for Learning* (lk 73-87). Oxfordshire: The Society for Research into Higher Education and Open University Press.

Boorse, C. (1977). *Health as a theoretical concept*. Philosophy of Science Vol. 44. (lk 542-573).

Berg M., Mol, A. (1998). *Differences in Medicine: Unravelling Practices, Techniques, and Bodies*. Durham, NC: Duke University Press.

Mishler, E. (1984). *The Discourse of Medicine: Dialectics of Medical Interviews*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.

Chirico, F. (2016). *Spiritual well-being in the 21st century: it's time to review the current WHO's health definition*. Journal of Health and Social Sciences. 1, (lk 11-16).

Dawkins, R. (2006). *The God Delusion*. New York: Bantam Books. 2006. (lk 25-28, 206).

Dowling, E. M., Scarlett, W. G. (toim) (2006). *Encyclopedia of religious and spiritual development*. Sage Publications.

DuBose, T. (2014). Homo Religiosus. Kogumikus Leeming D.A. (Eds.) Encyclopedia of Psychology and Religion. Springer, Boston, MA.

Eisen, M. J. (1919). *Eesti mütoloogia*. Tallinn: Eestimaa Kooliõpetajate Vastastiku Abiandmise Seltsi raamatukaupluse kirjastus. Veebileht: https://et.wikisource.org/wiki/Eesti_m%C3%BCtoloogia 18.07.2021.

Eesti Kirikute Nõukogu. (2020). *Elust, usust ja usuelust 2020 (EUV2020)*. Uuring; küsitluse teostaja Eesti Uuringukeskus OÜ.

Ernst, E. (2020). *Fallacies of esoteric medicine*. Wien Klin Wochenschr, 132, (lk 224-227).

Ernst, E. (2021). Alternatiivmeditsiin. 150 meetodi kriitiline hinnang. (Tõlkinud T. Olvet. Toim. H. Hennoste). Kirjastus ARGO. Elav teadus.

European Academies Science Advisory Council. (2017). *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU*. Veebilehed: www.easac.eu; https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/EASAC_Homeopathy_statement_web_final.pdf. 18.07.2021.

Faivre, A. (1994). *Access to Western Esotericism*. New York: SUNY Press.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Frisk, L. (2014). *Towards a new paradigm of constructing "religion": New Age data and unbounded categories*, kogumikus Sutcliffe, S. J., Gilhus, I. S (Eds.). (2014). *New Age Spirituality. Rethinking Religion*. Routledge.

Goodrick-Clarke, N. (2008). *The Western Esoteric Traditions. A Historical Introduction*. Oxford University Press.

Greeno, J. G., Collins, A. M., Resnick, L. B. (1996). *Cognition and learning*. Kogumikus D. Beliner and R. Calfee (Eds.). *Handbook of Educational Psychology*. (lk 15-46). New York: Macmillan.

Hanegraaff, W. J (2013). *Western Esotericism: A Guide for the Perplexed*. London: Bloomsbury Press.

Hanegraaff, W. J. (2009). *New Age Religion*. In *Religions in the Modern World*, L. Woodhead, H. Kawanami & C. Partridge (eds), 2nd edn. New York: Routledge.

Hanegraaff, W. J. (1996). *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden: Brill.

Hanegraaff, W. J. (1999). *New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective*. *Social Compass* 46 (2), (lk 145-160).

Hammer, O. (2006). *New Age Movement Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. Koostanud Wouter J. Hanegraaff, Antoine Faivre, Roelof van den Broek, Jean-Pierre Brach. Leiden, Boston: Brill, 2006, (lk 855-861).

Hammer, O. (2016). *The New Age The Cambridge Handbook of Western Mysticism and esotericism*. (lk 344-355). New York: Cambridge University Press.

Haraway, D. J. (1991). *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books.

Henriksen, J.-O. (2017). *Religion as Orientation and Transformation: A Maximalist Theory*. Mohr Siebeck, Tübingen, Germany.

Heelas, P. (1996). *The New Age Movement: Religion, Culture and Society in the Age of Postmodernity*. John Wiley and Sons Ltd, Blackwell Publishers, Oxford, United Kingdom.

Heelas, P., Woodhead, L. (2005). *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell.

Hiiemäe, R. (2015). *Maagiapärimusest Eestis: minevik ja tänapäev. Maagia. Tekkelugu, maailmapilt, uskumused, rituaalid*. (lk 153-178). Tartu: EKM Teaduskirjastus,

Hiemäe, R. (2016). Folkloor kui mentaalse enesekaitse vahend: usundilise pärimuse pragmaatikast. Doktoritöö. Tartu Ülikooli kirjastus.

Hjarvard, S. (2013). *The Mediatization of Culture and Society*. London ja New York: Routledge.

Hjelm, T. (2013). *Religion, Discourse and Power: A Contribution towards a Critical Sociology of Religion* Critical Sociology 2014, Vol. 40(6), (lk 855-872).

Howard, R. G. (2013). *Vernacular Authority: Critically Engaging 'Tradition'* New York University Press.

Hupel, A. W. (1777). *Topographische Nachrichten von Lief- und Ehistland*. Bd. 2. Veebileht: <https://dspace.ut.ee/handle/10062/1888> 18.07.2021.

Hurt, J. (1989). [1888]. Paar palvid Eesti ärksamaile poegadele ja tütardele. Tedre, Ülo (Koost. ja toim.). *Mida Rahvamälestustest pidada*. (lk 45-56). Toim. Ülo Tedre. Tallinn: Eesti Raamat.

Johnson, C. (2008). *The spirit of spiritual development*. Kogumikus R. Lerner, R. Roeser & E. Phelps (Eds.), *Positive youth development and spirituality: From the orytoresarch* (lk 25-41). West Conshohocken, PA: Templeton Foundation Press.

Jørgensen, M., Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.

Jutel A. (2012). *Putting a Name to It: Diagnosis in Contemporary Society*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.

Kaasik, A.-E. (2008). Meditsiin ja teadus. *Eesti Arst* 2008; nr 87(5):329.

Kahk, J. (1980). „Nõidumisest ja nõiasõnadest Eestis XVII sajandil“ *Keel ja Kirjandus* 11, 1980, (lk 673-681)

Kantar Emor. (2017). *Emor Passwordil: üle poole eestlastest usub kõrgemaid jõude ning ülivõimetega inimesi*. Veebileht: <https://www.emor.ee/blogi/emor-passwordil-ule-poole-eestlastest-usub-korgemaidjoude-ning-ulivoimetega-inimesi/> 18.07.2021.

Keller, M. (2004). Representations of consumer culture in post-soviet Estonia: transformations and tensions. Doktoritöö.

Kivari, K. (2013). Veesooned, energiasambad ja tervis: argiusundi väljendused töövõtetest tervishoiuni. Marko Uibu (Toim.). *Mitut Usku Eesti* (lk 107-138). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kleinman, A. (1978). *Patients and Healers in the Context of Culture* Berkeley. University of California Press.

Knowles, M. S., Holton, E. F., Swanson, R. A. (2015). *The Adult Learner* (8th ed.). London/New York: Routledge.

Kolb, D. A., Rubin, I. M., Osland, J. M. (1991). *Organizational Behavior: An Experiential Approach* (5th ed.). Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

Koppel, K., Uibu, M. (2020). "Not Even All Physicians Know Chinese Medicine!": *Analysing the Legitimation Strategies of Chinese Medicine in the Estonian Media*. Journal of Ethnology and Folkloristics.

Koppel, K. (2013). Peenkeha mudelist lähtuv kehakäsitus uue vaimsure tervendamispätkates Algallika hingamiskogukonna näitel. Kaisa Kulasalu, Lona Päll, Kaija Rumm (Toim.) *Kogemus, taju, keha: uurimusi noorteadlastelt* (lk 202-225), Tartu: Tartu NEFA Rühm. (VanaVaraVedaja 8).

Kriit, U. (2019). Eesti alternatiivraavidiskursuse iseloomujooni ajakirja „Tervendaja“ 2017. aasta persooniintervjuude põhjal. Tartu Ülikool, bakalaureusetöö.

Kuech, R. (2004). Collaborative and Interactional Processes in an Inquiry-Based, Informal Learning Environment. *Journal of Classroom Interaction*, 39 (1), (lk 30-41).

Kõiva, M. (1999). Palindroomidest, aga ennekõike tähtvormelitest. Kalda, M; Kõiva, M. (Toim.). *Sator: artikleid usundi- ja kombeloost*. (lk 190-213). Tartu: Eesti Keele Instituut.

Kõiva, M. (2014). Äksi nõid – nõukogude aja selgeltnägija. *Mäetagused* nr 3/2014, lk 85-106. Veebileht: <http://www.folklore.ee/tagused/nr58/koiva.pdf> 18.07.2021.

Kõiva, M. (2019a). Eesti loitsud I. Arstimissõnad I. Tartu: EKM Teaduskirjastus

Kõiva, M. (2019b). Pärimusmeditsiin ja globaliseeruvad trendid. *Mäetagused* nr 75/2019, lk 5-24. Veebileht: <http://www.folklore.ee/tagused/nr75/koiva.pdf> 18.07.2021.

Laurency, T. H. (2000). *The Basic Esoteric Dictionary*. Veebientsüklopeedia veebileht: <http://www.laurency.com/Dictionary.htm#E>. 18.07.2021.

Lubi, K. (2020). Alternatiivmeditsiin ja neoliberaalne vastutussurve. Ajaleht Määrileht, nr 102, (lk 14). Veebileht: https://www.muurileht.ee/core/media/myrileht102_detsember_20201.pdf 18.07.2021.

Luke, A. (1995-6). *Text and discourse in education: an introduction to critical discourse analysis*. Review of Research in Education 21, (lk 3-48).

McGuire, M. B. (1988). *Ritual Healing in Suburban America*. New Brunswick/London Rutgers University Press.

McGuire, M. B. (2011). *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Mikaelsson, L. (2014). *New Age and the spirit of capitalism: Energy as cognitive currency*. Kogumikus Sutcliffe, S.J, Gilhus, I.S (Toim.) (2014) *New Age Spirituality. Rethinking Religion*. Routledge.

Miller, R. J., Maellaro, R. (2016). *Getting to the Root of the Problem in Experiential Learning: Using Problem Solving and Collective Reflection to Improve Learning Outcomes*. Journal of Management Education, 40 (2), (lk 170-193).

Mills, S (1997). *Discourse*. London: Routledge.

Moberg, O. D. (2010). *Spirituality Research: Measuring the Immeasurable? Perspectives on Science and Christian Faith*. Volume 62, Number 2, (lk 99-114). Veebileht: <https://www.asa3.org/ASA/PSCF/2010/PSCF6-10Moberg.pdf>. 18.07.2021.

Möttus, R (2005). Ilmus uus rahvameditsiini ajakiri „Tervendaja”. Lõuna-Eesti Postimees veebileht, 01.02.2005 <https://lounapostimees.postimees.ee/2203413/ilmusuus-rahvameditsiini-ajakiri-tervendaja> 18.07.2021.

Mölder, B., Kangilaski, J. (1997). Vaim ei ole teadvus! Akadeemia, 9 (1), (lk 175-180).

National Academies of Sciences, Engineering and Medicine. (2018). *How People Learn II: Learners, Contexts, and Cultures*. Washington, DC: The National Academies Press.

Nettleton, S. (2006). *“I just want permission to be ill”: Towards a sociology of medically unexplained symptoms*. Social Science and Medicine, 62, (lk 1167-1178).

Nordenfelt, L. (1993). *Quality of life, health and happiness*. Aldershot: Avebury Ashgate Publishing Company.

Packer, M. J. (1985). *Hermeneutic inquiry in the study of human conduct*. *American Psychologist*, 40 (10), (lk 1081-1093).

Partridge, C. (2013). *Occultureisordinary – Gnostica: Contemporary Esotericism*. Koostanud Egil Asprem ja Kennet Granholm. Sheffield, Bristol: Equinox Publishing.

Põldmäe, R. (1938). Üks haruldane tüüp eestikeelseist taevakirjadest. Äratrükk Õpetatud Eesti Seltsi Toimetustest XXX. Tartu: K. Mattieseni trükikoda OÜ.

Rakel, D., Weil, A. (2007). *Philosophy of Integrative Medicine*, Editor(s): David Rakel, *Integrative Medicine (Second Edition)*, W.B. Saunders, pp 3-13.

Richert, R. A., Harris, P. L. (2006). *The ghost in my body: Children's developing concept of the soul*. *Journal of Cognition and Culture*, 6, (lk 409-427).

Richert, R. A., Harris, P. L. (2008). *Dualism revisited: Body vs. mind vs. soul*. *Journal of Cognition and Culture*, 8, (lk 99-115).

Saar Poll. (2015). *Usust, elust ja usuelust 2015*. Veebileht: [http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elus,%20usust%20ja%20usuelust 2015 ESITLUS_FINAL.pdf](http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elus,%20usust%20ja%20usuelust%202015%20ESITLUS_FINAL.pdf) 18.07.2021.

Sackett, D. L., Rosenberg, W. M., Gray, J. A., Haynes, R. B., Richardson, W. S. (1996). *BMJ*. 312(7023): (lk 71-72). Veebileht: <https://www.bmj.com/content/312/7023/71> 18.07.2021.

Shaw, D. M. (2010). Homeopathy is where the harm is: five unethical effects of funding unscientific „remedies”. *Journal of Medical Ethics* 36, (lk 130-131).

Shenk, D. (1997). *Data Smog: Surviving the Information Glut*. London: Abacus.

Simpson, D. B., Newman, J. D., Fuqua, D. R. (2007). *Spirituality and Personality: Accumulating Evidence*. *Journal of Psychology and Christianity* 26, nr. 1. (lk 33-44).

Spelke, E. S. (2004). *Core knowledge*. Kogumikus N. Kanwisher and J. Duncan (Eds.), *Attention and Performance (Vol. 20)*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Spelke, E. S., Kinzler, K. D. (2007). *Core knowledge*. *Developmental Science*, 10(1), (lk 89-96).

Sutcliffe, S. J., Gilhus, I. S. (Toim.) (2014). *New Age Spirituality. Rethinking Religion*. Routledge.

Stringer, M. D. (2008). *Contemporary Western Ethnography and the Definition of Religion*. London: Continuum.

Stenger, V. J. (1999). *Bioenergetic Fields. The Scientific Review of Alternative Medicine*. 3 (1)

Sturzo, L. (1947). *The True Life: Sociology of the Supernatural*, tlk Barbara Barclay Carter London: Geoffrey Bles.

Suits, M. (2012). Vandenõuteooriad kui tõlgendussüsteem ja maailmapilt. Vaateid uuele maailmakorrale. Tartu Ülikool, Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond. Magistritöö.

Sweet, W. (1998). *Discourse and the possibility of religious truth Sophia*. Vol. 37 No 1.

Taira, T. (2013). *Making space for discursive study in religious studies*, Religion, 43:1, (lk 26-45).

The History of Vaccines. (2018). *The history of vaccines: Cultural Perspectives on Vaccination*. An Educational Resource by the College of Physicians of Philadelphia. Veebileht: <https://www.historyofvaccines.org/content/articles/cultural-perspectives-vaccination> 18.07.2021.

Tupits, A. (2009). Käsitlusi rahvameditsiinist: mõiste kujunemine, kogumis- ja uurimistöö kulg Eestis 20. sajandil. (Tartu Ülikool). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Uibu, M. (2016a). Elu tõelise olemuse tunnetamine, moodsa aja religioon või umbluu – Uue vaimsuse erinevad nimetamis- ja käsitlusviisid Eestis. Usuteaduslik Ajakiri, 99–121. Veebileht: [https://usuteadus.ee/wp-content/uploads/2015_1%20\(68\)/Uibu.pdf](https://usuteadus.ee/wp-content/uploads/2015_1%20(68)/Uibu.pdf) 18.07.2021.

Uibu, M. (2016b). *Religiosity as Cultural Toolbox: A Study of Estonian New Spirituality*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, usuteaduskond.

Uibu, M. (2020). Alternatiivmeditsiin ja pluralistliku tervisevälja polariseerumine. Võrguajaleht Müürileht, 15.12.2020 Veebileht: <https://www.muurileht.ee/alternatiivmeditsiin-ja-pluralistliku-tervisevalja-polariseerumine/> 18.07.2021.

Uibu, M. (2020). Alternatiivmeditsiini mitu palet Ajaleht Määrileht, nr 102, lk 12-13. Veebileht: https://www.muurileht.ee/core/media/myyrioleht102_detsember20201.pdf 18.07.2021.

Utriainen, T., Tuija, H., Mans, B. (2012). *Combining Choice and Destiny: Identity and Agency with in Post-Secular Wellbeing Practices*. Kogumikus Post-Secular Society. Terhi Utriainen, Mika Lassander, Peter Nynas (toim). New Brunswick: Transaction Publishers. (lk 67-92).

Valk, Ü. (1996). *Relations between the Witch and the Devil in Estonian Folk Religion*. – Ülo Valk (Toim.) *Studies in Folklore and Popular Religion, Vol 1*. Tartu: Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool. (lk 113-124).

Valk, Ü. (1996). *Relations between the Witch and the Devil in Estonian Folk Religion*. – Ülo Valk (Toim.) *Studies in Folklore and Popular Religion, Vol 1*. Tartu: Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool. (lk 113-124).

Versluis, A. (2014). *American Gurus: From Transcendentalism to New Age Religion*. Oxford University Press.

von Stuckrad, K. (2013). *Secular Religion: A Discourse-historical Approach to Religion in Contemporary Western Europe*. *Journal of Contemporary Religion*, 28:1, (lk 1-14).

van Dijk, T. A. (2006). *Ideology and discourse analysis*. *Journal of Political Ideologies*, 11:2, (lk 115-140).

Wade, D, Halligan, P. (2005). *Do Biomedical Models Of Illness Make For Good Healthcare Systems?*. *BMJ (Clinical research ed.)*. 329. 1398-401.

Wellman, H. M., Johnson, C. N. (2008). *Developing dualism: From intuitive understanding to transcendental ideas*. Kogumikus A. Antonietti, A. Corradini, & J. Lowe (Eds.), *Psycho-physical dualism today: An interdisciplinary approach* (pp. 3-35). New York, NY: Rowman& Littlefield.

Wenglinsky, M. (2018). *Short Takes: On Social Roles and Social Structure*. Lambert Academic Publishing. Veebileht: <https://www.wenglinskyreview.com/wenglinsky-review-a-journal-of-culture-politics/2017/11/16/the-fundamentals-of-social-roles> 18.07.2021.

Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. London: Sage.

WHO. (2009). 7th Global Conference on Health Promotion Nairobi. Veebileht: <http://www.who.int/healthpromotion/conferences/7gchp/en/> 18.07.2021.

Wise, J. C. (2013). *A New American Esoteric Discourse: Mormon Esotericism*. Chrestomathy: Annual Review of Under graduate Research 12. (p.1) USA: College of Charleston, Charleston. Veebileht: <https://chrestomathy.cofc.edu/documents/vol12/wise.pdf> 18.07.2021.

Woodhead, L., Catto, R. (2012). *Religion and Change in Modern Britain*. London and New York: Routledge

Woodhead, L., Heelas, P. (2000). *Religion in Modern Times*. Oxford: Blackwell

Woods, N. (2006). *Describing discourse. A practical guide to discourse analysis*. Hodder Arnold.

World Health Organization. (2004). *WHO guidelines on developing consumer information on proper use of traditional, complementary and alternative medicine*. Veebileht: <http://apps.who.int/medicinedocs/pdf/s5525e/s5525e.pdf> 18.07.2021.

World Health Organization. (2013). *WHO Traditional Medicines strategy 2014-2023* Veebileht: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506096> 18.07.2021.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Urmas Kriit,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minuloodud teose „Eesti alternatiivmeditsiinikursuse iseloomujoonte kirjeldamine tervendajadiskursuse analüüsi põhjal”, mille juhendaja on Lea Altnurme, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Urmas Kriit

19.07.2021